

2
2010

FRI TANKE

**Ikke-troende
prester
snakker ut**

Side 10

**Åndelighet
for humanister**

Side 14

**Portrett:
Beate Børresen**

Side 24

**Student lurte
konspirasjons-
teoretikere**

Side 30

**Lill (87) opplevde filosofikafeen for eldre som så meningsfull
at hun skrev til statsministeren og roste prosjektet**

Side 30

Ta vare på spirene i Humanistisk Ungdom

Human-Etisk Forbund (HEF) er heldig! På bare tre knappe år har forbundet fått en livskraftig ungdomsorganisasjon med engasjerte medlemmer. Sakte, men sikkert dukker det opp lokallag over hele landet, og aktivitetene spenner bredt fra det sosiale til det faglige. Og ikke bare er det stor vilje til å ta i et tak og arrangere seminar og stå på, men det er også stort engasjement når det gjelder å diskutere livssyn.

Debatten har gått om hvor mye ressurser HEF skal bruke på ungdomsorganisasjonen, og det var en stund litt såre toner mellom Humanistisk Ungdom (HU) og moderorganisasjonen, blant annet i forbindelse med behandlingen av HUs budsjett, men også i forhold til at HEF har kontingentfritak for alle under 26 år. Noe som fra HUs side oppleves som at HEF utkonkurrerer ungdomsforbundet, som er lovpålagt å ha en kontingent på kr 50. (Dette er for øvrig et av få stridstema som kommer opp på landsmøtet i juni.)

Human-Etisk Forbund har god råd for tiden, og den beste investeringen organisasjonen kan gjøre nå, er å bruke vesentlige midler på å få ungdomsorganisasjonen opp og stå gjennom at de får støtte til aktiviteter og kampanjer.

En av årsakene til at HEF har godt med penger, er at statsstøtte til trosopplæringsreformen i Den norske kirke også utløser støtte til tros- og livssynssamfunn utenfor kirka. Det går an å si at disse midlene fra statens side er ment til barne- og ungdomsarbeid, og at det derfor ville vært rimelig om HEF kanaliserte en brorpart av dette inn i blant annet det ungdomsarbeidet som foregår i HU.

Det er de som har uttrykt bekymring for at man skal sy puter under armene på ungdomsorganisasjonen ved at de blir «for godt vant». Det blir ikke riktig å si at HEF er gnien med ungdomsorganisasjonen, men av og til kan det synes som HEF har glemt hvorfor HU ble etablert.

Humanistisk Ungdom er en enestående sjanse for HEF til virkelig å styrke humanistiske verdier i samfunnet, og det er en viktig videreføring av Humanistisk Konfirmasjon.

En ungdomsorganisasjon representerer en vitaliserende kraft for enhver organisasjon. HEF opptrer som kua som har glemt at hu var kalv, hvis forbundet ikke ser hvilket potensial den kreativiteten som bobler blant ungdommen vil ha for HEFs framtid. Med fare for å forherlige ungdommen, de er ofte og generelt mindre hemmet av konvensjoner – så også i HU/HEF-sammenheng. Selvsagt, ja, nærmest forhåpentligvis, vil de komme til å provosere på samme måte som de gjorde med øreproppkampanjen mot skolegudstjenester, «Don't preach in my School, and I won't think in your Church».

Med HU er det for første gang på mange år mer enn noen spredte ungdomssjeler som er aktive i tilknytning til HEF. Og i motsetning til før, finner de nå et fellesskap med andre unge i samme organisasjon, til å gruble over de store spørsmålene.

Nylig avtroppende leder for Humanistisk Ungdom, Lars-Petter Helgestad, skriver at «Våre humanistiske ungdommer er spesielt opptatt av livssynet sitt. Medlemmene er for øvrig veldig forskjellige, og det er bare ungdomstida og livssynet de har til felles. Selvsagt vet HEFs medlemmer hva de tror på og hva de står for, men interessen for nyansene i livssynet, hva prinsippene betyr praktisk og filosofisk – denne nysgjerrigheten – er naturlig nok større i en aldersgruppe hvor mange er på leting etter sin identitet.»

Kjære Human-Etisk Forbund, ta godt vare på spirene i Humanistisk Ungdom! Det er de som skal lede deg når de gamle faller fra.

Kirsti Bergh

– Bjørnstjerne Bjørnson var ateist, sier Bjørnson-forsker Arnfinn Åslund. Han synes det er respektløst, som enkelt gjør, å framstille det som om Bjørnson «beholdt troen».

Les mer på Fritanke.no!

Denne utgave:

HEFs villige:

Tom Hedalen
– Tordenskjolds soldat? 12

Essay:

På sporet av en
humanistisk åndelighet 14

Reportasje:

Filosofi i livets siste del –
«Det er mennesker som
holder hverandre fast» 20

Portrett:

Beate Børresen – steinen i skoen 24

Menneskerettighetsspalten:

Hvordan kan Saudi-Arabia
nekte kvinner stemmerett? 26

Reportasje:

Snapshot fra Libanon 28

Skeptiker så klart!:

Vaksineskeptikernes tankefeil 31

To muslimske kvinner –
to ulike perspektiv 34

Mitt livssyn:

Kristian Gundersen
– velger sannhet framfor lykke 40

Kronikk:

Forbundet bør ikke ta
stilling til aktiv dødshjelp 42

Kristin Mile
generalsekretær i
Human-etisk Forbund

17. mai må være for alle

«Det offentlige rom» i betydningen statlige og kommunale fellesarenaer, må være sekulært. Også på 17. mai..

Fri tanke:

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten. Redaksjonelt stoff i Fri tanke står ikke nødvendigvis for Human-Etisk Forbunds regning.

FRI TANKE
Tlf: 23 15 60 20
Faks: 23 15 60 21
E-post: fri.tanke@human.no

HUMAN-ETISK FORBUND
Tlf: 23 15 60 00
Besøksadresse:
Humanismens hus
St. Olavs gt. 27, Oslo

Postadresse:
Pb. 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo

www.fritanke.no

ANSVARLIG REDAKTØR
Kirsti Bergh
E-post: bergh@human.no

REDAKSJON
Even Gran
E-post: gran@human.no

LAYOUT
JPG-Jungelpatruljen
www.jpg.no

TRYKK
Agderposten trykk as

MATERIALFRISTER 2009 (med forbehold om endringer)
Nr. 3: 20. juni
Nr. 4: 20. oktober

OPPLAG
Ca. 60 000

FORSIDEFOTO
Svein Utigard/Jack Lie

Har Kirken en plass i 17. mai- togene? Denne vinteren har vi nok en gang hatt viktige diskusjoner om religiøse uttrykk og hvilken plass de skal ha i det norske samfunnet. I disse diskusjonene dukker begrepet «det offentlige rom» ofte opp, og det er ulike oppfatninger av hva og hvor dette rommet er.

For mange av oss er det offentlige rom det samme som steder som deles av alle, som gater, torg, kafeer og de fleste arbeidsplasser. I det offentlige rom gjelder regler for hvordan vi skal opptre og forholde oss til hverandre. Det offentlige rom står som motsetning til det private rom, steder som er våre egne og hvor handlingsmulighetene er større.

Jeg velger å sette likhetstegn mellom det offentlige rom og samfunnet. Men diskusjonene viser at andre inkluderer statsmakt og offentlige myndigheter når de snakker om det offentlige rom. Fra kirkelig hold har det vært tatt til orde for en selvfølgelig deltakelse i det offentlige rom, forstått som statlige eller kommunale fellesarenaer. Kirken mener altså at den har en rett til å definere seg inn som aktiv deltaker i statlige og kommunale virksomheters virke.

I prinsippprogrammet til Human-Etisk Forbund sier vi at: «Human-Etisk Forbund ønsker en livssynsnøytral stat med full livssynsfrihet og respekt for menneskerettighetene i et pluralistisk samfunn.»

Forbundets landsmøte har tatt et standpunkt om at det er staten (det offentlige) som skal være livssynsnøytral, eller sekulær, mens religioner og livssyn kan være både synlige og aktive i samfunnet.

Skillet mellom staten og samfunnet er viktig. Det er stor forskjell på for eksempel bruk av religiøse plagg i domstoler og politi og bruk av hijab på gaten, eller på arbeidsplassen.

Det samme må gjelde for kirkens synlighet og aktivitet. I en livssynsnøytral stat som likebehandler religioner og livssyn har ikke ett utvalgt trossamfunn noen rettmessig plass i offentlig sammenheng.

Derfor oppstår det problemer når kirken forlanger plass i offentlige sammenhenger. De årlige diskusjonene om skolegudstjenester i den offentlige skolen er et slikt eksempel. Kirken må gjerne invitere barn og ungdom til gudstjenester, men det må ikke skje i regi av den offentlige skolen og anses som en del av skoletiden.

På samme måte er det problematisk når gudstjenester blir en offentlig del av arrangementer i regi av stat eller kommune og som er ment å favne alle.

I år har det vært et fokus på gudstjenester som en del av de offisielle 17.maitogene. Vår nettavis, Fritanke.no har brakt nyheten om Heggedal skole som har hatt en tradisjon med at 17. maitoget tar et opphold mens sognepresten holder uteandakt. Skolens FAU har nå sagt stopp, og årets tog blir uten gudstjeneste. FAU har begrunnet sitt standpunkt med at tvangsmessig kristen forkynnelse i offentlig regi er i strid med menneskerettighetene.

I Ski kommune krever Human-Etisk Forbunds lokallag at gudstjenester tas ut av det offisielle 17. maiprogrammet. Der har man tradisjon for at skoletog går til kirken, hvor det så er gudstjeneste, før toget returnerer til skolen. (Se også side 8 og 9.)

Det er viktig at det blir satt fokus på slike tradisjoner, og at forbundets medlemmer engasjerer seg i dette. Feiringen av nasjonaldagen skal selvfølgelig være for alle som bor i landet, uansett religion eller livssyn. Den offisielle 17.mai feiringen må være livssynsnøytral, og ikke inneholde ekskluderende innslag.

Det er ikke dermed sagt at kirken skal være usynlig i samfunnet. Kirken må gjerne invitere til sin feiring av nasjonaldagen i sitt gudshus, men må samtidig respektere behovet for livssynsnøytralitet ved offisielle arrangementer.

«Feiringen av nasjonaldagen skal selvfølgelig være for alle som bor i landet, uansett religion eller livssyn.»

Følg med på Fritanke.no!

Nettavisen vår bringer nyheter, reportasjer og kommentarer fra livssynsfeltet alle ukedager.

NYATEISME?
RELIGIONSKRITIKK.
MENNESKERETTIGHETER.
INTERNASJONALT STOFF.

DEN STORE
STEINERSKOLE-
ARTIKKELEN -
VI DYKKER NED
OG FORSØKER
Å FORSTÅ
ALLE SIDER.

LIVSSYNSPOLITISKE
BRANNTAKLER OG DEBATT.

SAVNER DU LEVI
FRAGELLS STEMME?
FRITANKE.NO HAR
JEVNLIK KOMMENTARER
FRA HAM OG ANDRE
INTERESSANTE STEMMER.

NYHETER OM
HUMAN-ETISK
FORBUND.

TIL OG MED
LAVMÆLTE
INTERVJU.

KRASSE
MENINGER PÅ
FRITANKE.NO/DEBATT
- DELTA DU OG!

- OG TING VI
BARE PØNSKER
PÅ ENNÅ.

Datanerden Dan-Raoul ny leder i HU

26-årige Lars-Petter går av for aldersgrensen og ungdommen tar over i Humanistisk Ungdom: den nye lederen er Dan-Raoul Husebø Miranda (19) og han vil være krassere enn HEF.

Tekst: Kirsti Bergh og Even Gran

Den nye lederen i Humanistisk ungdom (HU) heter altså Dan-Raoul Husebø Miranda. Nittenåringen fra Sandnes har vært leder i Sandes og Gjesdal lokallag siden 2007, og har siden 2008 vært varamedlem i HUs sentralstyre. Husebø Miranda ble valgt av et enstemmig landsmøte 17. april.

Som lokallagsleder og varastyre-medlem har han vært med på å arrangere seminarer, kampanjer og andre aktiviteter. Han har også vært aktiv i Human-Etisk Forbunds lokallag i Sandnes, blant annet som konfirmasjonskursleder og styremedlem. Nå er han på plass i Oslo og skal lede organisasjonen på fulltid med base i Humanismens hus.

Det var aktivitet i arrangementene som sugde ham inn i HU-styreverv, og han forteller at han etter hvert ble «hekta».

– HU er veldig gøy å holde på med nesten hele tiden. Da det ble klart at Lars-Petter ikke kom til å fortsette som leder, så jeg det som en svært spennende utfordring.

Hans målsetting er å videreføre organisasjonsbyggingen – med fortsatt medlemsvekst – som Lars-Petter Helgestad har stått for i sin lederperiode.

– Samtidig ser jeg for meg at HU skal fortsette en krassere profil i relevante saker enn det HEF ofte har. Aksjoner er noe vi har satset på før, og jeg ønsker vi skal satse på det videre også.

– *Hva synes du er det beste med Humanistisk Ungdom?*

– Det beste er folkene, og hvor bra de fungerer sammen. Jeg har aldri opplevd et arrangement der det ikke har vært god stemning. På tross av vulkanutbrudd, tidlig eller lang reise, omveier og vanskeligheter, er det alltid god stemning. Selv etter lange økter med mye, relativt høytstående teori og filosofi, er folk engasjerte, forteller Husebø Miranda.

Det morsomste synes han er idémyldringene HU har.

– Jeg har aldri opplevd så mange gode, sprø og fantastiske ideer til aksjoner, kampanjer, slagord og sanger. Alt fra saueflokker gjennom Karl Johan og babyer som blir stemplet på samleband til ørepropper mot skolegudstjeneste. Den siste har vi jo allerede gjennomført og fikk god medieomtale på, mens de andre kanskje kan bli fremtidige aksjoner ...?

Det kuleste er for Husebø Miranda å se de slitne, men fornøyde blikkene etter et vellykket seminar, særlig om han har vært hovedarrangør.

– Det er da en følelse at all jobbingen

Humanistisk Ungdoms nyvalgte leder, Dan-Raoul Husebø Miranda, er klar for å ta fatt i oppgaven. Foto: Kari-Anne Ribsskog/HU

med arrangementet og alle problemene underveis har vært verdt det!

Husebø Miranda har søkt på studier innen medier og politikk/samfunnsfag til høsten, men regner med at han sannsynligvis kommer til å arbeide fulltid i HU. Kanskje blir det noen deltidsstudier, men det spørs om den selverklærte data-, foto-, korps- og spillnerden får tid til å dyrke noen av sine andre interesser det kommende året.

HELGESTAD OG ENGEN TAKKET AV

På landsmøtet i Humanismens hus i Oslo, ble også tidligere leder Lars-Petter Helgestad og nestleder Siri Engen takket av. De to ble også utnevnt til æresmedlemmer.

Helgestad og Engen har sittet i HUs sentralstyre siden stiftelsesmøtet 16. august 2007, og var også med i ungdomsutvalget i Human-Etisk Forbund som forberedte etableringen av Humanistisk Ungdom.

Det ble valgt mange nye tillitsvalgte på landsmøte. Anders Garbom Backe (19) fra Tønsberg ble valgt som ny nestleder for en periode på to år. Han ble valgt inn som styremedlem i Humanistisk Ungdom i 2009 og har vært leder av Humanistisk Ungdoms lokallag i Vestfold siden 2008.

Landsmøtet ble preget av reiseproblemene etter vulkanutbruddet på Island, og ni representanter manglet derfor på møtet. Likevel fikk landsmøtet også behandlet vedtektsendringer, plattform, arbeidsprogram og uttalelser. I tillegg ble det valgt ny valgkomité.

Det nye sentralstyret i HU

Det nye sentralstyret i Humanistisk Ungdom, (ø.f.v.) Matias Andrés Bravo Jara, Ida Keihl Olsen, Linea Solgård, Anine Humlen, Amund Bugge, Anders Garbom Backe, (n.f.v.) Dan-Raoul Husebø Miranda, Daniel Stønjum Rømuld, Cecilie Marianne Andersen, Kjetil Hermansen. Anna Marie Antonsen, Espen Urkegjerde og Lin-Marit Bjerkemo var askefaste da bildet ble tatt. Foto: Kari-Anne Ribsskog/HU.

Leder Dan-Raoul Husebø Miranda, Sandnes/Oslo (for ett år)

Nestleder Anders Garbom Backe, Vestfold (for to år)

Økonomileder Kjetil Hermansen, Oslo (ikke på valg)

Styremedlem Anna Marie Antonsen, Vadsø (ikke på valg)

Styremedlem Linea Solgård, Østfold (ny, for to år)

Styremedlem Amund Bugge, Oslo (ny, for to år)

Styremedlem Cecilie Marianne Andersen, Vestfold (ny, for to år)

Styremedlem Espen Urkegjerde, Jæren (gjenvalg, suppleringsvalg, for ett år)

Styremedlem Matias Andrés Bravo-Jara, Oslo (ny, suppleringsvalg, for ett år)

1. varamedlem Lin-Marit Bjerkemo, Tromsø (ny, suppleringsvalg, for ett år)

2. varamedlem Daniel Stønjum Rømuld, Sandes og Gjesdal (ny, for to år)

3. varamedlem Ida Keihl Olsen, Oslo (ny, suppleringsvalg, for ett år)

4. varamedlem Anine Humlén, Ålesund (ny, for to år)

Ingen navneendring på årets landsmøte

Hovedstyret innstiller på å beholde Human-Etisk Forbund som organisasjonens navn, når landsmøtet samles 5.-6. juni.

Tekst: Kirsti Bergh

For to år siden nedsatte landsmøtet et utvalg som fram mot 2010 skulle utrede spørsmålet om en eventuell navneendring for Human-Etisk Forbund. Nå står avgjørelsens landsmøte for døren, men spørsmålet om en eventuell navneendring er allerede lagt død. Interessen for spørsmålet har vært for liten og for få har engasjert seg, og kanskje er flertallet mot endring. Både utvalget og Hovedstyret har tatt konsekvensen av stemningen i organisasjonen, og det kommer ikke som noen bombe at begge har innstilt på å beholde Human-Etisk Forbund som navn.

Ellers er årets landsmøte uten store saker, verken prinsipp- og arbeidsprogram eller andre store beslutningssaker står på plakaten, og det er heller ingen personvalg i år.

Men fylkes- og lokallag har levert flere forslag til vedtak, blant annet om landsmøteperioder, kontingentsettelse og seremonipolitikk.

Hvor ofte bør landsmøtet samles? I dag er det årlige landsmøter, men mange mener det blir for krevende for organisasjonen. Oslo fylkeslag har fremmet forslag om å endre vedtektenes, slik at landsmøteperiodene heretter blir toårige, men uten å øke antall landsmøte delegater. Sandnes og Gjesdal lokallag ønsker å øke antall delegater fra dagens XX til 155, men fortsette med årlige landsmøter. Hovedstyret innstiller på avvisning

av forslagene og ber heller landsmøte om fullmakt til å forberede en eventuell revisjon av landsmøtebestemmelsene fram til neste års landsmøte. I forkant av det ønsker hovedstyret en grundig drøfting i hele organisasjonen om landsmøteperioder og antall delegater til landsmøtene.

Et annet – og tilbakevendende – debatttema er spørsmålet om størrelsen på medlemskontingenten. Tidligere i perioden har det vært diskusjon omkring HEFs kontingentpolitikk i forhold til aldersgruppen 15-26 år, der forbundet tilbyr gratis medlemskap. Samtidig må Humanistisk Ungdom, som har samme målgruppe, ha en kontingent på kr 50,- for å motta statsstøtte. Det er derfor gratis å være medlem i HEF, men koster penger i HU.

Buskerud fylkeslag har fremmet forslag om at man endrer medlemskontingenten for denne aldersgruppa til det samme som medlemskontingenten i Humanistisk Ungdom, kr 50,-.

Begrunnelsen for forslaget er at HEF må legge forholdene til rette for at HU skal vokse i årene som kommer, og for å styrke rekrutteringen til ungdomsorganisasjonen. Hovedstyret har innstilt på å avvise forslaget, og begrunner det med at det er vanskelig å se kontingenten på kr 50,- som et hinder for rekrutteringen til HU, eller at en obligatorisk kontingent i HEF for denne aldersgruppa i særlig grad vil styrke medlemstallet i HU. Hovedstyret er også bekymret for at forslaget kan føre til en reduksjon i antallet medlemmer mellom 15 og 26 år, og dermed svekke økonomien.

Det stemmes under landsmøtet 2009. Men det blir ingen avstemning over nytt navnforslag på årets landsmøte. Foto: Kirsti Bergh

Sett av datoene 11. og 12. september!

REGIONALT SEMINAR FOR TROMS OG FINNMARK

**Human-Etisk Forbund er i sterk vekst og kravene øker.
Hva må til for å innfri?**

På programmet:

Human-Etisk Forbund – hele livet – fra navnefest til gravferd
Status og utfordringer
Middag på Fjellheisen

Påmelding på:

www.human.no/troms før 10. august

Ny leder i Foreningen Retten til en verdig død

Medlemmer i Human-Etisk Forbund gjør seg fortsatt bemerket i Foreningen Retten til en verdig død. På årsmøtet 21. april etterfulgte HEF-veteranen Ole Peder Kjeldstadli Levi Fragell som ny leder i foreningen. Fragell ønsket ikke gjenvalg. Kjeldstadli, som nå bor i Moss, er pensjonert lektor og var i en årrekke fylkesleder og landsstyremedlem i Human-Etisk Forbund. Han er fortsatt aktiv i forbundet som gravferdstaler og vigsler. Kjeldstadli er et de HEF-medlemmer som gjennom årene har skrevet flest artikler om humanistiske temaer lokalpressen – særlig i Hedmark, hvor han bodde inntil han nylig flyttet til Moss.

Foreningen Retten til en verdig død er en del av det internasjonale nettverket Fellowship of Right to Die Societies. Over hele verden

arbeider små og store grupper for å skape verdige forhold for døende med uutholdelige lidelser ved å påskynde utviklingen av lindrende behandling – men også ved å kjempe for den enkelte pasients rett å bli hørt når «nok er nok».

I tillegg til å distribuere dokumentet Mitt Livstestament til foreningens medlemmer, arbeider foreningen for at norsk straffelov blir endret slik at leger kan utstede livs-avsluttende medisiner til håpløst døende med store lidelser og antatt kort gjenværende levetid – i samsvar med den såkalte Oregon-modellen.

At tidligere aktive HEF-medlemmer fronter synspunkt for aktiv døds- hjelp, gjør ofte at mange tror HEF har tatt stilling i spørsmålet. Men foreløpig har forbundet ikke vedtatt noe standpunkt om aktiv døds- hjelp.

HEF på ikke-spredningskonferanse i New York

– Håpet er å få til et internasjonalt forbud mot atomvåpen, sa HEFs representant, Anne Brinch Skaara, før avreise til USA.

Tekst: Even Gran

Utenriksdepartementet vil gjerne ha innspill fra organisasjonslivet når de skal forhandle internasjonale avtaler. Derfor betalte de turen for representanter fra 15 norske organisasjoner til New York for å delta på FN's tilsynskonferanse for ikkespredningsavtalen i begynnelsen av mai.

Dette er en konferanse som holdes hvert femte år, for å vurdere status og mulige endringer i FN's ikkespredningsavtale for atomvåpen.

Human-Etisk Forbund er en av de ikke-statlige organisasjonene (NGOer) som var representert på konferansen. HEFs representant var Anne Brinch Skaara. Hun er til daglig organisasjonssekretær i Oslo fylkeslag, men er også nestleder i Nei til atomvåpen.

Hvorvidt det er riktig av HEF å engasjere seg i kampen mot atomvåpen har tidligere, spesielt tidlig på 80-tallet, vært et omstridt tema i forbundet.

Brinch Skaara mener det er uproblematisk av forbundet å delta på denne konferansen.

– Det er helt naturlig at Human-Etisk Forbund deltar på en slik konferanse. Det er helt klart i tråd med et humanistisk livssyn å bekjempe atomvåpen. Dette er så vidt jeg vet den eneste våpentypen som har blitt dømt av i FN's menneskerettighetsdomstol til å være i strid med menneskerettighetene. Dette på grunn av de enorme

ødeleggelser og menneskelige lidelser de forårsaker, sier hun.

SKAL HA MØTER MED DEN NORSKE DELEGASJONEN I tillegg til Brinch Skaara og Human-Etisk Forbund, betaler UD turen for Mellomkirkelig råd, Changemaker, Care, Røde Kors, Norges fredsråd, Norsk folkehjelp, LO, Folk og forsvar, Ordførere for fred, Den norske atlantehavskomite, Utdanningsforbundet, Norske leger mot atomvåpen, Internasjonal kvinneliga for fred og frihet, Norges fredslag og Nei til atomvåpen.

– En av de viktigste tingene som skal skje, er at vi fra organisasjonene skal ha jevnlig møter med den norske forhandlingsdelegasjonen for å gi dem råd, sier Brinch Skaara.

Hun forteller at hovedmålet er å få til et internasjonalt forbud mot atomvåpen, på samme måte som man allerede har FN-konvensjoner mot kjemiske våpen og landminer.

– Det er en mye større optimisme i dette arbeidet nå, etter at Barack Obama ble president i USA. Han har jo engasjert seg veldig i dette arbeidet, og satt atomnedrustning på agendaen. Så nå ser det lysere ut enn på veldig lenge, sier Brinch Skaara.

Hun understreker at konferansen nok ville ha blitt arrangert selv om George W. Bush hadde vært president, men at fredsbevegelsen da ikke ville ha hatt noen forventninger om tiltak for å redusere forekomsten av atomvåpen.

Anne B. Skaara er HEFs representant og møter den norske forhandlingsdelegasjonen for å gi råd. Foto: Even Gran

FAKTA:

HEF og atomvåpen

På HEFs landsmøte i 1983 ble det vedtatt en omstridt resolusjon mot atomvåpen. Mange mente at kamp mot atomvåpen ikke har noe med livssyn å gjøre, og at et slikt vedtak ville representere en politisering av forbundet. Motstandere spurte også om man er en dårligere human-etiker enn andre, hvis man mener at atomvåpen trykker freden. Motstand til tross; resolusjonen mot atomvåpen på HEFs landsmøte i 1983 ble vedtatt med 139 for, åtte mot og ni avholdende.

Kilde: Paul Knutsen: *Livet før døden - HEFs historie 1956 – 2006*

Stabilt konfirmanntall for HEF

Andelen humanistiske konfirmanter er stabilt. De siste årene har det ligget på 15-16 prosent av årskullet. Årets tall er 9872. De siste tre årene har konfirmanntallene til Human-Etisk Forbund flatet ut på i underkant av 10.000. Det er mellom 15 og 16 prosent av årskullet.

I april ble tallene for 2010 lagt fram. De viser en svak oppgang i absolute tall i forhold til 2009, men en marginal nedgang på 0,2 prosentpoeng i forhold til årskullet.

Siden toppåret 2005, der det var 10.784 konfirmanter, har det vært

en nedgang på rundt 800 konfirmanter. Nå har det stabilisert seg på i underkant av 10.000. Fram mot 2005 var det imidlertid sterk økning. I 1992 var det bare 4435 humanistiske (borgerlige) konfirmanter.

Flest humanistiske konfirmanter i forhold til årskullet har Vestfold (22,8 prosent), Akershus (22,3 prosent), Sør-Trøndelag (21,3 prosent) og Oslo (19,5 prosent).

Lavest er oppslutningen om Humanistisk konfirmasjon i Sogn og Fjordane (8,2 prosent), Møre og Romsdal (8,9 prosent) og Vest-Agder (9,2 prosent).

Fri tanke beklager illustrasjon i nr 1-2010

Fri tanke beklager publiseringen av illustrasjonen til artikkelen *kunsten å elske med seg selv* i fri tanke nr 1-2010. Den kunstneriske illustrasjonen inneholdt et manipulert fotografi av forfatter og Ilana-livsveileder Inge Ås, som ikke er omtalt i artikkelen. Ås er gjenkjennelig i illustrasjonen, som er basert på et fotografi av henne publisert i forbindelse med et bokintervju i tidsskriftet Medium. Bildet ble benyttet uten tillatelse fra verken avbildede eller fotografen. Fri tanke be-

klager at vi ikke forsikret oss som at bildene som var brukt i montasjen var av ikke-identifiserbare personer. Vi har forståelse for at det oppleves som krenkende for Ås at øynene på bildet er klippet ut og erstattet av blå felt. Vi beklager at vår illustrasjon kan forstås som at den framstiller Ås som en representant for «The Secret»-ideologien og de selvhjelpsguruer det henvises til i artikkelen. Vi håper Inge Ås' renommé ikke rammes av denne utilsiktede koblingen.

Livssynsnøytralt 17.mai-program splitter bygda

FAU ved Heggedal skole bestemte seg for å ta religionsfriheten på alvor og fjerne fellesandakten fra 17.mai-programmet. Det skapte reaksjoner.

Tekst: Even Gran (Først publisert på Fritanke.no 7.4 og 9.4.2010)

Siden 1975 har sogneprest i Heggedal, Toralf Dehli, holdt andakt for det felles 17.mai-toget. De siste årene har dette skjedd på plenen foran Heggedal hovedgård, forteller han til Fritanke.no.

Men nå er det slutt. Foreldrearbeidsutvalget (FAU) ved Heggedal skole har bestemt at andakten skal ut av det felles programmet.

– Vi har religionsfrihet i Norge. Det er ikke lenger noe fag som heter kristendomsundervisning. Det heter «religion, livssyn og etikk». Det er den veien utviklingen går, sier FAU-leder Berit O. Nese til Budstikka.

Hun oppfordrer kirken til å holde gudstjeneste utenfor det offisielle programmet. Det er imidlertid uaktuelt for sogneprest Toralf Dehli.

– 17. mai-programmet er veldig

tett, og det er ikke tid til å legge en gudstjeneste eller andakt på et annet tidspunkt. Da er folk opptatt med andre ting, sier han til Fritanke.no.

Dehli synes det blir helt feil å tilpasse seg den lille gruppa i FAU som vil ta denne tradisjonen fra folket i Heggedal.

– Hadde det vært flertall for å fjerne andakten, hadde det vært greit. Men flertallet vil jo det stikk motsatte.

Folk vil at tradisjonen skal holdes i hevd, og at jeg skal holde andakt. Det er ikke riktig at flertallet skal tilpasse seg noen få human-etikere i FAU. Hvis man roter med tradisjonene i ei lita bygd som Heggedal så blir det bråk, og det er vel det vi ser her, sier han.

Dehli forteller at andakten varer ca. tjue minutter, og at et typisk tema er å høre til, både i bygda og hos Gud.

– Det er kanskje 1000 mennesker til stede mens jeg snakker, men mange av dem hører ikke etter. De står bak-erst og prater, og det er helt greit, sier han.

Barnetogene er det fremste symbolet på 17.mai, og idealet er at dagen skal være for alle – uavhengig av religiøs tilhørighet. Illustrasjonsfoto: Yaymicro

TRADISJONALISTENE LEDER

FAU-vedtaket har ført til av protester i Akershus-bygda. På Facebook er det så langt andakt-tilhengerne som leder. Gruppa «Ikke fjern Toralf Dehli fra Hovedgården på 17.mai!» har i skrivende stund 663 medlemmer, mens Facebook-gruppa som støtter FAUs andakt-nei kun teller 244 personer.

– Det spiller ingen rolle hvor mange som mener det ene eller det andre. Dette handler om valgfrihet. Alle mennesker har en grunnleggende rett til å velge om de vil delta i et forkynnende kristent arrangement eller ikke, sier FAU-leder Berit O. Nese til Fritanke.no.

Hun peker på at tvangsmessig kristen forkynnelse i offentlig regi er i strid med menneskerettighetene, og at dette ikke bare kan avsettes av et simpelt flertall.

– Her må man faktisk la være å feire 17. mai hvis man vil unngå forkynnelsen, og da blir det i praksis tvang, sier hun.

Nese avviser på det sterkeste Torleif Dehlis påstander om at FAU består av en «håndfull human-etikere» som bestemmer over det store flertallet.

– Jeg er medlem i statskirken, og så vidt jeg vet er det ingen i FAU som er medlemmer i Human-Etisk Forbund. Uansett er ikke dette viktig. Poenget er den enkeltes grunnleg-

Heftig diskusjon på Facebook

«Jeg lurer på om dere nyinnflyttede heggedølingene egentlig skjønner fullt ut hva dere gjør mot oss som har vokst opp her i Heggedal? (...) Thoralf Dehli's andakter på Hovedgården på 17.mai er en lang og god tradisjon, som dere nå bare kaster vekk, uten å spørre noen av bygdas befolkning først. Ganske frekt, spør du meg.»

Innlegg på Facebook-gruppa til støtte for 17. mai-andakten. Diskusjonene har gått – og går fortsatt – heftig på Facebook-gruppene idet Fri tanke går i trykken. Diskusjonen på «Ikke fjern Toralf Dehli på Hovedgården 17.mai» tyder på at det for mange ikke er mulig å se det prinsipielle, men bare bruddet med en lang og god tradisjon og sviket mot den folkelige og populære presten, som ikke får holde andakten sin. Beskyldninger om at det er innflyttere som står bak, har også kommet fram.

gende rett til å velge selv. FAU står dessuten samlet bak dette, sammen med skolen og en enstemmig 17. mai-komite, sier hun.

Nese rister på hodet over sogneprest Toralf Dehli's påstand til Fritanke.no om at det «ikke er tid» til å arrangere en valgfri 17. maigudstjeneste.

– Det er bare tull. Barnetoget starter ikke før klokken 12, og vi har spurt kirken om de kan legge gudstjenesten klokken 11, slik at de som vil kan gå dit først. Dermed blir det valgfritt, sier hun.

Sogneprest Dehli avviser dette overfor Fritanke.no.

– Det foregår jo veldig mye annet samtidig. Det er ikke slik at alle er ledige klokken 11. Mange er i Asker og går i tog der. I tillegg er det også mange som deltar i barnetoget til Skaugum for å hilse på kronprinsparet. Derfor er det ikke så mange som vil ha tid til å komme til kirken klokken 11, sier Toralf Dehli.

– DETTE BØR DET VÆRE ROMSLIGHET FOR
Fungerende biskop i Oslo, Olav Dag Hauge, som har tilsyn i Heggedal menighet, ser ingen grunn til å kritisere tradisjonen.

– Vi har fortsatt en statskirke i Norge. Det betyr at statsapparatet har tatt stilling til hvilke verdier samfunnet vårt skal bygge på. Derfor mener jeg at en slik tale av sognepresten hører naturlig hjemme i den norske 17. mai-tradisjonen, sier han til Fritanke.no.

Hauge legger til at han kjenner Toralf Dehli svært godt, og at alle vil kunne ha glede av hans talegaver.

– Også human-etikere kan glede seg over dette, på samme måte som jeg kan glede meg over taler holdt av human-etikere, som forøvrig godt kan sies å være like religiøse som dette.

Hauge understreker at FAU selv sagt er i sin fulle rett til å bestemme hvordan 17. maiprogrammet skal se ut.

Barnetoget i Kråkstad skolekrets har i alle de år gått fra barneskolen, til kirka – hvor det er andakt – for deretter å tilbake til skolen. Foto: Krakstad.com

Barnetoget går fortsatt til kirka

HEFs lokallag i Ski krever at det offisielle 17. mai-programmet renskes for prest og kirke. De mener religiøse innslag er i strid med kommuneplanen.

Tekst: Even Gran (Først publisert på Fritanke.no 15.3.2010)

Som så mange andre steder i Norge, inneholder flere av de offisielle 17. mai-programmene i Ski kommune både gudstjenester, andakter og andre kirkelige innslag. Dette vil Human-Etisk Forbunds lokallag i kommunen ha en slutt på.

I et brev til kommunen skriver de at flere av 17.-mai-arrangementene i kommunen splitter innbyggerne i stedet for å forene dem.

Fritanke.no har tatt en prat med Arne Bodin i Ski HEF, og han kan fortelle at i Kråkstad skolekrets, for eksempel, går barnetoget fra skolen til kirken, der det holdes gudstjeneste.

De som ikke ønsker å delta, må vente utenfor til gudstjenesten er ferdig. Deretter går toget tilbake til skolen, forteller han.

I STRID MED KOMMUNEPLAN

Human-Etisk Forbund i Ski mener 17. maiprogram av denne typen er i strid med Ski kommunes langtidspan der det heter at «Ski's innbyggere, uavhengig av tro, livssyn eller kulturell bakgrunn, skal føle seg som en del av sitt lokalmiljø».

– Fast deltakelse fra prester i Den norske kirke i hovedprogrammet for nasjonaldagen, er i strid med kommunestyrets mål for inkludering av livssynsminoriteter i kommunen. Det bryter med planens visjon for et integrert lokalsamfunn, heter det i presseskrivet fra lokallaget.

Leder i Ski lokallag, Ingeborg Flatebø, synes det er synd at 17. mai brukes til å splitte befolkningen, og tenker spesielt på integrering av innvandrere.

– 17.mai er årets viktigste dag for å samle alle landets innbyggere for å bygge en felles norsk identitet. Da blir det feil at denne offisielle og ikke-religiøse festdagen skal profilere ett kirkesamfunn, til fortregning av andre trossamfunn og ikke-religiøse livssyn, sier hun.

STILLER SPØRSMÅL I KOMMUNESTYRET 14. APRIL

Den 14. april møtte Arne Bodin fra Ski HEF opp på kommunestyremøte i Ski for å spørre varaordfører Anne Gunn Steen Røse (KrF) om hvordan religiøse innslag i 17. mai-programmet kan henge sammen med kommuneplanens mål om å inkludere innbyggerne «uavhengig av tro, livssyn eller kulturell bakgrunn».

På forhånd ga han uttrykk for optimisme og at han trodde initiativet ville bære frukter:

– Jeg blir litt forundret hvis dette ikke gir noen resultater. De fleste skolekretsene i kommunen har jo ikke noen kirkeinnslag i 17. maifeiringen. Da burde det være mulig for de resterende å droppe slike innslag også.

Bodin understreker at de religiøse innslagene på 17. mai er i direkte motstrid til den vedtatte kommuneplanen, og at også dette er et viktig argument for en religionsfri 17. mai.

ORDFØREREN DELVIS ENIG

Østlandets Blad (ØB) skriver 16. april at ordfører Georg Stub sa seg enig i at 17. mai-feiringen er et kommunalt arrangement. Men siden det er de lokale komiteene rundt om på skolene som tar seg av arrangementene, kunne han ikke love noen store endringer dette året.

– Vi ser at tradisjonene føres videre. Tog til kirkebakken har vært en symbolsk vandring i hundrevis av år. Det er derfor krevende å finne nye uttrykk uten å utsette de andre, sier han til ØB.

Samtidig legger han til at man må ha åpenhet til å diskutere og påvirke.

Han oppfordret til å ta kontakt med de lokale 17. mai-komiteene og formidle sitt syn.

Malen for årets arrangement er lagt, og ordføreren mente 850-årsjubileet til Kråkstad kirke vil prege også 17. mai.

Arne Bodin sa seg ifølge ØB glad for at ordføreren ser behovet for å gå gjennom 17. mai-tradisjonene.

Se også generalsekretærens kommentar side 3.

Ikke-troende prester snakker ut

– Vi er bare toppen av isberget, mener de ikke-troende men fortsatt praktiserende prestene som har betrodd seg til forskerne Daniel Dennett og Linda LaScola.

Tekst: Even Gran (Først publisert på Fritanke.no 13.4.2010)

– **T**ror du det er noen der oppe?
Det var spørsmålet presten «Wes» fikk av en fortrolig venn og kirkegjenger en dag. Svaret bare glapp ut av ham:
– Absolutt ikke!

Vennen holdt på å le seg i hjel, for han hadde strevd mye med spørsmålet selv. Og aldri hadde han møtt noen som svarte så kontant.

Dette er en av historiene filosofen Daniel Dennett og samfunnsforskeren Linda LaScola – som har gjort alle intervjuene – presenterer i rapporten «Preachers who are not believers» utgitt av Tufts University i mars 2010. De har prøvd å finne ut om det finnes praktiserende prester som ikke tror på Gud. Og det fant de.

Forfatterne spredte ordet diskret. Ønsket om å finne ikke-troende prester ble nevnt på foredrag og i andre offentlige sammenhenger. De tok også kontakt med den tidligere presten Dan Barker, som har brutt med sin religiøse fortid. Lovnader om full diskresjon fikk til slutt fem protestantiske prester – tre fra liberale menigheter og to fra mer konservative, evangeliske retninger – til å betro seg om sin ikke-tro. Dennett og LaScola hadde egentlig langt flere på lista, men de fleste trakk seg av ulike årsaker.

HVOR GÅR GRENSEN FOR ATEISME?

Alle de fem var helt åpne på at de ikke tror det eksisterer noen overnaturlig gud. Likevel så tre av dem på seg selv som «troende».

Dennett og LaScola tror dette

– For noen er denne siste varianten ikke stort annet enn ateisme i forkledning, men det er åpenbart ikke de kristne enige i, skriver de Dennett og LaScola.

Forfatterne trekker fram den kristen-apologetiske forfatteren Karen Armstrong, som i sin bok *The case for God* avviser det menneskelignende, personlige gudsbildet, og hevder at «Gud ikke er et vesen i det hele tatt».

– Dette kan sees som et klart uttrykk for ateisme, men det mener altså ikke hun. Det er med andre ord ingen enighet om hvor i spekteret mellom en konkret vs. abstrakt gud at skillet mellom gudstro og ateisme skal gå. Mange later i tillegg til å dyrke denne uklarheten, mener Dennett og LaScola.

De trekker fram at to av de fem

tror ikke lenger på det kirkegjengerne deres tror at de tror på, eller synes at de burde tro på, skriver Dennett og LaScola.

Selv om de intervjuede prestene ikke selv har noen gudstro, har de en uttalt «tro på tro». Det vil si at de mener religiøs tro er noe mennesker har godt av og behov for. Religiøs tro er derfor noe man bør stimulere til, og ikke motarbeide.

Denne «troen på tro» er en av hovedårsakene til at de ikke-troende prestene fortsetter i sine stillinger, mener Dennett og LaScola. I tillegg rettferdiggjør flere av prestene sin fortsatte prestegjerning med målet om «å reformere kristendommen innefra». De er også bundet opp i det religiøse fellesskapet både sosialt og økonomisk. Det ville, for de fleste av dem, være utålelig å bryte ut. De ville miste hele livet sitt. Så det minste ondet blir å late som ingenting og fortsette som før.

Dette er for øvrig noe som kirkesamfunnene selv i praksis oppfordrer til, mener Dennett og LaScola.

– Så lenge du bekrefter at du «har tro» og er «ett med Jesus», hva nå enn det måtte bety, legger de fleste kirkesamfunn seg ikke opp i prestenes private metafysiske overbevisninger, skriver de.

Flere av prestene forteller at det var et sjokk å ta teologisk utdanning. De ukompliserte dogmene de hadde blitt oppdratt til å tro på, ble plutselig veldig mye vanskeligere å feste lit til.

«Rick» hadde sluttet å tro på de konvensjonelle kristne dogmene allerede som ung, og konstaterte med undring hvordan hans klassekamerater på teologistudiet kjempet for sin bokstavelige tolkning av Bibelen, mens lærerne teoretiserte og abstraherte.

Filosofen Daniel Dennett har fått ikke-troende prester i tale.
Foto: Even Gran

FAKTA:

Daniel Dennett (68)

Amerikansk filosof med fokus på evolusjonsbiologien og kognitiv vitenskap, har også utgitt en rekke bøker om feltene; bl.a. *Darwin's Dangerous Idea* om evolusjon.

Er tilknyttet Senter for kognitive studier ved Tuft universitet, USA, som professor.

Med *Breaking The Spell* fikk Daniel Dennett en plass blant de såkalte nyateistene, men boka er mer en analyse av religion som menneskelig fenomen enn det er et kampskrift mot religion.

– Forskjellen på meg og en ateist handler ikke om Guds eksistens, men om det er fortsatt er behov for ordet «Gud» i en eller annen sammenheng, mener «Wes».

skyldes en uklarhet rundt definisjonen av «Gud». De peker på at det finnes et stort spekter av gudsforståelser. Gudsbildene spenner fra den fysiske, handlende, og menneskelignende guden på den ene siden, til den teoretisk abstrakte og fraværende «alltids årsak» og «kraften i naturen» på den andre.

ikke-troende prestene i undersøkelsen likevel har behov for å trekke grensen ett sted.

– To av dem mener at de har gått over grensen – at de ikke lenger fortjener å bli kalt «troende», mens de tre andre fortsatt mener de kvalifiserer til betegnelsen «troende». Uansett holder alle på en hemmelighet. De

– De likte ikke å få sine bokstavelige tolkninger utfordret av en ekspert på Det gamle testamentet. Da vi snakket om myter og historier fra Bibelen, kunne de si «Nei, men dette skjedde jo i virkeligheten». Det var litt av et krasj, forteller «Rick».

Presten «Darryl» mener utdanning gir en sunn skepsis.

– Utdannelsen sprengte de kristne doktrinene slik vi kjente dem. Jeg tror de fleste av mine studievenner vil være enig i at de ikke egentlig tror på den konkrete, bokstavelige guden fra Bibelen. Jeg tror heller ikke noen av dem egentlig tror på jomfrufødselen. Jeg vet at noen av dem ikke tror på det, for jeg har snakket med dem, sier han.

En av de andre prestene, «Adam», forteller at han begynte å lese ateistisk litteratur for å bli flinkere til å forsvare den kristne troen. I stedet ble troen svekket.

– Noe av det mest klargjørende har vært disse debattene mellom kristendommens mest skarpskodde forsvare og ateister. Jeg har hele tiden prøvd å være åpen og lyttende, og bruke hodet og fornuften. Men selv om jeg er en troende og kjenner de kristne standpunktene og skriften godt, vet du hva? Ateistene vinner disse debattene. Hvorfor?, spør han.

Den samme historien forteller «Jack». For omtrent ti år siden bestemte han seg for å lese gjennom Bibelen veldig grundig. Målet var å bli tryggere i troen. Resultatet ble det stikk motsatte.

– Studiet av Bibelen – selve grunnlaget for kristendommen – gjorde at jeg mistet troen. Det var aldri planen, og jeg ønsket det heller ikke. Men jeg hadde ikke noe valg. Jeg måtte være ærlig med meg selv. Alt dette med «kjærligheten» er greit, og folk må gjerne bygge livet sitt rundt det, men hvis man tar inn det store bildet av hva kristendom er ment å være, blir det bare nonsens, sier han.

«Jack» fortsetter med klassisk religionskritikk:

– OK, denne guden skapte meg. Dette er en perfekt gud som vet alt, og kan gjøre alt. Men på en eller annen måte slo planen feil, og så er det liksom min feil. Og så måtte han sende sønnen sin for å fikse det, og nå skal jeg piske meg selv resten av livet på grunn av dette. Det gir ingen mening. Synes du ikke en gud burde greie å komme opp med en bedre plan enn dette?, spør han.

Dennett og LaScola fikk gjennom samtalene inntrykk av at de ikke-troende prestene har en slags metode for å prøve ut hverandre. Utprøvingen kan sammenlignes med en tidlig versjon av de metodene homofile bruker for å finne hverandre, der man gjennom spøk og indirekte tale bygger opp tillit i retning av «den store innrømmelsen», samtidig som man gjør hva man kan for å beholde en retrettmulighet hvis den andre skulle vise seg å reagere negativt.

STOR FORSKJELL PÅ PRESTESEMINAR OG PREKESTOL

Dennett og LaScolas slår fast at det er en bred kløft mellom troen til utdannede prester, og de menige kirkegjengere - lekfolket.

Er det egentlig noen der oppe? De ikke-troende prestene forskerne tror ikke på Gud, men behovet for ordet «Gud». Illustrasjonsfoto: Istockphoto

– Alle vi snakket med bekrefter det samme. Det man lærer på de teologiske seminarene er radikalt annerledes enn det man hører fra prekestolen, selv i de mest liberale trosamfunn. Prestene gjør hva de kan for å skjule de urovekkende innsiktene de lærte på presteseminalet fra lekfolkene i menighetene, skriver Dennett og LaScola.

Forfatterne mener at kløften mellom prestenes komplekse og abstrakte gudsbegrep, og det personlige og menneskelignende gudsbildet hos lekfolkene, er godt kjent i religiøse kretser.

De mener også å ha avdekket en mer eller mindre ønsket sammenblanding mellom Gud som *begrep* og Gud som *realitet*, både blant de fem ikke-religiøse prestene de har intervjuet, og generelt blant kristne intellektuelle.

– Når Karen Armstrong snakker om «The history of God», snakker hun om hvordan *begrepet* Gud har

utviklet seg. Det samme gjør Richard Wright i boka *The evolution of God*. Det virker som om våre respondenter også med vilje blander sammen *begrepet* Gud på den ene siden og den eventuelle reelt eksisterende guden på den andre, skriver Dennett og LaScola.

De trekker fram et sitat fra presten «Wes», en av de som fortsatt insisterer på å kalle seg «troende», for å underbygge poenget:

– Forskjellen på meg og en ateist handler ikke om Guds eksistens, men om det er fortsatt et behov for ordet «Gud» i en eller annen sammenheng, mener «Wes».

Dennett og LaScola mener at denne sammenblanding, og uklarheten som oppstår som følge av den, er en bevisst strategi for å unngå å konfronteres med de ubehagelige spørsmålene; Finnes det en Gud i virkeligheten? Ble virkelig Jesus født av en jomfru? Stod Jesus virkelig opp fra de døde?

For *begrepet* Gud har nemlig ateistene Dennett og LaScola slett ingen problemer med.

– Selv ateister har behov for begrepet Gud. Det er høyst nødvendig, for eksempel når man skal fornekte gudens eksistens, skriver de.

(Hele rapporten til Daniel Dennett og Linda LaScola kan leses på http://www.fritanke.no/upload/2010-04_Non-Believing-Clergy.pdf)

Finnes det ikke-troende prester i statskirka eller norske frikirker?

Fri tanke/Fritanke.no er interessert i å komme i kontakt med praktiserende prester/pastorer som har mistet troen. Om du kjenner noen – eller sågar selv er en – formidle eller ta kontakt. Vi lover 100 prosent konfidensialitet og anonymitet. Ta kontakt på epost fri.tanke@human.no eller telefon 23 15 60 20.

Human-Etisk Forbund er en frivillig organisasjon, og uten de frivillige på lokalplanet ville det ikke vært noen fylkeslag, navnefester, konfirmasjon, vigsler, gravferder eller seminar. Fri tanke møter tillitsvalgte rundt omkring i landet. Denne gang fylkesleder Tom Hedalen i Buskerud.

Tom Hedalen på talerstolen under landsmøtet i 2009.

–Jeg definerer meg selv som humanist, ikke human-etiker.

Tom Hedalen
ønsker seg et mer
religionskritisk HEF.

Tordenskjolds soldat

Tom Hedalen er en av «Tordenskjolds soldater» – aktiv både i HEF, Venstre og Naturvernforbundet.

Tekst og foto: Kirsti Bergh

–Jeg tror vi må få en tydeligere religionskritisk front igjen. Vi er blitt litt tannløse, sier fylkesleder i Buskerud, Tom Hedalen da Fri tanke møter han til intervju.

– Dette er selvfølgelig en sannhet med modifikasjoner, men jeg opplever ofte at vi distanserer oss i forhold til trossamfunnene og sier at «dette er interne anliggende i deres religion som vi ikke kan blande oss inn i, dette må de få lov til». For eksempel at trossamfunnene må ha lov ikke å godta kvinnelige prester og homofile prester. Jeg skulle ønske vi kunne være mer tydelig på at Human-Etisk Forbund (HEF) er kritisk til slik praksis.

– Men på hvilken måte bør HEF få en sterkere religionskritisk brodd?

– Vi bør i hvert fall ikke lene oss tilbake og mene at det er et internt spørsmål i trossamfunnet. Kjønnsmolestelse, vold i religionens navn - -

– Men HEF har vel aldri sagt at vold er greit i religionsfrihetens navn i dag?

– Nei, men vi har lent oss litt tilbake og sagt at forskjellsbehandling etter kjønn og seksuell legning er legitimt, det er et internt spørsmål i trossamfunn, så det må vi tolerere. Det er en prinsipiell holdning jeg ikke helt er med på. Jeg ønsker at vi skal være helt tydelig på at selv om religionsfriheten gjør at bestemte holdninger eller praksiser må tillates, så må vi si at dette ikke er akseptabelt ut fra vårt verdigrunnlag. Og at vi er litt proaktive i forhold til en del miljøer og kritiske til hvordan de opptrer. Det er en utfordring for oss, og jeg ser fram til høstens landskonferanse i HEF, «Dialog eller konfrontasjon?», smiler han.

OPPRINNELIG PROTESTMEDLEM

Tom Hedalen (43) er inne i sin andre periode som fylkesleder i Buskerud, han har sittet i utvalget som har utredet om HEF skulle skifte navn, han sitter i valgkomiteen som skal innstille medlemmer til nytt hovedstyre på landsmøtet i 2011 og han er både vigselstaler og gravferdstaler. Men det var ikke gitt at han skulle bli aktiv i det hele tatt etter at han som ferskt medlem var på sitt første landsmøte i Human-Etisk Forbund (HEF) for nærmere tjue år siden. Den unge geologistudenten i Trondheim ble delegat til landsmøte i 1991, «mest som kjøttvekt».

– Det ble en negativ opplevelse. Jeg opplevde landsmøtet som utelukkende veldig kirkekritisk og veldig «intellektuelt»; opptatt av ordformuleringer og flisespikkeri, det var ikke særlig praktisk orientert. Så jeg ble veldig skremt.

Derfor var det ikke før etter at han kom til Drammen i 2000, at han ble engasjert i HEF.

Hedalen har bakgrunn fra en «vanlig tradisjonskristen» familie, som ikke var særskilt religiøs. Som flertallet konfirmerte han seg kirkelig uten egentlig å ønske det, og meldte seg siden ut.

– Jeg er veldig kritisk til den diskriminering som foregår i religionenes navn, enten det er på kjønn eller seksuell legning eller annet, forklarer han.

– Hva var motivasjonen for å melde deg inn i HEF?

– Jeg var vel opprinnelig et klassisk protestmedlem: når du melder deg ut av noe, må du også melde deg inn i noe. Jeg har ikke noen bedre grunn enn det, og så har jeg utviklet meg etter hvert, forteller Hedalen.

Selv om han i dag er blitt mer

«kirkekritisk» – det vil si opptatt av statskirkeordning og statskirkelige privilegier – enn han var på sitt første landsmøte, er han nøye på at det ikke kan være alt.

– Vi kan ikke bare være kirkekritiske, vi har blant annet en organisasjon å ivareta også. Kirkekritikerne er nok mange også i lokallagene våre, men de er først og fremst opptatt med seremoniproduksjon. Og det er noe HEF må ta innover seg, mener Hedalen.

Han mener det er for stort sprik i organisasjon i det han kaller «lengderetningen» – fra de ansatte på hovedkontoret, medlemmene i hovedstyret og noen av de veldig ideologisk rettede fylkeslederne til lokallagene, som først og fremst må gjennomføre navnefest og konfirmasjon.

– Heldigvis ser jeg nå et tydelig ønske fra flere lokallag om å ha mer ideologisk debatt ute på grasrota i organisasjonen også. Det er en også utfordring organisasjonen bør ta fatt i.

– Det virker ofte som en del kommer inn i organisasjonen med et ønske om å drive ideologisk arbeid, men så har seremoniene førsteprioritet og så kommer man aldri forbi det?

– Ja, sånn er det mange som opplever det. Seremoniene er jo også ideologisk arbeid, særlig konfirmasjonsundervisningen, men jeg tror mange opplever at det blir for mye fokus på seremoniproduksjon og for lite på ideologi. I hvert fall ser jeg et økende ønske om mer ideologi i Buskerud. De vil ha fokus på livssynsetiske spørsmål, de holder filosofikafeer og ønsker å ha debatter. Kanskje er det et overskudd – økonomisk eller menneskelig – i lagene nå, som gjør at flere folk har lyst til å ta på seg slike arrangement. Og samtidig har vanlige medlemmer begynt å etterspørre slike tiltak. Det handler om å være med å utvikle organisasjonen og at vi blir mer bevisste vårt eget livssyn – og gjerne tester det ut i dialog med andre.

MÅ FORTSETTE FOLKEOPPLYSNINGSPROSJEKT
Hedalen er tydelig på at HEF ikke kan være «alle gode sakers forbund», og derfor ikke kan jobbe med miljøspørsmål eller mot atomvåpen osv. Selv om man i visse saker kan ta stilling.

– Men vi kan i større grad være en *fasilitator* – for å si det fint – for etiske debatter på lokalplanet. Regionale seminarer om klimakrisa er et godt utgangspunkt: hvilket etisk perspektiv legger det, hvordan skal vi humanisere forholdet oss til det – det å ha diskusjoner om dette tror jeg det er mange medlemmer som ønsker.

Dagen før han møtte Fri tanke hadde Hedalen deltatt på møte med ordføreren i Modum kommune sammen med representanter for lokallaget av Human-Etisk Forbund. Tema var behovet for livssynsneutrale sere-
monirom.

– Det er en annen utfordring vi i HEF står overfor: folkeopplysningsprosjektet. I Modum møtte vi ikke uvilje. Der trodde de at de hadde gjort mye positivt og at de hadde gjort livssynsneutrale lokaler. Men det var snakk om kinosal og gymsal – og det er ikke nødvendigvis *verdige* lokaler. De fineste lokalene prises ganske høyt – kommunene har lært seg å tjene penger de og. Generelt er de lokalene de ønsker at vi skal bruke, ofte de minst attraktive, som et kjellerlokale. Det er jo ingen som vil holde gravferden der.

Hedalen tror møtene med kom-

munene er viktige for HEF, ved at de setter i gang noen prosesser, slik at de kanskje har det perspektivet med om det skal pusses opp eller i gangsettes nybygging.

Hvorfor ble han fylkesleder? Svaret er litt uklart, men det var visst en kombinasjon av ansvarsfølelse og lyst. Ver-
vet er meningsfylt, men kan være ganske krevende, hvis man tar på alvor ansvaret som bør følge med jobben.

– Denne uka er jeg for eksempel faktisk nesten ikke på jobb på grunn av HEF. I går var jeg her og hadde jobbintervju med organisasjonssekretærvikar og var tilbake på jobb i 11-tida. Klokka 1430 dro jeg for å være med på møte med ordføreren i Modum. I dag snakker jeg med deg, og i morgen har vi samtale med en organisasjonssekretær som skal tilbake i jobb etter lengre tids sykefravær. Det er klart at det tar sin tid.

Da er det greit at han har kontor-
plass i nabobygget til HEFs kontorer i Drammen, og at han som sivilingeniør har en forståelsesfull arbeidsgiver som tillater at han kan komme og gå når han vil, så lenge han gjør jobben sin.

– Nå har Buskerud alltid vært et veldig veldrevet fylke, med en organisasjonssekretær som er flink til å holde orden og få konflikter. Det er morsomt å holde på. Særlig det siste året, hvor vi har sett at de tre små lokallagene – Hallingdal, Modum og Ringeriket – har blomstret opp og hatt stor aktivitet.

VENSTREMANN MED HJERTE FOR HEF

Som fylkesleder får han også oppleve at Buskerud er et mangfoldig fylke, med både flerkulturelle Drammen – hvor Hedalen bor – og småsteder hvor det innvandringsfiendtlige nazipartiet Vigrid har uforholdsmessig stor oppslutning. Tidligere i år skapte det kontrovers da Eiker lokallag inviterte Vigrid som en av fem grupper som en del av prosjektet menneskebiblioteket i konfirmasjonsundervisningen. Hedalen syntes det var en vanskelig sak. Han ville ikke kritisere lokallaget og forstod hva de ønsket å oppnå – å få troll til å sprekke i sola – men synes nok det ville vært bedre å la Vigrid slippe til i en annen sammenheng enn konfirmasjonskurset.

Da var det hyggeligere å nominere flerkulturelle Fjell skole i Drammen til Humanistprisen, som skolen mottok i 2008, med begrunnelse i sitt arbeid for antirasisme, vennskap over nasjonstilhørighet og for sitt holdningsskapende arbeid.

– Det var for å synliggjøre at det flerkulturelle er en positiv ressurs, uavhengig av religion og livssyn. Ja, det er også problemer, men det er unødvendig å fokusere *ensidig* på det.

Hedalen er en av «Tordenskjolds soldater»: ikke bare er han aktiv på flere plan i HEF, men han er også aktiv i andre lag og foreninger, blant annet i Venstre, inntil nylig var han leder i Drammen lokallag og nestleder i Buskerud fylkeslag, og i Naturvernforbundet.

– Jeg er en person som får dårlig samvittighet for det jeg ikke gjør. Men jeg kjenner jo at jeg ikke 28 år og må rydde vekk noe. Jeg har bestemt meg for å tre ut av organisasjonsverv i Venstre, for HEF ligger faktisk mitt hjerte nærmere, det er HEF jeg ønsker å prioritere akkurat nå. Men jeg ser jo det er viktig for våre kampsaker at vi også er tilstede og deltar i de debattene som foregår til dels i lukkede rom i forbindelse med politiske kompromisser ...

Nå er det snart landsmøte i HEF igjen, og da kommer forbundet til å vedta *ikke* å skifte navn. Som medlem i utvalget som utredet navneendringen føler han seg litt ansvarlig for det.

– Skal jeg være kritisk til det arbeidet utvalget har gjort, er det at det er vanskelig å få til en debatt når man ikke klarer å hoste opp forslag til *hva* man eventuelt skal skifte navn til. Og det er et kollektivt ansvar. Personlig synes jeg vi skulle skifte navn, og jeg ville nok endt med noe a la Humanistene. Jeg definerer meg selv som humanist, ikke humanetiker. På dette landsmøte er dette en tapt sak, og det er ikke en sak som forbundet trenger nå for å skape splid. Men jeg tror ikke saken er død, den kommer opp om fem til ti år. Tiden vil jobbe for dette, tror Hedalen, som håper han kan invitere til landsmøte i Drammen i 2011.

På sporet av en humanistisk åndelighet

Fjellets velde eller fløytistens virtuose spill kan begge inngi oss en åndelig opplevelse – uten religiøse overtoner. Den menneskelige ånd er altfor viktig til å overlates til prester, mullaer eller spiritister. Det er på tide å sirkle inn en sekulær, humanistisk åndelighet.

Tekst: Morten Fastvold

En gjengs forestilling om sekulære humanister er at de er snusfornuftig og i bunn og grunn åndsforlatte. Den er mer eller mindre uttalt hos mange av humanismens kritikere, enten disse er tradisjonelt religiøse eller nyreligiøse på new age-vis. Men må humanister være noen bistre tørrpinner som ikke går god for annet enn det vitenskapen kan belegge? Og som fnyser av, og endog latterliggjør, dem som måtte mene at det finnes mer mellom him-

HVA ER ÅNDELIGHET?

Åndelighet er imidlertid noe langt mer enn englesvermeri og religiøst tåkeprat. Denslags kan humanister avgjort være foruten. Det åndelige er intet mindre enn en side ved menneskelivet som ikke forsvinner, selv om den fornektes. Derfor gjør man best i å erkjenne at denne siden finnes. Bare da kan humanister forhindre at åndelighet fullt og helt assosieres med engler og postulater om oversanselige vesener og krefter som helt klart er problematiske.

«Å hengi seg til metafysikk er å tenke så langt det lar seg gjøre for oss mennesker – og dét er adskillig lenger enn hva vitenskapen gir rom for.»

mel og jord enn det som kan måles og veies? Såvisst ikke. Derfor gjør humanister best i å avsanne dette vrengebildet ved nettopp ikke å være åndsforlatte.

Men hvordan kan det skje uten at man taper sin kritiske, humanistiske sjel? Berøringsangsten for alt som kan kalles åndelig, er unektelig stor blant humanister flest. For åpner man ikke døra for Märthas engler og det som verre er, dersom man fraviker aldri så lite den smale, vitenskapsrasjonelle vei?

Hva er så åndelighet? Det kan ikke besvares enkelt og greit, da det åndelige unndrar seg en utførlig beskrivelse. Men følgende eksempel kan gi oss en pekepinn:

Vi sitter i en konsertsal og lytter til en fløytespiller. Hva er det vi hører? Jo, en ansamling korte og lengre lyder i ulike høyder som kan registreres mekanisk (måles og tas opp på bånd) – altså noe fysiologisk. Men hva er det ved fløytespillet som hensetter oss i en salig, beveget og kan-skje kontemplativ sinnstilstand? Dét

er noe som verken kan måles eller tas opp på bånd. Ei heller kan det beskrives eller forklares fullt ut på noen psykologisk-vitenskapelig måte. Sett fra en vitenskapelig synsvinkel blir det åndelige noe som overskrider det fullt ut fattbare, og som dermed blir uhåndgripelig og litt mystisk.

Like fullt er vi oss bevisst vår salige, bevegede og (muligens) kontemplative tilstand. Den eksisterer i høyeste grad, hvor uforklaring og mystisk den enn kan sies å være. Men om opplevelsen er subjektiv og noe vi ikke fullt ut kan formidle til andre, er vi neppe alene om den, skal vi dømme etter mange av de andres ansiktsuttrykk (som kan beskrives!) og heller famlende og ordknappe forsøk på å uttrykke sin opplevelse (vi klarer det neppe noe bedre).

«Å berike sin ånd» er et uttrykk som særlig brukes når man søker kulturopplevelser. Siden det lyder litt pompøst, fremsies det gjerne med et glimt i øyet. Men det blir ikke mindre sant av den grunn. «Sjelefred» er et annet begrep som handler om åndelighet, og som de fleste aner betydningen av. Guruer og filosofer har i både vestlige og østlige kulturer ledet folk vekk fra en sinnstilstand preget av angst, sinne, sorg og stress, og til en avklaret ro som gir fred i sjelen. Det er en modningsprosess som godt kan kalles en åndelig reise.

OPPLEVELSER SOM BINDER OSS SAMMEN

En av Margareth Thatchers famøse uttalelser fra den tid hun var statsminister i England, er at «there is no society». Etter hennes mening finnes

det bare ansamlinger av enkeltindivider som forfølger private mål. Men da prinsesse Diana ble drept i en trafikkulykke og begravelsen i Westminster Abbey ble den store, emosjonelt ladede fellesopplevelsen som nok en gang ga britene følelsen av å være et folk, skrev flere kommentatorer at Thatchers påstand var tilbakevist: Visst finnes det et samfunn i form av et menneskelig fellesskap!

Man kan rygge tilbake for den sentimentalitet og massepsykose som begivenheten utløste. Men at noe skjellsettende skjedde, og at dette langt på vei var av åndelig art, kan knapt bestrides. Noe som innebærer at åndelige opplevelser har en sterk følelsemessig komponent, at de er av ymse kvalitet – og at de ikke bare er av individuell art, men også kan være et særs viktig «lim» som binder folkegrupper sammen.

Seremonier har gjerne noe åndelig ved seg (hvis ikke, blir de et stort gjesp). Hvorfor markere viktige begivenheter i livet som dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelser? Det er fordi vi mennesker har et sterkt behov for å markere visse begivenheter og overgangsfaser i livet, helst med hele slekta til stede. Dette har Human-Etisk Forbund skjont og ivaretatt ved å satse på humanistiske, sekulære varianter av de gjengse seremonier i vår kultur. De blir ikke mindre høytidelige og stemningsfulle selv om høyere makter ikke påkalles.

EN HUMANISMENS UNNLATELSESSYND

Åndelighet handler imidlertid om mer enn seremonier. Religiøse folk skjønner dette, og i to tusen år har kristendommen villet gjøre det åndelige til sitt domene. Ved å postulere Gud som åndelighetens opphav, enda det nok forholder seg omvendt, har prester og andre geistlige utnevnt seg til forvaltere av den menneskelige ånd. Og sirklet inn livets åndelige sider med sitt religiøse språk, samt satt likhetstegn mellom åndelighet og religiøsitet, enda dette langt fra er tilfelle når vi ser nærmere på saken.

Det forunderlige er ikke *hvordan* verden er, men *at* verden er. Opplevelsen av å være i ett med naturen kan beskrives som en åndelig opplevelse. Foto: Istockphoto

I dag får de tradisjonelt religiøse konkurranse av new age-ere som med større eller mindre hell lanserer et alternativt språk for de åndelige sider ved vår eksistens. Det skjer både som en videreføring av folkelige tradisjoner som de høykirkelige samt vitenskapsfolk har holdt nede, og som et forsøk på å fylle et tomrom som kristendommens minkende innflytelse har skapt.

Humanister, derimot, er varsome med å gi seg det åndelige i vold – og dét til tross for at en sekulær humanistisk etikk i stadig større grad er blitt «mainstream» her til lands. Vel har etikk med åndelighet å gjøre, men åndelighet består av mer enn som så (blant annet av estetiske fenomener, som eksemplet med fløytespilleren viste). Dermed blir det et tankekors at humanister i påfallende liten grad har villet sirkle inn livets åndelige sider med et sekulært språk, men stadig overlater denne arenaen til de gammel- og nyreligiøse.

Med en slik unnlattessynd spilles ballen i hendene på de religiøse, fordi man da synes å godta deres selvbestaltede rolle som åndelighetens voktere. Men å akseptere den «arbeidsdeling» mellom vitenskap og åndelighet som renessansefilosofen René Descartes knesatte, og som har befestet seg i de etterfølgende århundrer, er ikke gangbart for et livssyn. Da fordres intet mindre enn en kombinasjon av åndelighet og vitenskapelig funderte innsikter. Noe som i sin tur fordrer at humanister formulerer sin egen vei, språklig sett, til de åndelige innsikter og opplevelser som kan gi et godt og rikt indre liv. Bare slik kan humanister treffe søkende mennesker «hjemme» – alle dem som fortjener bedre enn å overlates til engleskoler, spåkoner og sjamaner av ymse slag.

METAFYSIKKENS REALITET

Et første skritt i denne retning er å la det synke inn at mangt og mye ved menneskelivet unndrar seg vitenskapelige forklaringer. Det kan man glatt medgi når noen konfronterer en med denne elementære innsikten. Humanister forholder seg jo til etiske og estetiske og eksistensielle anliggender, som alle unndrar seg en vitenskapelig tilnærming, nettopp fordi de utgjør menneskelivets åndelige side, sammen med betraktninger av metafysisk art.

«Betraktninger av metafysisk art»?

En slik formulering får nok mang en humanist til å steile. Imidlertid er metafysiske betraktninger en sentral del av åndeligheten, hvor nedstøvet metafysikk-ordet enn kan lyde. Metafysikk er ikke ensbetydende med religiøse spekulasjoner, slik moderne mennesker lett kan tro, ei heller er denne filosofiske disiplinen gjort avleggs av Vitenskap og Opplysning. Dét er en moderne myte som må avlives. Metafysiske antakelser er og blir noe hver og én av oss har, enten vi er klar over det eller ei. Det er like umulig ikke å ha metafysiske antakelser som ikke å ha noe livssyn.

Metafysiske antakelser kan verken bevises eller motbevises. Nettopp derfor har vitenskapen vist dem en kald skulder. Like fullt utgjør de selve den tankeramme vi forstår verden ut fra.

Prinsesse Dianas begravelse i Westminster Abbey ble en stor, emosjonelt ladet fellesopplevelse som ga britene følelsen av et fellesskap. Dette var en begivenhet av åndelig art, sentimentalitet og massepsykose til tross. Foto: Scanpix

Uten noen slik tankeramme ville verden fremstått som kaotisk og ubegripelig. Mener man for eksempel at alt som finnes, er materie? Det en metafysisk antakelse. For hvordan skal man kunne bevise eller motbevise at det bare finnes materie, og ingen tenkende og villende krefter uavhengig av den? Det lar seg ikke gjøre. Likeledes er påstanden «All kunnskap erverves gjennom empiri» ikke empirisk, men metafysisk.

Dette fundamentale poenget gjør humanister best i å merke seg. Å hengi seg til metafysikk er å tenke så langt det lar seg gjøre for oss mennesker – og dét er adskillig lenger enn hva vitenskapen gir rom for. Dette er intet sekulært syndefall, men en helt legitim bruk av vår fabelaktige evne

til å tenke utover det matnyttige her og nå – slik vi også har evnen til å tenke i etiske og estetiske baner. Her kan vi snakke om en menneskets ånd, enten vi er sekulære eller religiøse. Den er og blir kronen på verket i vår mentale utrustning.

EN BOK I RETT TID

Mang en humanist vil nok kunne medgi dette. Men, vil man så spørre, hvordan skal vi gripe saken an for å gi oss åndeligheten i vold? Hva vil det da si å trå rett og ikke feil?

Svarene på slike spørsmål er langt fra opplagte, så her trengs veiledning. Og vil man unngå prester og mullaer og sjamaner for å finne slik veiledning, er tilbudet lite. Vel har ikke-religiøse forfattere og kunstnere

fremstilt åndelige anliggender på et slående vis, men å skulle reformulere disse til en sekulær åndelighet i en livssynssammenheng, krever en betydelig evne for teoretisering. Filosofer har gjerne den evnen, men også blant sekulære filosofer får man fort høre at «åndelighet, nei, det er ikke mitt bord».

Imidlertid har den franske filosofen André Comte-Sponville tatt utfordringen med sin bok *L'Esprit de l'athéisme*, som utkom i 2006 og som er oversatt til engelsk, med tittelen *The Book of Atheist Spirituality* (Bantam Books, 2009). Comte-Sponville er en kjent størrelse i fransk åndsliv (ja, nettopp!) som har forelest ved Sorbonne-universitetet og har skrevet flere bøker om filosofi for allmennheten. En av dem ble en internasjonal bestselger

som også er oversatt til norsk, nemlig *Liten avhandling om store dyder* (Gyldendal, 1997).

I likhet med mange andre fransk-menn fikk Comte-Sponville en katolsk oppdragelse og var troende i unge år. Men så tvilte han seg vekk fra troen og over til ateismen, samtidig som han fattet stadig større interesse for filosofisk materialisme – den metafysiske antakelsen om at alt som finnes, er materie. Ut fra sitt vell av kunnskaper om både vestlig og østlig tenkning formulerer han sitt credo, som er at det viktigste av alt er «... ikke Gud, ikke religion, ikke ateisme, men et åndelig liv». Samt at «... Den menneskelige ånd er altfor viktig til å overlates til prester, mullaer eller spiritister» (side 134, min oversettelse).

DET ÅNDELIGES DENNESIDIGHET

Det at Comte-Sponville har et materialistisk grunnsyn, gjør hans refleksjoner omkring åndelighet desto mer interessante. De slår nemlig hull på myten om at en materialistisk filosofi ikke kan anerkjenne noen menneskets ånd og noen åndelig side ved tilværelsen. Vel hevder han at bare materie muliggjør det vi kaller ånd og åndelighet, siden dette ikke er noen egen «substans» som eksisterer uavhengig av materien, slik idealistisk filosofi vil ha det til (en annen metafysisk antakelse!). Ånd er snarere en funksjon, en ferdighet, en handling, som springer ut av materien – nærmere bestemt av den menneskelige hjerne.

Det åndeliges dennesidighet blir dermed det vi må holde fast ved – til forskjell fra de religiøses hang til å gi det åndelige en guddommelig årsak eller forankring. Teologenes ulike forsøk på å guddommeliggjøre det åndelige ved å godtgjøre at dette er gitt oss av en transcendent – det vil si overskridende – vilje eller kraft som ikke er av denne verden, tilbakevises i tur og orden av Comte-Sponville.

Dessuten påpeker han det fåfengte ved å bringe inn en skapergud eller noen annen transcendent kraft som en årsak til og en forklaring på livets og verdensaltets mysterier. Om disse mysterier i bunn og grunn er ubegripelige for oss mennesker, hjelper det mildest talt lite å forklare det med noe som er enda mer ubegripelig!

Dessuten vil ethvert forsøk på å beskrive Gud uvilkårlig føre til antropomorfisme, det vil si vår uunngåelige hang til å beskrive et slikt tenkt vesen i vårt eget, høyst menneskelige bilde. Men hvis Gud til syvende og sist er ufattbar, slik de (monoteistisk) religiøse hevder, kan man ikke fremstille ham som et subjekt eller en person eller en velgjører, eller som noen legemliggjøring av rettferdighet og kjærlighet. For det er å utstyre det ufattbare med menneskelige trekk, som nettopp ikke er ufattbare.

FRA RELIGIØS MYSTIKK TIL ATEISME

Dette fører Comte-Sponville inn på den religiøse mystikkens område, hvor underlig og selvmotsigende det enn kan lyde, gitt hans materialisme og ateisme. Aldeles uforferdet, og sprekkefull av metafysiske kunnskaper, slår han følge med den såkalt negative teologiens mystikere – dem

vi skulle tro var de mest forskrudde, gudslengtende originaler som religionshistorien har oppvist. En humanist kan sette kaffen i halsen av mindre. Men la oss følge ham på hans uventede og unektelig spennende ferd:

Som Comte-Sponville påpeker, tar den negative teologien konsekvensen av at man ikke kan utsi positivt hva Gud er uten å henfalle til antropomorfisme. Følgelig må man begrense seg til å utsi hva Gud *ikke* er, derav betegnelsen negativ teologi. Og hva skjer så? Jo, at man ledes til en taushetens mystikk som snarere opphever enn stadfester forestillingen om Gud. Til syvende og sist forsvinner Gud ut av bildet, mens det som da blir mysteriet, rett og slett er *denne verdenen selv* – altså den verdenen vi lever i.

Som mange mystikere og filosofer har påpekt opp igjennom tidene, også moderne tenkere som Heidegger og Wittgenstein: Det forunderlige er ikke *hvordan* verden er, men *at* verden er. Det *at* verden eksisterer – i stedet for at verden ikke hadde eksistert, noe som hadde vært en mulighet (skremmende nok!) – er i bunn og grunn noe ufattbart.

For er det selvsagt at verden – og dermed vi – eksisterer? Eller kanskje ikke likevel? Metafysikk er å *snakke om* dette og andre av tilværelsens mysterier på et rasjonelt vis, så langt det lar seg gjøre. Mystikk er å *oppleve* disse mysterier på et vis som bringer en hinsides det ord kan formidle. Derfor en så stor åndelig opplevelse blir ordene fattige og uanvendelige. Det er derfor mystikk fører til taushet.

MYSTIKKENS BRODD MOT DOGMATISME

Comte-Sponville siterer frittenkende teologer som helt siden middelalderen har innsett at religiøs mystikk er udogmatisk av natur, og en form for åndelighet som snarere fremmer ateisme enn religiøsitet! Faktisk er en mystiker det motsatte av en profet. For mens profeten mottar og formidler Guds ord som han tilegner seg gjennom sin tro, er mystikeren følsom for et indre lys *som fritar ham fra tro*. Det er enten evangeliene eller kontemplasjon, enten Boken eller mystikk. Derfor blir religion og mystikk til syvende og sist to ulike ting.

Religionens voktere merket seg selvsagt dette. Følgelig fikk mystikerne trøbbel der de tilhørte en kirke. I verste fall ble de brent levende. Middelalder-teologen Mester Eckehart, en av Vestens mest kjente mystikere, fikk for eksempel en pavelig bannbulle slengt etter seg posthumt. Comte-Sponville tror ikke at dét var noen misforståelse. Og betoner at det ikke er noe motsigelsesfullt ved forestillingen om en gudløs mystikk.

Faktisk mener han at også et sekulært, åndelig liv til syvende og sist grenser opp mot mystikken. Slik at det er de religiøse, og ikke humanister, som har grunn til å sette kaffen i halsen ved lesningen av hans bok!

For å gjenfortelle en av hans anekdoter: En venn av ham, en maler uten noen spesiell religiøs tilbøyelighet, betrodde ham at han ikke var noen ateist, ettersom han trodde «at det finnes et mysterium». «Hah, du sier ikke det!» utbrøt filosofen. Og la til

at også han tror at det finnes et mysterium – og at det faktisk ikke finnes særlig annet!

Vel kan mangt forklares, men ikke alt, heller ikke det samlede hele av forklarlige ting, det vil si hvorfor naturlovene og alt annet vi kjenner til, eksisterer. Newton kunne forklare hvorfor et eple traff ham i hodet ved å postulere en gravitasjonskraft, samt redegjøre for denne med sin nye matematikk. Men han kunne ikke forklare hvorfor gravitasjonskraften finnes uten å postulere en Gud som har satt denne og alle andre naturlover i gang som en universets ufeilbarlige mekaniker – noe han av gode grunner ikke lenger husket for.

EN FELLESMENNESKELIG ERFARING

Nå mener ikke Comte-Sponville at vi alle skal gå hen og bli mystikere. Genuint mystiske opplevelser er sjeldne og fjernt fra den travle hverdag. Bare en håndfull ganger i livet kan man bli dem forunt. Men de erfaringer han selv har gjort, samt dem han har lest og hørt om, uansett hvor og når de fant sted her på kloden, har så mange fellestrekk at de ikke kan tilskrives noe bestemt religiøst opphav, og neppe noen religiøsitet overhodet.

Trolig er det heller slik at våre menneskelige åndsevner, som vi har fått gjennom evolusjonen, muliggjør den type abstrakt tenkning og kontemplasjon som gir oss innsikter av både kognitiv og mystisk art – innsikter som peker ut over det hverdagslige strevet med å overleve, og som omhandler vår plass i Alt Som Er. At disse evnene må sies å være et helt uplanlagt biprodukt av vår arts evolusjonære utvikling (ettersom evolusjonen

lærer, ens venner (hvis de er valgt med omhu) og ens samvittighet» (side 42, min oversettelse).

KRITIKK OG TOLERANSE

I lys av Comte-Sponvilles betraktninger bør det ha blitt enda klarere at man heller barnet ut med badevannet hvis man i kritikken av Märthas engler og annen religiøsitet, også avviser alt som har med åndelighet å gjøre. Da gjør man seg fattig, enda man faktisk er rik, og spiller ballen i hendene på dem som pleier vrengebildet av sekulære humanister som åndsforlatte tørrpinner som ikke forholder seg til det kanskje vesentligste ved menneskelivet.

I stedet for bare å si at engler ikke finnes, bør man i større grad ha blikk for hvorfor behovet for å tro på engler og annet overjordisk eller utenomjordisk oppstår. Skyldes det bare at folk er overtroiske og dumme? Eller skyldes det snarere at de forsøker, på et heller villedet vis, å favne sider ved tilværelsen som ikke er håndgripelige, men som like fullt finnes?

Toleranse er en sentral dyd i humanismen, derfor bør ateister ikke fremstå som intolerante og dogmatiske i møte med dem som stiller seg åpen for nyreligiøse strømninger og forsøker som best de kan å ha et åndelig liv. Comte-Sponville har like lite til overs for dogmatiske ateister som religiøse dogmatikere. Vil man unngå å bli en dogmatisk ateist, må man anerkjenne den allmennmenneskelige lengsel etter et åndelig liv, og så drøfte hva åndelighet er, samt gehalten av ulike åndelige forestillinger.

For på åndelighetens område er det ikke gull alt som glimter – slik

«Ånd er snarere en funksjon, en ferdighet, en handling, som springer ut av materien – nærmere bestemt av den menneskelige hjerne.»

ikke har noen plan), blir i høyden et tankekors, og ingen motsigelse.

De samme uplanlagte åndsevner muliggjør dessuten en etikk og rettferdighetstenkning som bryter med den sterkeste rett, som er hovedregelen i dyreverdenen, og i stedet søker å motvirke denne. Også denne er allmennmenneskelig, uten noe spesifikt religiøst opphav. Som Comte-Sponville bemerker: Nettopp fordi rettferdighet ikke finnes i verden, uavhengig av oss mennesker, er vi blitt nødt til å finne den opp.

Vår etiske sans tilskriver han en naturlig inngitt følelse av verdighet: «Skal jeg rane, voldta og myrde? Det ville være uverdig av meg – uverdig ut fra hva menneskeheten er blitt, uverdig ut fra den oppdragelse og utdanning jeg har fått, uverdig ut fra hva jeg er og ønsker å bli. Det er ingen grunn til å tro på Gud – man trenger bare å tro på ens foreldre og

det heller ikke er på andre livsområder. Først når humanister tør å gi seg åndeligheten i vold, for så å skjelne mellom hummer og kanari med sin sunne kritiske sans, kan man for alvor få åndelig søkende mennesker i tale. Samt utvikle et sekulært språk for det åndelige som forhåpentligvis vil tale til mange, og virke langt mer plausibelt og modent enn englefantasier.

Human-Etisk Forbund kaller seg en livssynsorganisasjon, og i et livssyn hører åndelighet hjemme. Religionskritikk, vitenskapsbasert rasjonalitet og vektlegging av menneskerettigheter er ikke nok til å utgjøre et fullverdig livssyn. Derfor bør humaner ønske Comte-Sponvilles uforferdede inn-sirkling av en sekulær, ateistisk åndelighet velkommen, slik at man i enda større grad kan formulere et inkluderende livssyn som vil appellere til stadig flere i dagens Norge.

– Tusen takk for

Gjennom fem år har medlemmer i Vest-Agder Human-Etisk Forbund bidratt til å holde i gang et utdanningsprosjekt for unge flyktninger på grensen mellom Burma og Thailand.

Tekst: Kirsti Bergh

Det begynte med et foredrag på en fylkes-samling i Vest-Agder Human-Etisk Forbund og endte med et bidrag på 120 000 kroner over 4 år. Jan Egil Berg fra Agder folkehøgskole fortalte om situasjonen for karen-flyktninger i Burma og solidaritetsprosjektet skolen hans var involvert i. Var HEF-medlemmene interessert i å stille som faste givere og være med å sikre egenkapitalen som må ligge i bunn for at prosjektet kunne motta Norad-midler?

– Det må vi da kunne klare, tenkte jeg, forteller fylkesleder i Vest-Agder, Olav Henriksbø.

– Det som gjorde at vi som var til stede den gang følte at dette var noe vi burde bidra til, var nok først og fremst fredsaspektet og solidariteten med flyktningene. Og det at det var en mulighet til å bidra på en organisert måte, i trygghet for at det vi yter blir brukt mest mulig effektivt. Det de trengte var økonomisk hjelp, der beskjedne penger rakk uendelig langt, egentlig. For en femtilapp holdt du en elev på skole i ett år!

Fylkeslaget klarte å rekruttere 10-20 HEF-medlemmer – inkludert Henriksbø – som slik bidro som private givere til å sikre en grunnsum på et par-tre tusen i måneden, som altså igjen utløste viktig støtte fra Norad.

SELVTILLIT OG KOMMUNIKASJON

– Det spesielle ved dette prosjektet var at det var et utdanningsprogram som ble startet lokalt i en flyktning-leir mellom Burma, som karenene har flyktet fra, og Thailand.

Karenske flyktninger har fått lov til å etablere flyktningeleirer ved grenseelva på thailandsk side. Her bor tusenvis i boliger bygget i bratte jordskråninger som gjerne raser ut i regntiden.

Prosjektet humanistene i Vest-Agder støttet, KNFEP (Karen Northern Further Education Programme), ble etablert i 1996. Jan Egil Berg fra Agder folkehøgskole har vært primus

Fredskorpsutvekslingssamarbeidet mellom KNFEP og Agder folkehøgskole har vært viktig. Her fra folkehøgsskoleelevers besøk hos KNFEP. Foto: Kristian Røssaak

motor for den norske støtten, der HEF-medlemmer har bidratt. Gjennom KNFEP har unge karenere fått en videregående utdanning, blant annet innen engelsk, samfunnsfag og vitenskap.

– I løpet av disse årene har det skjedd en utvikling og KNFEP har blitt et utdanningscenter for karenere. Karenere er blitt utdannet til lærere for andre karenere, slik at flere karenske barn får mulighet til et grunnskoleløp. KNFEP-studentene har lært engelsk og det har gitt dem selvtillit og gjort dem i stand til å kommunisere med omverdenen, forteller Henriksbø.

– Målet med prosjektet har vært å sette studentene i stand til å ta tak i arbeidsoppgaver i skole og organisasjonsliv i Karen-samfunnet. Og det har vært et mål å rekruttere tidligere studenter til lærerstaben for å sikre kontinuitet, og det har lyktes. Flere av lærerne har nå selv vært studenter ved skolen. Noen av dem har også

vært studenter på tremåneders utveksling i Norge.

Å kunne bidra til å utvikle karen-samfunnet, er en viktig utfordring, for selv om bildene fra flyktningleirene kan se idylliske, oppleves flyktningtilværelsen svært håpløs, og mange er preget av håpløshet og apati – og frykt for aksjoner fra det burmesiske militærregimet på burmesisk side.

Agder folkehøgskole har et fredskorpsutvekslingssamarbeid med KNFEP, og karenske studenter har vært på besøk i Norge, mens norske studenter har vært på besøk hos KNFEP. En viktig del av solidaritetsprosjektet har vært å formidle besøk til HEF-lag i Vest-Agder, både av norske fredskorpsstudenter som har fortalt om sine besøk hos KNFEP og fredskorpsstudenter fra Burma som med egne ord – på engelsk lært på KNFEP-skolen – har fortalt om sine liv og sine håp.

– Når studenter fra skolen kom til

folkehøgskolen, sørget vi for at alle lokallag fikk besøk av studentdelegasjonen. De kom og presenterte prosjektet fra sitt ståsted, med lysbilder og på engelsk de hadde lært ved skolen. Dermed fikk vi folk som meldte seg som givere, forteller Henriksbø.

I tillegg til utdanning har prosjektet også involvert produksjon av varer for å bidra til å gjøre skolen selvfinansiert. I 2007 kjøpte for eksempel HEF i Vest-Agder silkeskerf produsert på KNFEP til alle sine konfirmanter.

Solidaritetsprosjektet har i også med hell vært brukt i konfirmasjonsundervisningen, forteller Henriksbø.

Fra juni 2007 fikk prosjektet plass som en integrert del av den thailandske statens tilbud til flyktningene, og thailandske utdanningsmyndigheter har nå overtatt ansvaret for utdanningen. Skoleåret 2009/2010 er derfor det siste året med norsk støtte, og bidragsyterne fra HEF har nå gitt sitt siste økonomiske bidrag til prosjektet. Solidaritetsprosjektet har vært en suksess.

støtten!

Flyktningleirene er bygd i jordskråningene mot grenseelva, og må ofte bygges opp igjen etter å ha rast ut under regntiden. Foto: Jan Egil Berg

Henriksbø er stolt over det Vest-Agder HEF har vært med på å få til. Med sin økonomiske støtte har HEF-medlemmene vært med å sikre Noradmidler til prosjektet på 1,2 millioner kroner. Med sin solidaritet har de vært med og gitt moralsk støtte til karene i prosjektet.

– Et aspekt jeg tror er veldig viktig i tillegg, er at studentene som kom på besøk følte at de fikk inspirasjon til å fortsette arbeidet sitt, i og med at de fikk støtte fra et land som ligger langt borte. Å kjenne slik støtte tror jeg er veldig viktig for folk som kjemper en kamp som de gjør, sier Henriksbø.

– Jeg vil gjerne si til de medlemmene som har bidratt: Tusen takk for den støtten dere har gitt! Og så vil jeg gjerne oppfordre alle til å fortsette å gi tilsvarende beløp til Human-Etisk Forbunds egen humanitæraksjon HAMU. Det kommer jeg selv til å gjøre, avslutter Henriksbø.

FAKTA:

- Karen-folket er en etnisk forfulgt minoritetsgruppe i Burma, og mange tusen lever i flyktningleire langs grenseelva mellom Burma og Thailand.
- Karen-folket er en administrativ enhet innenfor Burmas grenser med politisk parti og hær, som søker en løsrivelse fra Burma og er i konflikt med militærregimet.
- Burma har vært et militærdiktatur siden 1962. Dyp økonomisk og politisk krise førte til voldsomme demonstrasjoner 1988. Et militært råd styrte landet frem til 1997 da det ble erstattet av et nytt militært styringsorgan. Under ledelse av Aung San Suu Kyi vant National League for Democracy (NLD) valget i 1990, men dette er aldri blitt anerkjent av de militære myndighetene.

KOMMENTAR

Lars-Petter Helgestad (26) ble valgt som Humanistisk Ungdoms første leder ved stiftelsen i 2007, og gikk av på HUs landsmøte 18. april i år.

Gla'humanistene

Noe av det mest spennende med Humanistisk Ungdom (HU), sett fra synsvinkelen til folk som jobber med livssynet humanisme, er at de aktive unghumanistene er så genuint opptatt av livssynet sitt. Human-Etisk Forbund (HEF) har flotte tillitsvalgte og medlemmer, og dette skal ikke være til forkleinelse for dem, men det kan virke som om mange medlemmer i humanistbevegelsen har lett for å tenke at folk som er over middels opptatt av livssyn antageligvis er religiøse.

På Humanistisk Ungdoms lokallagsverksted i januar innledet jeg om humanisme. 60 lokale tillitsvalgte i HU var i Oslo for å lære lokallagsdrift, aktivitetsledelse og organisasjon. Jeg fortalte forsamlingen at jeg skulle gi dem en humanismefasit, og det gikk ikke mange sekundene før jeg ble stoppet fra salen.

HUs landsmøte i 2009 bestemte i arbeidsprogrammet vårt at livssynet alltid skal tematiseres på våre seminarer, selv når det er organisasjonsdrift eller andre tema som er hovedprogrammet. Vi skal aldri glemme hvorfor vi er en organisasjon, hva det er som ligger til grunn for aktivitetene våre.

Jeg kalte det en humanismefasit i presentasjonen min på Lokallagsverkstedet i håp om at jeg skulle bli stanset, og jeg fikk umiddelbart beskjed fra tilhørerne om at det ikke fantes noen fasit i vår humanisme. Og de har rett, så deltagene fikk isteden et gruppearbeid i fanget – heller enn å høre meg presentere humanisme, skulle de få finne frem til sin egen humanisme både hver for seg og i fellesskap.

Med hjelp fra en smørbrøddliste med 99 ord, begreper og prinsipper knyttet til ulike aspekter ved humanisme skulle deltagerne i stillhet finne syv nøkkelord som de synes definerte humanisme for dem. Den lange listen var ikke uttømmende, og alle ble oppfordret til å bruke egne ord. Deretter skulle nøkkelordene presenteres og begrunnes i små grupper. Oppgaven er ikke lett, men nyttig. Når man selv setter ord på og systematiserer sitt eget livssyn, vil det bli lettere å snakke om det ved en annen anledning, foran en skoleklasse eller en gruppe konfirmanter.

Det overrasket meg når gruppene presenterte sine syv felles ord at flertallet av dem hadde «glede» som en av de syv. Her stod agnostisisme og kritisk tenkning, «frihet under ansvar», bærekraft, menneskeverd, tillit og «anti-autoritær» side om side med kjærlighet og glede. HU-medlemmene viste med all tyngde at det kompliserte livssynet uten enkle svar samtidig er den livsglade og positive humanismen.

Våre humanistiske ungdommer er spesielt opptatt av livssynet sitt. Medlemmene er for øvrig veldig forskjellige, og det er bare ungdomstida og livssynet de har til felles. Selvsagt vet HEFs medlemmer hva de tror på og hva de står for, men interessen for nyansene i livssynet, hva prinsippene betyr praktisk og filosofisk – denne nysgjerrigheten – er naturlig nok større i en aldersgruppe hvor mange er på leting etter sin identitet.

Vi finner nok identiteten, men kanskje ikke meningen med livet. Det er likevel grunn til å være godt fornøyd hvis vi skaper mening og glede i livet mens vi leter. Selv synes jeg den tidligere ærespresidenten i American Humanist Association, forfatteren Kurt Vonnegut, sier det godt: «Jeg er en humanist, som blant annet betyr at jeg har forsøkt å oppføre meg skikkelig uten å forvente belønning eller straff etter min død.»

– Det er fint å høre andres meninger om dype tema, og så hører jeg meg selv si høyt ting jeg ikke har tenkt på før en gang, forteller Tine Lindeman (83). Til venstre forskningsleder ved Cathinka Guldberg-senteret og leder for Filosofikafé-prosjektet, Pia Hverven Axell.

Filosofi i livets siste del

«Det er mennesker som holder hverandre fast»

Filosofikafeen for eldre inspirerte Lill Himmel Heldor (87) slik at hun ville bidra til at flere kan nyte godt av tilbudet. Hun skrev til Jens Stoltenberg om suksessiltaket og lovte – dersom de får fortsette – å holde seg frisk og sprek til hun blir 100.

Tekst: Marianne Lyné Larvoll Melgård Foto: Nadia Fransen

Vi befinner oss på Lovisenberg i Oslo, på Cathinka Guldberg-senteret, en non-profit diakonal virksomhet, som inngår i Oslo kommunes helseplan. Senteret består av sykehjem, eldreboliger, dag-senter, hjemmetjeneste og en forsknings- og utviklingsavdeling. Denne fredagen i mars er Fri tanke invitert for å høre mer om prosjektet Filosofisk kafé, der eldre mennesker deltar i filosofiske gruppesamtaler.

– Jeg hadde ingen erfaring med filosofi fra før, ikke annet enn et langt

liv med tenkning, forteller Lill Himmel Heldor (87). Det er andre gang hun er med på filosofisk kafé, i likhet med Tine Lindeman (83), som skryter av sitt nye bekjentskap:

– Du er virkelig en tenkende person, Lill. Og du leser jo så mye.

– Ja, jeg leser stort sett hele tiden. Dagen har mange timer.

– Som natten, skyter Lindeman inn med et smil. Himmel Heldor nikker.

Prosjektet har sitt utgangspunkt i Verdens Helseorganisasjons definisjon av de fire hovedområdene for pleie av pasienter i livets siste fase: pasientens

fysiske, psykologiske, psykososiale og spirituelle behov. Regjeringen har gjennom stortingsmeldingen «Mestring, muligheter og mening» vedkjent at det sosiale aspektet ved eldreomsorgen har kommet til kort. Målet med Filosofisk kafé-prosjektet er to-delt; å undersøke effekten samtalene har på deltakerne, samt å produsere pedagogisk materiale i form av en bok og en introduksjonsfilm, som viser hvordan man best arrangerer filosofiske gruppesamtaler.

Blant deltakerne Fri tanke møter denne fredagen i mars, er dette utvil-

somt et verdsatt tiltak. Men etter flere timer med drøfting av de store spørsmål er alle involverte trøtte, og vi avtaler å ta en nærmere prat med Himmel Heldor og Lindeman senere.

INSPIRASJON OG FELLESSKAP

Lørdag formiddag treffer vi Lill Himmel Heldor igjen, på hennes stamkafé på Vinderen. Her nyter hun sin daglige kopp med kaffe, og har en time til rådighet før frisørtimen. Hun er strålende opplagt, og blar frem et brev. Det er adressert Jens Stoltenberg.

– Etter forrige samling sa jeg til

Lill Himmel Helder (87) synes filosofikafeen er så meningsfull at hun skrev til statsminister Jens Stoltenberg og roste prosjektet. Hun var ikke like imponert over statssekretærens intetsigende svar.

Pia at jeg håpet flere ville få mulighet til å være med på filosofisk kafé. «Skriv til Jens, da vel», sa hun, så da gjorde jeg det.

I brevet til statsministeren beskriver Lill Himmel Helder hvor positivt hun opplevde filosofisk samtale ved eldresenteret. At samtlige i gruppen på rundt tjue personer, i aldersgruppen 70 til 90 år, deltok aktivt i samtalen. Hun beskriver hvordan filosofering rundt de store temaene var svært oppkvikkende, et helsefremmende tiltak, som kan forebygge sykdom og inspirere til rikere, mer selvstendige liv for de eldre. Hun påpeker de enorme pengebeløpene som skytes inn i sykehjem, behandling og medisiner til gamle, slitne og syke, og gir Jens et løfte: «Kan vi fortsette slik, skal jeg holde meg frisk og sprek til jeg blir 100.»

Tine Lindeman er også svært glad for muligheten til å være med på filosofisk kafé, og vi ringer henne noen dager etter det første møtet.

– For meg handler det først og fremst om det sosiale, det er en så flott måte virkelig å treffe andre mennesker på. Det er fint å høre deres meninger om dype tema, og så hører jeg meg selv si høyt ting jeg ikke har *tenkt* på før engang! Og så at jeg *våger* å si det. Under oppveksten var jeg alltid veldig redd for å si noe som helst, og har egentlig vært et sjenerert menneske hele livet.

83-åringen jobber frivillig på eldresenteret, og liker å føle seg nyttig, at noen trenger henne. Hun setter pris på å være der for andre, men i filosofiske gruppesamtaler opplever hun at også *hun* blir lyttet til. Og noen timer inne i mellom med filosofering i grupper gjør henne godt, forteller Lindeman.

– Sammen lufter vi tanker og ideer som vi alle har inne i oss, men aldri sier høyt ellers. Når jeg er hjemme alene, tar jeg opp igjen emnene vi har diskutert, og tenker videre på dem. Det setter tankene i sving, på en god måte, avslutter hun.

Prosjektet Filosofisk kafé er finansiert med uavhentede tippenger, såkalte EXTRA-midler fra Helse- og Rehabilitering, samt støtte fra Norske Kvinners Sanitetsforening. Himmel Helder forteller at hun tidligere har savnet et forum som dette.

– Det er så viktig med stimulans! Det deles ut så mye medisiner, men det er ofte ikke det vi trenger. Jeg har vært veldig sulten på å delta i berikende, sosiale fora, fremfor samlinger for eldre der alle snakker om hvor syke de er, hvor vondt de har det og hvem som har dødd.

Pensjonisten forklarer hvordan instruktører ledet den filosofiske samtalen, og presenterte seks hovedtemaer som gruppen snakket om. Instruktørene var selv under opplæring, og Himmel Helder mener at

man ikke trenger å være noe supermenneske for å lede en meningsfylt gruppesamtale.

– Vi gamle damer trengte bare muligheten, instruktørene byttet på å lede samtalen, og kastet et og et tema ut på bordet. Det var ikke så lett, det var store tema, men praten gikk av seg selv, frem og tilbake. Det ble veldig givende. Jeg noterte meg de seks temaene igår. Det var «hva er en drøm?»,

først er om 10 år at det blir virkelig mange 80-åringer. Og i løpet av 20 år vil antall borgere over 67 år øke med 50 prosent, antall over 80 år øke med 60 prosent og antall over 90 år øke med 120 prosent.

Senere samme lørdag er vi invitert hjem til lederen for prosjektet, Pia Hverven Axell. Hun er utdannet filosof, har en mastergrad i eksistensiell psykoterapi og er forskningsleder

LILL HELDOR
LANDINGSVEIEN 66
0767 Oslo
uf 22140728

22. nov. 09

Jens Stoltenberg
Statsministerens kontor
Akersgt. 42
0180 Oslo

Jeg er en gammel dame og nærmer meg 90 med raske skritt. Det bevilges store beløp til sykehjem, behandling og medisiner for oss gamle. Det er antakelig bra.

Imidlertid! Jeg har i to dager deltatt i en Filosofisk kafé på Cathinka Guldberg senteret i Lovisenberggt. 70. Deltakere var ca. 20 personer i alder 70-90 år. Fellesskapet, samtalene og lederne var meget inspirerende og oppkvikkende. Alle var aktive i diskusjonene. For jeg holde på med slikt skal jeg holde meg frisk og sprek til jeg blir 100.

Dette er en flott anvendelse av skattepengene! (Tippene pengene?)

Hilsen Lill Helder.

Kopi til
F. 11. Leder Pia Hverven Axell.

– Sammen lufter vi tanker og ideer som vi alle har inne i oss, men aldri sier høyt ellers.

Tine Lindeman (83)

«håp», «drivkraft», «tid», «trøst», «toleranse» og «tro». Da instruktøren sa at temaet var håp, tok jeg til tårene. Det er et helt vanvittig ord.

Å REDEFINERE HVA SOM GIR MENING

I en årrekke har vi hørt om eldrebølgen, og den er en naturlig konsekvens av et rikt og velfungerende velferds-samfunn gjennom flere generasjoner. Vi blir stadig eldre, og det blir holdsmessig flere eldre i samfunnet, mens de yrkesaktive oftere mottar sosialstønad. SSBs Erling Holmøy sier at bølgen har begynt, men at det

ved Cathinka Guldberg-senteret. Hun holder i dag et miniseminar for en gruppe som ønsker opplæring i filosofisk samtaleledelse for eldre, og har invitert professor Simon Du Plock over fra England. Du Plock er professor i psykologi, psykoterapeut, redaktør for nettstedet existential-analysis.co.uk og ansatt ved det britiske Metanoia, et institutt for opplæring av terapeuter og rådgivere.

Det er spesielt å være tilstede under foredraget. Du Plock snakker uanstrengt og lettfattelig, og spør stadig om innspill fra gruppen rundt

– Vi fokuserer på at dette ikke handler om prestasjon, men om verdifulle meningsutvekslinger, der hvert innspill ideelt skal bygge på det forrige, sier student Hanna V. Nordbø.

ham. Klassisk britisk underdrivelse og beksvart humor sørger for at tonen er avslappet, og dyspinn, visdom og innsikt brytes stadig opp av forløsende latter.

– Filosofisk samtale gir næring til å heve seg over de trivielle hverdags-tankene, og kanskje finne et fellesskap i gruppen, ved å sammen nærme seg de store spørsmålene. Filosofi

filosofi, men ønsker ikke å skille skarpt mellom de to skolene.

– I sin bredeste definisjon, handler terapi om å engasjere seg i en annens sjel. Både filosofi og psykologi handler om den menneskelige ånd, og en kjærlighet for sannhet. Jeg tror på å være fleksibel i hvordan man forholder seg til et annet menneske, og møte vedkommende der han eller hun er.

– Det gjelder å våge å nærme seg de store spørsmålene, og gå inn i dem, med noen som er så mye nærere døden enn oss selv. For dem i livets siste fase, gjelder det å forsøke å overvinne frykten for å dø, frykten for det ukjente, og akseptere at de ikke har kontroll. Det er en formidabel oppgave. De har mistet så mye av fysisk førighet, av familie og venner, av ansvar og muligheter, og må nå lære seg å verdsette en sliten kropp, og avmålt tid.

Professoren ønsker å bidra til at eldre lettere kan redefinere sine liv, sine forventninger og sitt selvilde. Faktorer som tidligere ga mening, plikter, ansvar, relasjoner, interesser, må ofte byttes ut. Filosofi kan være veien mot å oppnå ny innsikt, erkjennelse og motivasjon, mener han.

Å VÅGE Å STÅ I MØRKET

Noe av det viktigste Du Plock ønsker å formidle til gruppen, er at de iblant må våge å være der sammen med de eldre, og stå i smerten og ensomheten.

– Å anerkjenne mørke, uten å måtte vri den om til noe positivt, er verdifullt. Det vonde må aksepteres, før fokus kan rettes fremover. Det kan oppleves som krevende for en filosofisk samtalepartner, eller samta-

leleder, å finne en tone som balanse- rer aksept for det som ikke kan for- andres, og håp for det som fremdeles er mulig å oppnå. I forhold til eldre, som ofte er svært begrensede i sine praktiske muligheter for utfoldelse, kan du ikke fortelle dem at alt skal bli fantastisk. Men det handler om å bli bevisst egen situasjon, og så jobbe med hvordan de velger å forholde seg til dette.

Professoren påpeker viktigheten i å bringe til overflaten hver enkelts personlige filosofi, spesielt når det er snakk om eldre mennesker.

– Har man levd et langt liv, med mange ulike erfaringer, vil man ha utviklet en egen forståelse av verden og ens plass i den. Og her er det mye å lære. Det er viktig å møte de eldre med en ydmykhet og nysgjerrighet, og være bevisst på at en filosofisk samtale går to veier. Det er ikke veldedighet å snakke med gamle mennesker, men en mulighet til å ta innover seg verdifullt tankegods og kloke ord.

Du Plock er svært begeistret for prosjektet med filosofisk kafé for eldre.

– Det aller beste med prosjektet, er at den filosofiske samtalen foregår i en gruppe. Får du først samlet folk i en gruppe, er man halvveis til målet. Da er ikke filosofi noe de *utsettes* for,

– Det er viktig å møte de eldre med en ydmykhet og nysgjerrighet, og være bevisst på at en filosofisk samtale går to veier.

Simon Du Plock, professor i psykologi og psykoterapeut

utfordrer de eldre, og vekker til live både hodet og hjertet, fremfor at de luller seg ned med medisiner, tv og sykdomsprat.

Etter mange år innen psykologi, ble Du Plock stadig mer interessert i filosofi. Han forklarer at han idag først og fremst arbeider med praktisk

Mange av mine pasienter kom til meg som psykolog, mens det egentlig var etiske dilemma de slet med. Da hjelper det ikke å plassere folk innen patologiske diagnoser, det må veiledet samtale til, for å finne fram til en ny og fungerende modus, forklarer han.

Prosjektleder for Filosofikafeen, Pia Hverven Axell (i forgrunnen), holder miniseminar for en gruppe som ønsker opplæring i filosofisk samtaleledelse for eldre, og psykologi-professor Simon Du Plock (t.h.) innleder.

men noe de selv praktiserer, og tar inn over seg. De tenker selv, og uttrykker seg. Jeg håper virkelig dette tilbudet vil spres og videreutvikles.

RELASJONER, RUTINER OG REFLEKSJON

Det er sju kvinner til stede under Du Plocks seminar, i alderen 24 til 59. Alle ønsker å bidra til å etablere flere filosofiske kafeer for eldre. Merete Mihle er seniorrådgiver i Røde Kors, og ønsker å bringe lærdommen om filosofisk samtale videre til organisasjonens frivillige.

– Det vil bli så mye mer verdifulle møter, om de frivillige i møte med eldre og syke faktisk kan snakke ordentlig sammen! Det er ikke alltid lett å vite hva man skal si i møte med noen i sterke smerter, eller dyp fortvilelse. Kunnskap om filosofisk samtale vil bringe inn en ny dimensjon i relasjonen mellom ansatte og pleietrengende, det er et kraftfullt verktøy og fyller definitivt et behov.

Erna Larsen er leder ved et sykehjem, og påpeker viktigheten i at de eldre selv bidrar aktivt i filosofisk samtale.

– Vanligvis er sosiale og kulturelle tilbud basert på passiviserende underholdning, men tiltak som kafeen er positivt, fordi de eldre oppfordres til

å uttrykke seg, og delta. De myndiggjøres, rett og slett.

Mihle i Røde Kors forteller at de kontaktet flere eldresentre, og foreslo å etablere filosofisk kafé.

– Responsen var et kollektivt hjertesukk. De var positive til ideen, men som de sa – «vi kommer aldri dit! Vi har jo ikke ressurser til nattevakter engang». Og da tenkte jeg på frivillige organisasjoner. Vi tenkte først at man måtte være filosof for å lede en slik samtale, men vi ser jo at det først og fremst handler om menneskelige samtaler. Så her er vi, for å lære det grunnleggende om å styre samtalen.

Hanna V. Nordbø er gruppas yngste, med sine 24 år. Hun har tidligere jobbet på sykehjem, og studerer nå sosiologi. Hun forteller at hun har lært så mye av samtaler med eldre, og ønsker å kunne føre flere fruktbare og meningsfylte samtaler fremover. Gjerne ved å arrangere filosofisk kafé.

– Deltakerne i kafeen hadde snakket seg imellom og blitt enige om at det var så deilig å bli styrt i samtalen. Ellers endte de bare opp med å diskutere kakeoppskrifter eller sykdommer. Her blir de tvunget til å gå dypere enn som så. Og vi fokuserer på at dette ikke handler om prestasjon, men om verdifulle meningsutveks-

linger, der hvert innspill ideelt skal bygge på det forrige.

Og Nordbø forteller at gårsdagens samtale gikk av seg selv, én i gruppa delte en tanke som de andre kjente igjen – og dermed ble trukket inn.

– Vi fikk også høre at de eldre kan ha en time med samtale om filosofiske tema med oss, og så tenker de på det hele den påfølgende uka! Og som de selv sier; de har mer enn nok av tid til å tenke.

Liv J. Goksøyr jobbet tidligere som Art Director, men valgte heller å ta seg jobb som hjelpepleier på sykehjem. Hun tror på verdien i den gode samtale, og har utenom arbeidstid startet opp en filosofisk kafé på sitt nærmeste eldresentre. Der jobber hun frivillig en gang i uka.

– Kafédeltakerne forteller at de får så mye mer energi, og blir gladere, av disse filosofiske gruppesamtalene. De blir slitne der og da, men så gir samtalen veldig mye, og de føler seg inspirerte til å ta tak i ting, og se livene sine i et nytt lys.

Tilbake på stamkafeen på Vinderen er Lill Himmel Heldor ferdig med dagens kaffekopp, men har litt mer tid før frisørtimen. Hun smiler lurt, og forteller om hvordan hun møtte seg selv i døra under gårsdagens kafé. Da temaet var toleranse,

fortalte hun gruppen om enkelte kvinner hun kjente til, som var svært negative til bruk av hijab. Himmel Heldor forklarte at hun ikke hadde sansen for denslags intoleranse.

– En av samtaledeltakerne der, 95 år gammel, var virkelig en forstandig dame. Hun fikk meg til å tenke over min egen holdning – for hva var det egentlig jeg mente? Jeg var intolerant overfor mine egne venninner, fordi jeg anså **dem** for å være intolerante! He-he. Så jeg takket henne, og sa det høyt i gruppen; «du er klok, du». Og dét likte hun. Hun var gammel, ja, og utrolig flott.

Da Himmel Heldor var 67 år gammel, måtte hun gå fra jobben sin i barnevernet. Andre ventet på å ta over. Selv syntes hun det var forferdelig ikke å skulle jobbe lenger. Hun var vant med en hektisk tilværelse, men nå ventet en tom leilighet. Etter en mental knekk, ble redningen faste rutiner, frivillig jobb på eldresenteret en dag i uka og regelmessige treff med forskjellige grupper venner.

– Det er veldig viktig for meg med mange faste kontakter og forskjellige grupper, det gir mening og inspirasjon til min tilværelse. Jeg tenker at det er mennesker som holder hverandre fast, først og fremst.

Beate Børresen

Tekst: Marianne Lyné Melgård Foto: Marianne Lind

Stein i skoen

Idéhistoriker, førstelektor og forfatter Beate Børresen brenner for at barn skal lære å tenke filosofisk og kritisk. Og advarer mot å bli for lykkelig.

Livssynsundervisning i grunnskolen har i mange år blitt heftig debattert, og Den Europeiske Menneskerettighetsdomskolen påla i 2006 den norske stat å revidere og «av-kristne» KRL-faget (kristendom, livssyn og etikk). En av de sentrale personene bak arvtageren, RLE-faget (religion, livssyn og etikk), er førstelektor ved Høgskolen i Oslo, avdeling for lærerutdanningen; Beate Børresen. Hun er magister i idéhistorie og har utgitt en lang rekke fagbøker og læreverk om filosofi med barn og skoleelever. Dessuten arrangerer

FAKTA:

Beate Børresen

- Bor alene på Sandaker. Har tre døtre (31, 26 og 23 år) og en datterdatter (10 år) spredt rundt i Oslo.
- Førstelektor ved Høgskolen i Oslo, arbeider med religions- og livssynsfag og filosofi i skolen
- Magister i idéhistorie
- Har utgitt seks fagbøker om filosofi med barn og unge, flere i samarbeid med den svenske pedagogen Bo Malmhøst, samt læreverk i RLE for grunnskolen (blant annet)
- Har samarbeidet med Utdanningsdirektoratet om prøveprosjekter om filosofi i grunnskolen. Samarbeider for tiden direkte med skoler og barnehager om filosofi og muntlige ferdigheter.

hun seminarer, besitter sentrale styreverv, leder nasjonale prøveprosjekt i skolen og driver uuttrettelig lobbyvirksomhet overfor myndighetene – alt for at unge skal filosofere mer i skoletiden.

– I England har jeg møtt lærere som sier at filosofi gjør elevene *snille*, forteller Børresen.

– Den filosofiske samtalen kunne vise at en elev i klassen, som andre i utgangspunktet ikke likte eller var redd for, hadde de samme tankene som dem selv, den samme tvilen og usikkerheten. Pedagogisk er det et poeng, at filosofi øker følelsen av fellesskap og forståelse, men filosofisk er det ikke det. Vi driver ikke med filosofi for å ha det *koselig*, altså! Jeg liker ikke kos.

Og denne uttalelsen er helt i tråd med hvordan Beate Børresen omtales. Hun er kjent for sin kontante og frittalende diskusjonsstil, for sin voldsomme arbeidskapasitet og vil av enkelte beskrives som direkte skummel. «Hun puser ikke med deg», ble det sagt av en bekjent, som presiserte at denne stilen henger sammen med formålet for filosofisk samtale – innvendinger og motstridende syn beriker dialogen. Og førstelektoren medgir at hun besitter en *for* høy toleranse for konflikt. Mer om dette senere. Ved intervjuets start, på hennes kontor ved HiO, bemerker undertegnede en heklet og småpsykedelisk fargerik kreasjon, som dekker tekannen hun skjenker fra. Og blir fortalt at dette er en britisk «tea cozer».

– Den er jo litt stygg, da, mer enn koselig! Børresen gliser bredt.

– Jeg merker at jeg liker ting som er litt stygge, ting som skaper uro. Filosofi lærer oss at det er mulig å leve med usikkerhet. Det er veldig skummelt med skråsikkerhet! Usikkerhet er et godt utgangspunkt for å bli mer sikker og gjør deg mer åpen – såfremt du ikke opplever det som altfor skremmende, da. Det er ikke bra *bare* å være omgitt av det vakre og gode. Når noe er stygt, tvinger det deg til å tenke over hva det er som er vakkert, hva som gjør noe stygt, og hvilke ubehageligheter det stygge innebærer. Man må tenke og finne ut om noe forandres, eller om man kan leve videre det det uperfekte eller «stygge».

Børresen mener filosofi kan lære oss å leve med usikkerheten, mens det er vanlig å unngå ubehageligheter – og dermed viktige tankerekker og problemstillinger. Hun påpeker at filosofi er en hjelp til å sortere tankene våre, og fremfor å bli overveldet, vil man lettere kunne systematisere tankene og finne frem til kjernen i problemer. Dermed vil en filosofisk tilnærming kunne øke følelsen av kontroll og mestring, mener Børresen.

– Det er lett å leve sånn at vi unngår å forholde oss til viktige spørsmål, men arbeid med filosofi tvinger oss til å måtte tenke på viktige ting. Vi vil ofte unngå ubehageligheter, og da kan filosofien pense oss inn på sentrale tankerekker og problemstillinger, samtidig som den kan vise oss mulige bra svar.

– BARNA SELV SKAL FILOSOFERE

På spørsmål om hvorfor hun er så glødende engasjert i filosofi for barn, korrigerer Børresen raskt:

– Ikke for, *med!* Sier man «for» barn, er det som i Sofies verden, at de voksne forteller barna hvordan ting henger sammen. Og sånn skal det ikke være. Men de skal jo lære, og jeg har selv introdusert fortellinger om Sokrates og Descartes til barn ned i åtte- ni års alder, men da er poenget først og fremst at barna skal ta stilling til deres tanker, ikke lære seg det de tenkte. Det viktigste er at det heter *med* barn, for det er barna selv som skal filosofere.

På spørsmål om de yngste, og mest sårbare, vil forvirres av filosofi på et for tidlig tidspunkt, forklarer Børresen at det er viktig med tilpassede arbeidsmåter.

– Barndommen skal være en beskyttet tid, både fysisk, følelsesmessig og intellektuelt. Barn skal gradvis få erfaringer og pålegges ansvar for sine liv. Vi bør føres inn i livets alvor gjennom ting som gir trygghet, som eventyr og «oppbyggelige» historier. Fortellinger kan gjerne være skumle, men man må være trygg på at de ender godt. Men samtidig har barn kunnskap og erfaringer om onde ting. Jeg ser jo på mine egne barn, de var så mye mer eksponert for verden, for informasjon av alle slag, så mye tidligere enn jeg selv var. Og da kan man ikke si «nei, det skal du ikke vite» – da kan filosofi hjelpe oss med å håndtere denne kunnskapen sammen.

Videre bekrefter idéhistorikeren at man til tider kan sitte igjen med flere spørsmål enn svar, etter noen runder med filosofi, men at disse spørsmålene vil være nødvendige i en gradvis utvikling og modningsprosess.

– Mange reagerer på filosofiske undersøkelser med et visst ubehag. Fordi det er ukjent, og fordi ting man

syntes var innlysende og greit plutselig ser annerledes ut. Men å avsløre og forstå at ting ikke er så bra som mange trodde er ikke lammende i det lange løp. Tvert om kan det gi en følelse av kontroll, en mulighet til å ta grep om livet. Om man bare kommer seg over det første ubehaget. Verden kan bli mindre truende og u håndterlig.

Motstandere av filosofi for barn hevder blant annet at den slags dyptgående tankearbeid, som gjerne baseres på eksempler barna selv gir i plenum, utsetter barna for mørke og vanskelig håndterbare impulser. Børresen minner om at filosofi ikke må forveksles med terapi, men anerkjenner at det kan være problematiske tilfeller, som ved rasistiske uttalelser.

– I 2001 hadde jeg et prosjekt med filosofi på skoler i Oslo-området. Da ble jeg overrasket og rystet over å høre anti-semittiske uttalelser. Min spontane reaksjon var å ville si «nei, dette er feil!», men det er ikke sånn det gjøres, rent filosofisk. Ved senere kurs har flere lærere tatt opp denne problematikken. De sier at de ikke kan holde åpne, filosofiske samtaler, for da kommer det bare rasisme fra elevene. Men man bør ikke dysse ned slike holdninger. Gjennom å arbeide med rasistiske utsagn på en saklig og strukturert måte, er det en mulighet for at de overvinnes. For vi har jo så gode argumenter *mot* rasisme, så vi må få disse meningene opp i lyset, og diskutere hva som egentlig ligger bak og på hvilke måter de ikke er holdbare. Hvis jeg ikke trodde det var mulig ville jeg heller ikke stole på fornuften, som jeg jo gjør.

– TILLIT, MEN IKKE KOSEKULTUR

Børresen forklarer at filosofi skal hjelpe deg på veien mot å forstå hva som er godt, og hva som er sant – selv om refleksjon og erkjennelse kan oppleves som vanskelig. Hun opplevde selv et veldig sinn, da hun som ung voksen innså at hennes verdensbilde fra oppveksten på borgerlige Bygdøy utenfor Oslo var malt rosenrødt, og ikke stemte overens med virkeligheten.

– Jeg vil at alle skal ha tillit til verden, men jeg vil *ikke* at de skal lulle seg inn i en kosekultur! Filosofi kan gi en slik tillit gjennom å gi erfaring med at man kan forstå, at man kan sortere og håndtere det som er vanskelig. Det er mulig å forandre verden – det er delvis filosofi handler om. Å forstå den, selvfølgelig, men også å forandre den. Å se filosofi bare som en måte å *forstå* verden på, er begrenset. Men for å forstå, må man begynne i usikkerheten, i uroen, man må ikke være for lykkelig.

Og idéhistorikeren forteller at hun selv hadde en god barndom. Oppvokst på borgerlige Bygdøy, vest for Oslo, i et kristent, politisk konservativt hjem. Hun ble tidlig vant til opphetet diskusjon, da besteforeldrene var svorne ateister, og syntes kristendom var latterlig. Børresen presiserer at selv om oppveksten var preget av mye kirkegang, religiøs praksis hjemme og en mor som ble prest, opplevde hun aldri undertrykkelse og sneversyn begrunnet ut fra

kristendommen, slik hun har opplevd at mange tror. Tvert om ble det gitt et klart inntrykk av at å være kristen handlet om å være modig, ikke om å oppføre seg skikkelig.

– Jeg lærte heller tidlig at det er mange veier til erkjennelse. Du kan for eksempel få det gjennom en åpenbaring, slik min mor som plutselig ble omvendt. Erkjennelse kan man få på mange måter – gjennom lesning, intuisjon, samtale og lignende. En veldig livsglede, nesten en naiv tilfredshet, preget min oppvekst, og min person. Jeg er veldig optimistisk, og kan nok umiddelbart virke litt overflattisk, for jeg er så *glad*, lik-som? Og jeg kan irritere folk fordi jeg er så lykkelig.

Børresens høye toleranse for uenighet tillegger hun oppveksten sin, og besteforeldrenes grunnleggende uenighet med foreldrene. Alt ble diskutert, også religion, og barna ble tatt med i diskusjonen, de yngste ble også lyttet til og fikk argumentere.

– Det førte ikke til noe uvennskap, men til opphetede diskusjoner! He-he. Så jeg er vant til krangling, og tåler *veldig* mye uenighet. Jeg har nesten for høy terskel for uenighet, jeg. Jeg tåler så godt at folk er sinna på meg. Jeg liker uenighet, det får meg til å tenke. Derfor kan jeg også virke sint og hissig i diskusjoner. Jeg har en grunnleggende erfaring av at man kan være forferdelig uenig med de man er glad i. Det er en god lærdom, altså. Man blir ikke så fort sår og krenket. Men det fører kanskje til at man lettere sårer og krenker andre. På det området må jeg satse på andres overbærenhet og nåde.

KATOLIKK UTEN TRO

I dette portrettet ønsket vi å presentere flere av aspektene ved personen Beate Børresen. Historien bak hennes oppføring som katolikk, uten å tro på noen gud, men at hun takker trossamfunnet for sin radikale politiske orientering. Om hvordan hun offisielt er avholds og støtter avholdssaken, men ble refuset som medlem i avholdsbevegelsen (to glass champagne i året er to for mye). Om hvordan hun tror på å være steinen i skoen, saltet i debatten, og mener det strøs om med altfor mye sukker. Om hvorfor hun takker nei til alt som er naturlig, fordi hun som menneske streber etter det kulturelle. Og om hvordan hun elsker å fortelle små barn historien om hinduguden Ganesha, som ble elsket av sin mor selv om han fikk hodet kuttet av, og erstattet med en elefants. Beate Børresen er en sammensatt kvinne, hun har sine meningers mot, og det ble for liten tid til å komme til enighet om korrekt gjengivelse av samtlige sitater fra intervjuet. Dermed gjelder det å følge med videre, på de neste bøkene, de neste debattene om undervisning i livssyn og filosofi og de kommende portrettene.

Vi kan avslutningsvis gjengi Welhavens bevingede ord, som Børresen oppgir som blant sine favorittdikt: «Ynder du treet, da må du ei hade, den hvasse torn mellem blomster og blade.»

Menneskerettigheter:

Hvorfor kan Saudia-Arabia nekte kvinner stemmerett?

Saudi-Arabia har sluttet seg seg til FNs kvinnekonvensjon. Hvordan kan det islamske kongedømmet da fremdeles nekte kvinner stemmerett?

Kvinnekonvensjonen (1979) består av 30 artikler der det grunnleggende prinsippet er full likestilling mellom kvinner og menn. Likestilling må sikres i statsforfatninger og annet lovverk og diskriminerende lover må oppheves. Kvinner skal, på lik linje med menn, sikres skolegang, rettsvern, stemmerett, tilgang til landets politiske liv og mange andre rettigheter. For å oppnå likestilling, understrekes det at samfunnets tradisjonelle manns- og kvinneveroller må endres. Statene skal derfor treffe *egnede tiltak for å endre menns og kvinners sosiale og kulturelle adferdsmønstre med sikte på å få avskaffet fordommer og skikker og bruk og all annen praksis som bygger på forestillingen om at det ene kjønn er mer eller mindre verdt enn det andre, eller på stereotype roller for menn og kvinner*. Kvinnekonvensjonens mål er intet mindre enn å sikre faktisk likestilling verden over.

I alt 186 av FNs 192 medlemsland har forpliktet seg til konvensjonen, noe som gjør den til en av de menneskerettighetsavtalene med størst oppslutning. Da synes det paradoksalt at en rekke av statene som faktisk har bundet seg, fortsatt kan operere med patriarkalske lover som gjør kvinner til annenrangs borgere.

I mange land blir menn vurdert som overordnet kvinnen, og det er mannen som har den lovfestede rett til kontroll over alle beslutninger som

har med barn, giftermål og familie å gjøre. Også ved utroskap, skilsmisse og arv blir menn og kvinner forskjellsbehandlet. I en del land er kvinner og jenter også fratatt bevegelsesfriheten, slik at hvor enn de går, må de passes på av mannlige slektninger. Et utstrakt og alvorlig problem er at den lovfestede minstealderen for giftermål ofte kan være svært lav, og lavere for jenter enn for gutter. I noen land kan jenter gifte seg i tretten-fjortenårsalderen, i enkelte tilfeller enda yngre. Praksisen har fatale konsekvenser for jentenes muligheter til utdannelse, og man trenger ikke mye fantasi for å forstå at det er en sterk sammenheng mellom jentenes tidlige ekteskap og tvangsekteskap, vold/voldtekt og komplikasjoner og dødsfall ved svangerskap og fødsel. Hvordan kan land som har ratifisert kvinnekonvensjonen, fortsette med denne type lovfestet diskriminering?

PROBLEMATISK RESERVASJONSRETT

En forklaring er at stater, når de forplikter seg til konvensjoner, kan *ta forbehold* om at de ikke vil la seg binde av enkelte av bestemmelsene. Hensikten med denne *reservasjonsretten* er at stater som ikke er klare til å gjennomføre alle forpliktelsene i konvensjonen, likevel skal ha mulighet til å slutte seg til målsettingen og så mange av reguleringene som mulig. FN baserer seg her på en erkjennelse av at det å endre samfunns kultur og

Saudi-Arabia og andre staters reservasjon til FNs kvinnekonvensjon representerer alvorlige hindring i arbeidet for å bedre kvinners rettigheter og livsvilkår. Her demonstrerer kvinner i Yemen til støtte for en høyere minstealder for giftermål. Foto: Scanpix

tradisjoner, tar tid. Samtidig mener organisasjonen at det er bedre at statene er innenfor systemet enn utenfor. Gjennom ratifisering (selv om de tar reservasjoner) binder statene seg til jevnlig å rapportere til FN, og får også mulighet til dialog og kontakt med andre land. Forventningene er at statene med tiden vil utvikle seg og trekke sine reservasjoner tilbake.

uheldige konsekvenser av reservasjoner, heter det i kvinnekonvensjonens artikkel 28 at *forbehold som er uforenlig med denne konvensjonens formål og hensikt skal ikke tillates*.

På tross av dette er kvinnekonvensjonen den menneskerettighetskonvensjonen med flest reservasjoner, hvorav mange er svært generelt utformet, og noen også strider mot

Flere av de muslimske landene som etter hvert har sluttet seg til konvensjonen, har lagt inn lignende forbehold.

Det kan stilles spørsmål om den egentlige hensikten bak enkelte staters ratifisering av kvinnekonvensjonen er å skape seg et godt internasjonalt omdømme, heller enn et genuint ønske om å avskaffe forskjellsbehandling? Kan bruken av reservasjonene undergrave konvensjonens legitimitet? Den kvinnelige juristen Fareda Banda, som på oppdrag fra FN har studert lovfestet diskriminering av kvinner i lys av kvinnekonvensjonen, konkluderer at de mange reservasjonene representerer alvorlige hindring i arbeidet for å bedre kvinners rettigheter og livsvilkår. Det er en klar sammenheng mellom innholdet i forbeholdene og de områdene der kvinneskillebehandlingen fremdeles er utstrakt, som i familielovgivningen. FN har satt problemet på dagsorden, og mekanismer for å få endret systemet diskuteres.

I påvente av eventuelle forbedringer, kan vi glede oss over at det med jevne mellomrom skjer at stater trekker tilbake sine reservasjoner. En positiv utvikling har skjedd de seneste årene i Egypt og Jordan, Saudi-Arabias naboland. I fjor trakk Jordan tilbake sin reservasjon om kvinners bevegelsesfrihet. I dag kan derfor jordanske kvinner bevege seg fritt og gå ut av sitt hus uten at mannlige slektninger

må følge dem. De kan også velge bosted uten andres godkjenning. En rekke regionale kvinneorganisasjoner har hilst utviklingen velkommen og fortsetter iherdig sitt arbeid under mottoet «*Equality without reservation!*». Så får vi se hvor mange år det tar før Saudi-Arabia – det eneste landet i verden som nekter kvinner å kjøre bil – gir kvinner stemmerett.

Hva er menneskerettigheter:

Leder for Menneskerettighetsakademiet, Lillian Hjørth, skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene.

Send gjerne spørsmål til: lillian@mr-akademiet.no

«Dersom det oppstår motsetninger mellom konvensjonens formuleringer og islamske normer, skal ikke Kongedømmet være bundet av konvensjonens ordlyd.»

Saudi-Arabias reservasjon til FNs kvinnekonvensjon

På tross av gode intensjoner, er reservasjonsretten meget problematisk. Jo flere forbehold en stat tar, og jo mer generelt de er formulert, jo mer utfordrende blir det. Alle konvensjoner om menneskerettigheter, inkludert kvinnekonvensjonen, må nemlig ses som et hele, der hver enkelt rettighet er viktig i seg selv, men der også rettighetene på sett og vis er like viktige, fordi de samspiller og er gjensidig avhengig av hverandre. For å motvirke

formålet. Én årsak er at likestillingskravet og individperspektivet oppleves som utfordrende for en rekke stater, særlig i Afrika og Asia, med mer tradisjonsbundne og religiøst fundamenterte kulturer. Da Saudi-Arabia ble part til konvensjonen, tok staten denne reservasjonen: *Dersom det oppstår motsetninger mellom konvensjonens formuleringer og islamske normer, skal ikke Kongedømmet være bundet av konvensjonens ordlyd (min oversettelse).*

Snapshot fra Shatila

I april protesterte 5000 tilhengere av sekularisme i Beiruts gater. De ville bli sett som mennesker, ikke bare representanter for en trosretning. Men i flyktningleiren Shatila utenfor Beirut må alle være muslimer.

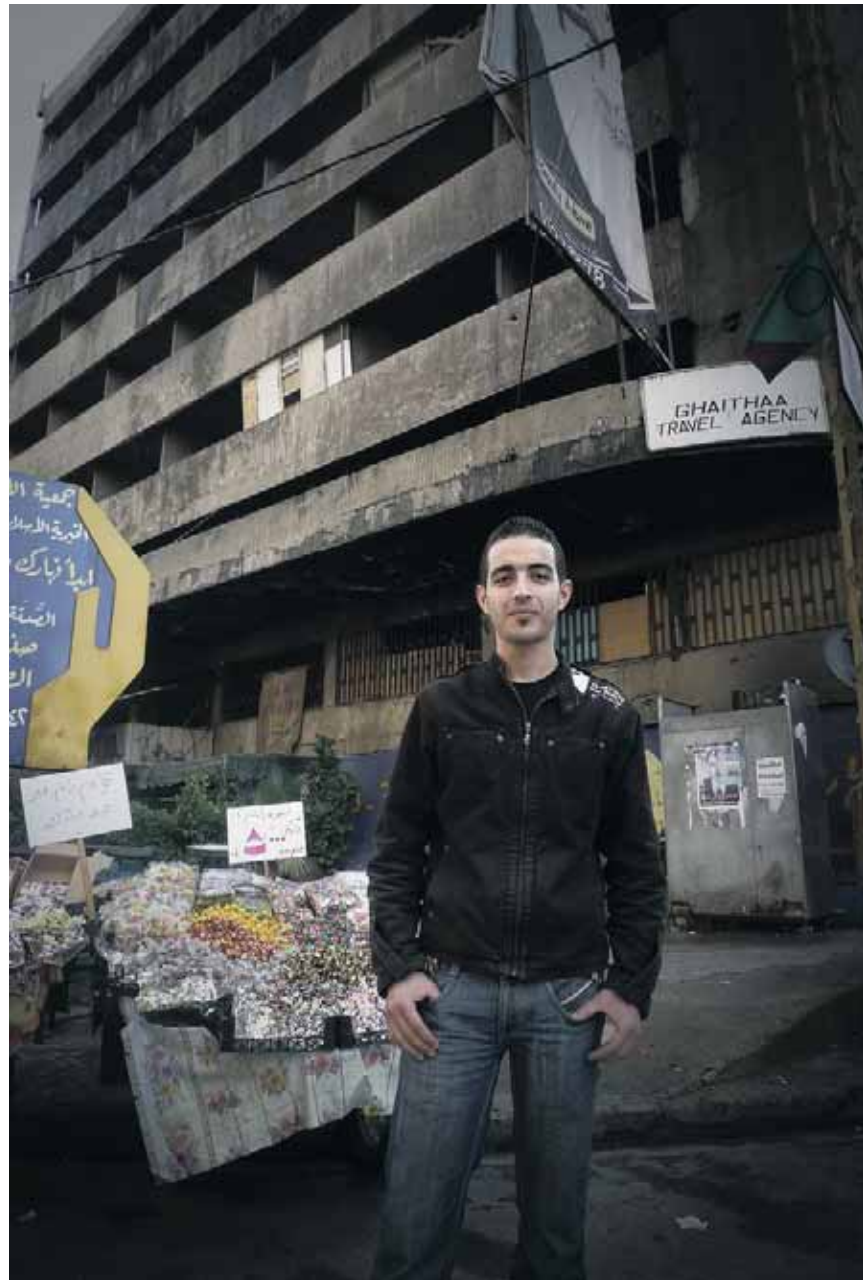
Tekst og foto: Frida Sebina Skatvik

I et visuelt kaos av det som i dag er verdens største og eldste flyktningproblem, slippes jeg ut av taxien i fart. Her, i Shatila, ser man grunnen til at avisenes førstesider fremdeles veier tyngre enn reisekatalogenes siste. Og Libanons 400 000 palestinere gir FN god grunn til hodepine. Om lag 215 000 bor i FN-administrerte flyktningleire. Noen

er fra Syria, andre fra Irak, de aller fleste er fordrevet fra Palestina. Sett bort fra at alle flyktninger er unn-dratt statsborgerskap og rettssikkerhet, har de én ting til felles: De er muslimer.

Fakta på bordet først: Selv om den libanesiske grunnloven er blitt endret i muslimenes favør, heter det fortsatt at både presidenten og øverste

– Dette landet har tre problemer. Det ene er politikk, det andre er religion, og det tredje er at politikk og religion henger sammen, sier Walid (21).

leder av hæren skal være kristne. Libanon er dermed det eneste landet i Midtøsten med kristent statsoverhode, selv om den kristne delen av befolkningen mest sannsynlig er i mindretall.

Noen folketelling er ikke blitt foretatt siden 1932, men da ble en mistanke bekreftet: Den muslimske befolkningen var voksende. En ny folketelling er følgelig ikke i statens interesser. Hvis det i tillegg skal skjenkes statsborgerskap til hundretusener av palestinere som oppholder seg i landet, vil det åpenbart rokke ved den politiske maktbalansen.

For en besøkende er stemningen i Shatila alt annet enn å lene seg tilbake til. Overalt vitner kulehull og ruiner om Israels angrep i 2006. Mange av de eldre husker massakren fra 1982. Massakren, begått av kristne falangister, er et av de mest brutale masse-mordene fra nyere tid. Mens den daværende israelske utenriksministeren ignorerte en varseltelefon om hva som foregikk, ble hundrevis av kvinner og barn voldtatt og drept med øks og – for å øke effektiviseringen – etter hvert også pistol. På oppfordring fra offiserer lot falangistene én i hver familie overleve – en som kunne spre frykt blant de gjenlevende i leiren.

ALLAHS PARTI

I Shatila i dag, er Hasan Nasrallah, lederen av Hizbollah, helten. Hizbollah. Overalt i de trange gatene er han avbildet, smilende og vinkende fra billboards. Og folket ser opp til ham – både i billedlig og bokstavelig forstand. For uansett om partiet blir definert som en terroristorganisasjon eller en legitim motstandsbevegelse, er det en kjensgjerning at Hizbollah stadig får større oppslutning blant den muslimske befolkningen.

Litt bakgrunnshistorie hører med. Hizbollah, som kan oversettes med «Allahs parti», har siden den demokratiske debuten i 1992 kapret stadig flere seter i regjeringen. For 20 år siden var en slik samfunnsdeltagelse utenkelig. Nyetablerte Hizbollah var da en revolusjonær, islamistisk bevegelse med tette bånd til den iranske revolusjonen. Det revolusjonære aspektet gjorde at de også motsatte seg alt som luktet av partipolitikk. Men ved det første stortingsvalget som ble holdt etter at borgerkrigen var avsluttet, var tonen annerledes. Nå valgte Hizbollah, med velsignelse fra den åndelige, iranske veilederen Ali Khamenei, å delta i den demokratiske prosessen på lik linje med andre politiske partier. Hasan Nasrallah ble leder. De totalitære visjonene om en

islamistisk revolusjon og et islamsk Libanon ble tonet ned, og det ble lagt opp til en parallell eksistens med motstridende interessegrupper. Vekt-forskynningen fra ideologi til pragmatikk var gjort.

Tilbake til Shatila. Ryktet om at det vandrer fremmede i nabolaget er fremdeles varmt, og i slummen utenfor den palestinske flyktningleiren har Walid Adra (21) kommet løpende. Walid skiller seg ut fra sine naboer, først og fremst fordi han er velkledd og snakker flytende engelsk. Hans nyeste kjøp – en Nokia-modell med touch screen – blir, til tross for misunnelsen den skaper, heller ikke skjermet for omverden. Heldigvis er han hjelpsom på ekte libanesisk vis, og viser meg mer enn gjerne rundt i Haret Hreik.

Et par kvartaler bortenfor flyktningleiren finner man nabolaget som ble totalbombet i 2006. Her gjenreises høye bygg på alle kanter, mer praktfulle og mer påkostet enn noen gang. Libanon hadde, om ikke akkurat kommet seg ovenpå, så i alle fall rukket å stable seg på beina etter borgerkrigen som endte i 1990. Så ble bygninger, fabrikker og broer til en verdi av 4 billioner dollar – altså 24 milliarder norske kroner – tilintetgjort i løpet av 30 dager. Mange mistet også livet, selv om Israel hadde sluppet ned løpesedler på forhånd og oppfordret alle sør for Litani-elven til å evakuere. Nå rekonstrueres gatebildet fra grunnen av. Men selv med denne imponerende viljen til å få nabolaget til å skinne, er det lett å se at 2006 fremdeles er nær fortid.

ISLAMSK FORKJEMPERE

Selv om dialogen oppløses i motor-dur, ropende arbeidere og hamring, forsøker jeg å stille noen spørsmål. Walid virker uanfektet av støyforurensningen. Han forteller at faren kjempet for Hizbollah i sør, og at det var der han ble drept i 2006.

– *Faren din ofret livet for en religiøs idé, som en ekte martyr?*

– Ja, du kan si det sann, svarer Walid med et viljestyrt smil.

Året etter at faren ble drept, dro Walid selv i militæret. Ikke for Hizbollah, men for den beslektede, militante organisasjonen Fatah al-Islam. I motsetning til Hizbollah, som er sjiamuslimsk, er Fatah al-Islam sunni-muslimsk, og av nyere dato – gruppen ble ikke stiftet før i 2006. Walid Adra var blant de som dro for å kjempe for den palestinske flyktningleiren Nahr al-Bared ved Tripoli, nord i Libanon. I dag kan han fortelle om seks måneder med alt annet enn karakterbyggende øvelser i skrukke-

Fri tanke beklager I

I forrige nummer intervjuet vi HEFs tidligere generalsekretær Kari Vigeland i etterkant av oppstyret etter hennes kommentar om eldrebølge og menneskeverd på Fritanke.no, hvor hun blant annet ble feilsitert på Dagsnytt. Som undersak trykket vi en tidligere publisert Fritanke.no-sak der Kristin Mile kommenterte Vigelands utsagn. Fri tanke beklager at sammenstillingen ga inntrykk av at Mile refererte til intervjuet med Vigeland i samme nummer. Det gjorde hun ikke.

frie laken. Flere hundre ble såret i det blodige oppgjøret med den libanesiske hæren. Generalen hans ble skutt i hodet av en skarpskyter. Selv ble han «bare» skutt i foten.

Med kontakter i Al-Qaeda er Fatah al-Islam også definert som en terroristorganisasjon. Hva er det som får en ung mann til å verve seg?

Livet kan ikke bare være gøy, svarer Walid med førstehåndserfaring å vise til.

– Dessuten vil mange tjene i militæret, fordi det er så godt betalt.

Det han kaller «godt betalt», er 600 dollar i måneden. Sammenlignet med en sykepleierlønn, som ligger på rundt 400 dollar i måneden, og med arbeidsledighet, kvalifiserer det riktignok til omtalen. Nå studerer Walid økonomi.

– Det er ikke vits i å studere noe annet enn økonomi, da får man ikke jobb.

Så korrigerer han seg selv:

– Man får ikke jobb av å studere økonomi heller, men man får i hvert fall ikke jobb av ikke å studere økonomi.

Det finnes åpenbart flere grunner enn det rent religiøse til at islamistorganisasjonen Hizbollah høster støtte blant muslimer. Ikke bare fra eget hold – sjiamuslimene – men også fra sunnier. For det er ikke den gjeldstyngede staten Libanon som sørger for gjenreisningen av Haret Hreik. Det er Hizbollah. Så mange som 15 000 familier som fikk hjemmene sine jevnet med jorden mottok pengegaver på 10-12 000 dollar, som til sammen utgjør rundt 10 millioner norske kroner. Med økonomisk støtte fra Syria og fra Hizbollahs arkitekter i Iran er organisasjonen godt beslått med penger. De sørger ikke bare for oppbygging av krigsskader, men gir også et sjenerøst bidrag til landets infrastruktur. Skoler, sykehus og mikrofinanslån drives i organisasjonens navn. Men enhver kyniker vil ha sin mistanke: Finnes det betingelsesløse gaver?

I Haret Hreik blir en annen mistanke bekreftet: vi er under oppsyn. For i samme øyeblikk som notatblokken tas opp av veska, parkerer en moped med to sivile menn midt i synsfeltet. De henvender seg til Walid og ber om å få se mitt pass. Norge er ikke det verste landet å komme fra i en slik sammenheng. De fleste forbinder Norge med fredsbevarende styrker, og med den noe mer omstridte, men velintenderte Oslo-avtalen.

Pass og pent smil er imidlertid ikke nok denne gangen, for før jeg vet ordet av det er jeg kalt inn på Hizbollahs persiske tepper. Et skilt

opplyser meg om at jeg er blitt fulgt til *Media Office*, og skiltets tilhørende illustrasjon etterlater liten tvil om hvem kontoret tilhører. Det er gult, som Hizbollahs flagg, og prydet med flaggets kjennetegn: En arm som hever et maskingevær, en hellig bok som er så fertil at det vokser blader fra den og en klode.

Kontoret, som ligger i andre etasje i et flunkende nytt bygg, kan uten overdrivelser beskrives som en kontrast til slummen vi nettopp kom fra. I en franskinspirert sofagruppe, bak et mahognibord med globus på, blir en sigarett sneipet i et gullforgylt askebeger. Sigarettens eier vil vite alt om mitt opphold i Haret Hreik, men han henvender seg ikke til meg. Han henvender seg til Walid, som tydeligvis befinner seg i velkjent terreng. Takket være ham kan vi etter hvert gå ut samme vei som vi kom fra. Og jeg lover: ingen bilder.

– ENTEN DEM ELLER OSS

Det skal ikke være lett når både Israel og Hizbollah har Gud på sin side. Nå venter Walid – og mange med ham – på den neste krigen.

– Vi venter på den femte og siste krigen, og tenner sin fjerde sigarett på vei tilbake i leiren.

Det blir enten dem eller oss.

Mange vil karakterisere Israels angrep sommeren 2006 som et noe disproporsjonalt svar på Hizbollahs raketangrep i forkant. Antall døde blant sivilbefolkningen var over det tjuedobbelte på den libanesiske siden. Likevel presenterer Walid krigen som om det var Hizbollah som vant. Det er ikke uten stolthet i stemmen han forteller om da Hizbollah ødela 65 israelske tanks. Kanskje var tapet større for Libanon, men med Hizbollah var Israel likevel sårbar.

Walid er lei av å snakke om politikk. Mest av alt ønsker han å være politisk og religiøst uavhengig.

– Dette landet har tre problemer. Det ene er politikk, det andre er religion, og det tredje er at politikk og religion henger sammen.

– It's like juice and vodka, sier Walid og ler, – umulig å separere.

Med alkoholreferanser og hårgelé er han ikke ulik vestlige 21-åringer. Men øynene beholder alvoret i latteren.

– Du kan ikke støtte et politisk parti uten å støtte en religiøs gruppe, eller være religiøs uten å bli innblandet i politikk.

Han er smertelig klar over at det finnes land der religion er en privatsak, og der religionsfrihet også innebærer frihet fra religion. Og dit vil han.

– Det er ingen som vil bo her, sier han.

Fri tanke beklager II

Vår gjengivelse av diktet *Salme II* av Bjørnstjerne Bjørnson har blitt kritisert for meningsendrende skrivefeil og modernisering. Vi beklager og lover å trykke originalen før Bjørnsonåret er over.

Jeg ser meg rundt. Ingen som har vært i Shatila vil si seg uenig.

– Vi vil til Europa.

STATSBORGERSKAP TIL KRISTNE

Utenfor flyktningleiren, i et kunstnerkollektiv i hjertet av Beirut, har meksikanske Pablo Machlouf (25) tent kveldens vannpipe. I kofferten har han to pass: et meksikansk og ett libanesiske. Det libanesiske fikk han på ambassaden i Mexico. Det var en smal sak.

– Besteforeldrene mine på farssiden utvandret fra Libanon og bosatte seg i Mexico, forteller Pablo, som har kommet til Libanon for å «discover his roots».

Av libanesiske myndigheter blir Pablo regnet som libanesiske, selv om han verken kunne språket eller hadde besøkt landet før han ble statsborger.

Nå skal han være her i to måneder, før han forhåpentligvis kommer inn på et universitet i USA. Før den tid vil han lære seg arabisk.

Pablo er ikke alene om å bli tilbudt libanesiske statsborgerskap, slik besteforeldrene heller ikke var alene om å flykte fra landet. I dag finnes flere libanesere i utlendighet enn innenfor landegrensene. Men kanskje er han et tverrsnitt av de som faktisk får libanesiske statsborgerskap: Han er kristen, i likhet med de aller fleste eksil-libanesere. Det kan kanskje være en av grunnene til at Libanon åpenbart ikke sparer på trykksverten i passene til utflyttede og deres slektninger?

(Kilde for tall og fakta: Augustus Richard Nortons *Hezbollah* (2007)).

Barn leker uansett – her på en ødelagt fornøylespark fra bedre tider.

Lurte Nyhetsspeilet trill rundt

Det er ikke bare på Himmelblåya Ylvingen at vindmøller truer idyllen. NTNU-student klarte å lure konspirasjonsteoretikere på nettstedet Nyhetsspeilet med et vindmøllekomplott.

Tekst: Even Gran (Først publisert på Fritanke.no 18.3.2010)

Folkene bak Nyhetsspeilet var klare til å bekjempe vindmøller som skulle brukes til hjernekontroll av befolkningen. Foto: Yaymicro

-En varsler fant en artikkel på Nyhetsspeilet og bestemte seg for å risikere sitt liv og karriere for å gi oss denne livsviktige beskjeden, skrev Nyhetsspeilet. Men de ble lurte.

NTNU-studenten Olav Møyner har i lang tid irritert seg over konspirasjonsteoretikeres blinde dogmatikk og manglende vilje til å ta til seg kritiske innvendinger. Derfor ville han avsløre hvor ukritiske og lett lurte de er.

Han satte seg ned og skrev et brev til medredaktør av konspirasjonsnettstedet Nyhetsspeilet.no, Armin Bahrami. Her presenterer Møyner seg anonymt som en ingeniør som har blitt involvert i noe veldig muffens.

– Jeg kontakter deg anonymt fordi jeg er redd for min egen karriere såvel som min egen sikkerhet. Jeg vet ikke riktig hva som foregår, men jeg tror det er det beste for alle parter om du ikke vet nøyaktig hvem jeg er, skriver Møyner i den første e-posten.

Deretter forteller han en historie om at han, gjennom sin jobb som ingeniør i kraftindustrien, har blitt involvert i et topphemmelig prosjekt om utplassering av en helt ny type vindmøller. Mellom linjene insinuerer Møyner at vindmøllene skal brukes til å sende ut elektromagnetiske bølger for å kontrollere og passivisere befolkningen.

– Designet på vindmøllene var drastisk annerledes enn noe jeg har sett tidligere. Vanligvis er vindmøller en ganske enkel konstruksjon. (...) Men mange av komponentene var fullstendig ukjente. (...) Blant kom-

ponentene jeg synes å kjenne igjen var satelittsender/mottaker, noe som lignet på en elektronisk geigerteller (måler radioaktivitet) og nok maskinvare til å gjennomføre store beregninger, forteller Møyner i den første e-posten.

LA BEVISST INN ELEMENTÆRE FEIL

I bloggposten der han forteller om lureriet (<http://fiskeslo.blogspot.com/2010/03/sjangerekspirement-konspirasjon.html>), forteller Møyner at alle elementene i e-posten er gjennomtenkt med sikte på å lure Nyhetsspeilet og Armin Bahrami.

– Jeg spiller alle tonene som lager vakker musikk i et paranoid øre: Varsleren er redd for sitt eget liv. Varsleren hevder å ha stor fagbakgrunn innen naturvitenskap. Varsleren bygger opp påstandene med en offentlig rapport. Varsleren kommer med masse teknobabbel. Varsleren hinter om mind control og hemmelige underjordiske anlegg. Armin er klimaskeptiker, så jeg slang inn en referanse til det også, skriver Møyner.

Han forteller også at han bevisst har lagt inn ingeniørtekniske feil og usannsynligheter i teksten, som er lett å avsløre for en med minimal innsikt i ingeniørfag.

– Litt av poenget er selvsagt at enhver person som har fulgt med i naturfag på videregående vil kunne avsløre teorien som det reneste tøys. Vindmøller på 100hz? Hundre rotasjoner i sekundet? (...) Krystaller dekket med barium? Reneste tøys, skriver Møyner.

For å få Armin Bahrami på limp-

innen, lagde Møyner i tillegg et falskt «hemmelig dokument», fra den fiktive organisasjonen «Northern-European White Wesir project».

Dokumentet beskriver på engelsk hvordan man skal greie å passivisere befolkningen gjennom utplassering av de nevnte vindmøllene. Dokumentet er fullt av sensurerte ord og avsnitt, for å gi inntrykk av at det finnes noe som er «enda mer hemmelig og farlig», enn det som faktisk står der.

Når det gjelder innføringen av hjernekontroll-vindmøllene i Norge, heter det for eksempel:

«Mulige konflikter med miljøvernere i distriktene kan avhjelpes ved å lage strømbrudd og lignende, noe som vil øke aksepten for mer strømproduksjon. Det antas at det ikke lenger vil være noen stor motstand straks passiviseringen er i gang.» (oversatt fra engelsk)

NYHETSSPEILET: – DETTE MÅ VI TA PÅ ALVOR

Etter en del e-poster mellom Møyner og Bahrami, publiserte sistnevnte til slutt en artikkel på Nyhetsspeilet med overskriften «En varsler advarer om tankekontroll av befolkningen».

Møyner lastet ned artikkelen, og han har også tatt vare på noen senere versjoner av den samme artikkelen. (Se netttutgaven av denne artikkelen for lenker.)

I den første nyhetsartikkelen forteller Bahrami hvordan Nyhetsspeilet internt forholdte seg til henvendelsen fra Møyner.

– Varsleren tok kontakt i oktober, 2009. Jeg var lenge usikker på om informasjonen stemte, og lurte på om det var en falsk kilde utplassert i

konspirasjonsmiljøet for å få oss til å virke «litt paranoide». For to uker siden tok jeg kontakt igjen for å se om varsleren fortsatt var i live, og fikk JA som svar for få dager siden. Etter en gjennomgang med redaksjonen er vi nå enige om at dette bør tas på alvor, skriver han.

Etter at komplottet ble avslørt, publiserte Bahrami en ny artikkel på Nyhetsspeilet, der han forklarer det hele fra sin side. Bahrami hevder at informasjonen fra Møyner var troverdig, og at det ikke var rart at han gikk på limpinnen.

– Personen som står bak spøken har mye rett i det han skriver til at jeg kan avskrive dette som tull. (...) Agendaen er reell og planene om å tankekontrollere befolkningen har eksistert lenge før denne e-posten dukket opp i innboksen min.. Les boken til Per-Aslak Ertresvåg for mer info, skriver Bahrami. (her siktes det til boken «Makten bak makten», journ.komm.no.)

HÅPER DE KAN BLI MER KRITISKE

Olav Møyner sier til Fritanke.no at han, i forkant av det hele, hadde et håp om at komplottet kunne få folkene bak Nyhetsspeilet til å bli litt mer kritiske til de ville konspirasjonsteoriene sine. Men etter å ha lest Bahramis reaksjoner er han ikke lenger så optimistisk.

– Han har i hvert fall ikke latt seg påvirke, men kanskje det er noen i miljøet rundt som kan få øynene opp for verdien av litt kritisk selvrefleksjon, sier han.

SKEPTIKER, SÅ KLART!

Marit Simonsen er masterstudent i biologi.

Vaksineskeptikernes tankefeil

Vaksinekritikerne baserer gjerne sitt hysteri på et par grunnleggende tankefeil, samt en del faktafeil og en liten dash konspirasjonstenkning.

Nerdetegneserien xkcd har en treffende stripe om årsaksforhold:

– I used to think correlation implied causation. Then I took a statistics class. Now I don't.

– Sounds like the class helped?

– Maybe.

De kaller seg vaksineskeptikere, men med prefikset «vaksine» foran skeptiker, viser de at de ikke utøver kritisk metode på flere områder, bare ett, og etter alt å dømme er de for skeptiske der. Etter min mening er de i tillegg for lite skeptiske til en del egne holdninger. De burde kalles vaksinekritikere, men det er lite av kritikken som holder vann.

Vaksinekritikerne baserer gjerne sitt hysteri på et par grunnleggende tankefeil, samt en del faktafeil og en liten dash konspirasjonstenkning. De begår det som på engelsk kalles «the Nirvana fallacy» («Nirvanafeilslutningen»), blander ofte korrelasjon (at to fenomen samvarierer) med kausalitet (at det er årsak-virkning mellom fenomenene), og de appellerer til folks frykt for en legemiddelindustri drevet av griske profitører og en naiv stat som enten har latt seg lure eller bestikke.

Mange vaksinekritikere hevder at det er giftige, sykdomsfremkallende stoffer i vaksinene. Dette er enkelt og beviselig feil. (Se for eksempel anti-antivax.flurf.net for en side med referanser.) Ganske talende er det også at anti-vaksinemiljøer i ulike land forfekter at vaksineringer leder til ulike lidelser. I USA og Vest-Europa påstår vaksinekritikere at MMR-vaksinen leder til autisme, mens den i Frankrike leder til multipl sklerose. Det finnes ikke data som støtter noen av påstandene.

Spørsmålet blir da hvorfor enkelte later til å tro at legemiddelindustrien og staten ønsker å skade oss.

MISTILLIT TIL VITENSKAPEN GENERELT

For noen vaksinekritikere virker det som at konspirasjonen er altomfattende. Staten og helsevesenet ønsker mer penger og mer makt, og dette oppnår de ved å kontrollere en sykdomsbefengt og fryktsom populasjon

Illustrasjon: Flu Hartberg

og kreve penger for unødvendige medisiner. Forhåpentligvis tror de færreste av Fri tankes lesere at staten er ute etter oss. For andre vaksinekritikere er det et mer subtilt problem som utgjør den største innvendingen: usikkerhet.

Forskningsverdenen er stor og uoversiktlig. For 300 år siden kunne man være ekspert i både astronomi, biologi, geologi og kjemi samtidig. Nå har vi funnet ut så mye, at for å være ekspert på noe må man besitte en betydelig mengde detaljkunnskap. Samtidig blir metodene våre bedre og bedre, og nye resultater avviser av og til gamle funn. Dette er vitenskapens styrke, ikke en svakhet.

Dette gir tidvis komiske utfall

(«gulrot er bra for deg», «gulrot er farlig»), og tidvis veldig skumle (thalidomid som behandling for graviditetsplager forårsaket sterkt deformerte barn). Slike tilfeller er – dessverre – sannsynligvis uunngåelige, men trøsten er at vitenskapen selv pleier å avdekke feil og skadevirkninger så fort det er mulig.

Noen vaksinekritikere ser ut til ikke å stole på vitenskapen i det hele tatt. De begår «Nirvanafeilslutningen». De ønsker seg en perfekt, komplett trygg verden og nekter derfor å godta vaksiner de mener å ha grunn til å tro at kan være farlige. De takker nei til det beste vi har, fordi det ikke er fullkomment.

Når legevitenskapen ikke oppfattes som trygg, søker man etter andre kilder, andre løsninger. En svært verbal vaksinekritiker, modellen og tv-personligheten Jenny McCarthy, har en sønn som ble diagnostisert med autisme og mener sykdommen skyldtes vaksiner. Når hun møter vitenskapelig motstand, sier hun at hennes morsinstinkt forteller henne alt hun trenger å vite.

Alle ønsker det beste for barna sine. Alle ønsker å ta informerte valg. Men hvor man henter informasjon er viktig. En sammenheng i tid betyr ikke sammenheng i årsak, selv om vi mennesker nesten er programmert for å tenke slik. Det er trolig en sammenblanding av korrelasjon og kausalitet som er grunnen til mye overtro om lykkegjensander og uhellsbringende hendelser. Dessverre for flokkimmuniteten sammenfaller ofte alderen der de første tegn på autisme blir synlige med vaksinerings av barn. Dessuten, når vi har massevaksinerings slik som med H1N1 (svineinfluensa), blir noen tilfeldigvis syke (mer eller mindre alvorlig) kort etter vaksinerings. Statistiske undersøkelser vil kunne avdekke at like mange uvaksinerte ble tilsvarende syke samtidig, og i så fall skyldes sykdommen sannsynligvis ikke vaksinen. Men for de som blir syke, kan det være vanskelig ikke å tro at vaksinen er årsaken.

Jeg har inntrykk av (noe ubegrunnet, kanskje?) at mange av dem som lar seg fenge av alternative ideer søker etter kontroll og trygghet, etter forståelse, etter det store bildet. Da kan jeg berolige dem med at kontrollen kommer med den vitenskapelige metode. Det ligger en trygghet i det å vite at verden er kompleks, og at selv om man ikke alltid kan styre den, kan man ofte bruke kunnskap for å navigere og kanskje tilpasse seg situasjonen. Det er en stor opplevelse å forstå at universet ikke ligger for dine føtter, men at med kunnskap og innsikt på din side kan du oppføre deg som om den gjorde det. Og det største bildet av alle, det titter vi opp på hver gang himmelen er skyfri om kvelden.

Svovelskyen fra Saudi-Arabia

Rundt 1740 gjekk ein religiøs predikant og ein lokal krigsherre på den arabiske halvøya i allianse. Alliansen ga denne svovelpredikanten gjennomslag som fortsett merkast – også globalt.

Tekst: Øyvind Strømmen

Etter at Dagbladet tidlegare i år publiserte ein Muhammed-karikatur som illustrasjon til ein artikkel om både muslimhets og jødehets på Facebook-sidene til Politiets Sikkerhetsteneste (PST), fekk radikal islam eit ansikt i Noreg: den unge islamstudenten Mohammed Mohyeldeen. Under ein demonstrasjon mot Dagbladet kom han med åtvaringar om «eit norsk 11. september», og seinare har han blant anna støtta steining av

homofile og omtala Noreg som «eit Satans demokrati».

Mohyeldeen har irakisk bakgrunn, men har vakse opp i Noreg. No studerar han ved det islamske universitet i Medina, som er ein sentral lærestad for den *wahhabitiske* utgåva av islam, som er å rekne for statsreligion i Saudi-Arabia. Yusuf ibn Sayyid Hashim al-Rifaie, ein tidlegare kuwaitisk minister, omtalte på si eiga nettside universitet, i særskilde venlege ordelag, og skulda saudiarabarane for å uteksaminera

«tidsinnstilte bomber», fylt med «alle typar dårlege meiningar om andre og med djup forakt». Saudisk islam har utgangspunkt i den arabiske teologen *Muhammad ibn Abd al-Wahhab* si tenking, som blant anna er kalla islamsk fascisme – «ideologisk, fanatisk og nihilistisk».

SVOVELPREDIKANTEN AL-WAHHAB

Men kven var denne al-Wahhab, og kva for rolle spelar han eigentleg i den globaliserte islamske verda? I ein ar-

tikkel på nettstaden Islamic Awakening fortel skribenten Muhammad al-Abdah om al-Wahhab på ein måte som nok er meint å minna om forteljinga om den islamske profeten Muhammad sjølv:

Mot slutten av det ellefte hundreåret etter hijra – det attande etter vestleg tidsrekning – var den islamske verda gamaldags og full av ignoranse på alle livets område. Trua sitt lys hadde forsvunne frå hjarta til mange muslimar og sharia (her: vegen, journ.mrk) var

svarta og øydelagd slik at mange muslimar var offer for ulike typar **shirk** eller polyteisme. Dei sette andre ved sidan av Gud og tok del i **jahilliya** (religiøs ignoranse, journ. mrk) på lik line med det som var tilfelle før Islam vaks fram.

Mange muslimar trudde at enkelte personar var heilage og i stand til å hjelpe dei, til siger, til betre helse, osv. Overtru, fabelar og nyvinningar [i religionen] var vanleg. [...] Midt i hjartet av dette kaoset, mørkret og denne uordenen gjorde ei stemme seg til kjenne, ei stemme som kalla folket til å venda attende til reinskapen og venleiken i trua, til den reine religionen og full underkastning til Gud, til monoteisme. Den stemma tilhøyre sjeik Muhammad ibn Adb al-Wahhab.

Frå ein norsk ståstad kan kanskje al-Wahhab rett og slett omtalast som ein svovelpredikant. Han meinte at muslimane hadde vendt seg bort frå den sanne trua, og gått over til å vera vantru polyteistar. Han forfekta ein variant av ei tenking som i religionsvitskapen vert kalla kalt **salafisme**, som også inkluderer andre – og langt meir moderate – fortolkingar av islam med fokus på **salaf**, forfedrane. Det var dei fyrste generasjonane muslimar som skulle tena som modellar.

I heimbyen 'Uyayna fekk al-Wahhab med seg den lokale herskaren, Uthman ibn Mu'ammār. Al-Wahhab overtydde ibn Mu'ammār om å riva ned gravplassen til Zayd ibn al-Khattab – ein av Muhammed sine følgjesvener. Gravplassen hadde ei sterk symbolsk rolle i religionen til folk i område, men al-Wahhab såg på «gravdyrking» som uislamsk. Al-Wahhab sytte også for at ei kvinne vart steina for utruskap.

Ein annan og mektigare herskar i området reagerte, og han bad Uthman ibn Mu'ammār ta livet av al-Wahhab. Uthman avslo, men al-Wahhab vart tvunge i eksil. Han endte opp i ein annan liten by, ad-Diriyah. Der oppstod ein allianse som pregar verda den dag i dag: al-Wahhab allierte seg med krigsherren Muhammad ibn Saud. Sidan den gongen har den wahhabistiske versjonen av islam vore sterkt knytt til Saud-familien, og til deira kongedøme: Saudi-Arabia. I dag kallar landet seg jamvel «monoteismens land». Wahhabismen fungerer som statsreligion.

– EKSTREMT INTOLERANT

– Spør du ein wahhabi vil han seia at det ikkje finst noko slikt som wahhabisme, forklarte ein av retninga sine fremste kritikarar, den kuwaitisk-fødde juristen og sharia-eksperten Khaled Abou El Fadl då denne journalisten intervjuar han i 2005.

– Dei vil hevda at det berre er fiendane deira som brukar dette ordet.

Fiendar har wahhabismen nok av. Ifølgje dei er **shirk** – eit arabisk ord som grovt kan omsetjast med polyteisme, trua på fleire gudar – ei utbredt synd blant muslimar.

Sjiamuslimane er skuldige, fordi dei ber ved gravstadene til martyrar og framtreddande skriftlærde. Al-Ikhwan, krigarbrorskapet som hjelpa grunnleggjaren av dagens Saudi-Arabia med å samla landet, såg helst at sjiamuslimar skulle tvangsomvendast, og sjiamuslimane i Saudi-Arabia er den

dag i dag offer for sterk religiøs undertrykking.

Sufimuslimar, tilhengjarar av ein spirituell tradisjon som ofte vert samanlikna med jødisk kabbala og kristen gnostisisme, er også skuldige. Jødar og kristne er opplagte fiendar.

– Den wahhabistiske ideologien er ekstremt intolerant ovanfor andre tolkingar av islam, og endå meir intolerant ovanfor andre religiøse tradisjonar, seier Mohammed Ali Musawi til Fri tanke.

Han arbeider i den muslimske anti-ekstremistiske tenketanken Quilliam Foundation, saman med blant anna den etterkvart velkjende islamismekritikaren Ed Husain (boka hans, *Islamisten. Hvorfor jeg ble med i den radikale islamistbevegelsen, hva jeg opplevde og hvorfor jeg forlot den*, vart gitt ut på Humanist forlag i fjor).

– Den bokstavlege lesinga av vers i Koranen og av hadith (tradisjonelle tekstar om profeten Muhammad sitt liv og lære, journ. mrk) er svært problematisk, og tillet ikkje at desse versa og tekstane vert sett inn i ein samanheng, seier Ali Musawi.

– Ideologien rettferdiggjær antisemittisme og andre former for religiøs og kulturell diskriminering. I tråd med forståinga frå det 7. hundreåret vert jødar og ikkje-muslimar generelt sett på som muslimane sine erkefiendar, seier han.

GLOBALISERING AV WAHHABISMEN

Salafi-jihadismen, som er den akademiske definisjonen på den politiske og religiøse retninga t.d. al Qa'ida og tilknytte organisasjonar tilhøyrrer, har på overflata ikkje så mykje til overs for den saudiske wahhabismen.

Den religiøse eliten i landet vert gjerne omtalt som «makta sine skriftlærde» eller – som al Qa'ida-ideologen Ayman al-Zawahiri kallar dei – «palass-skriftlærde». Det er også liten tvil om at seinare, meir openbert politisk orienterte tenkjarar har påverka salafi-jihadismen. Den viktigaste av dei alle er Sayyid Qutb.

Men Qutb sine idear har mange fellestrekk med wahhabismen, og salafi-jihadistane hentar både idear og rekruttar i Saudi-Arabia. Det var ikkje tilfeldig at femten av dei nitten 9/11-terroristane var saudiarabarar. Wahhabismen sitt ekstreme verdsbilette gjev såjord for meir aktivistisk ekstremisme. Og denne tenkinga, som tidlegare nemnde Stephen Schwartz går så langt som å kalla «islam sin syfilis», vert i dag spreidd over heile verda.

– Med hjelp av oljeinntekter og gjennom sosialisering av utanlandske arbeidarar, har den wahhabistiske forvrenginga av islam spreidd seg vidt utover i løpet av dei siste tretti åra, skreiv den amerikanske muslimske statsvitaren Muqtedar Khan i 2003.

Khaled Abou El Fadl forklarar kvifor han særleg har kritisert islamismen på følgjande vis:

– Eg la merke til at Saudi-Arabia svært aktivt misjonerte for wahhabismen for å gje retninga ei viktig rolle innan islam. Dette er fullstendig katastrofalt, sidan denne retninga tømmer islam for rasjonelt, humanistisk, jamvel kreativt og kunstnarisk innhald. I

røyndomen øydeleggjar ho kulturen, og i staden kjem ein svært intolerant ideologi.

Han legg til:

– Sjølv historia er wahhabismen fiendtleg ovanfor, sidan det meste av islamsk historie vert sett på som avvikande frå den sanne religionen. Og kva vert historia erstatta med? Ingenting. Berre ein haug med puritanske reglar om kva ein skal gjera og ikkje, korleis ein skal sitja, korleis ein skal eta, korleis ein skal gå på toalettet, korleis ein skal elska med kona si. I tillegg vert ikkje kvinner behandla som menneske, men som slavar av ektemennene sine, som skit.

Den britiske sosialdemokratiske journalisten Johann Hari meiner wahhabismen som produkt har lukkast svært godt i den globaliserte verda. I ein artikkel i The Independent skriv han:

– Gjennom å betala for tusenvis av skular, moskear og for opplæring av imamar, spreidde dei ideane til ein reaksjonær liten predikant på alle kontinenta. Det har vore ein marknadsføringsstrategi som får Ronald McDonald til å sjå ut som ein prustande, overvektig latsabb. Sakte, men sikkert lukkast dei i å undergrave andre og mildare former for islam. Dei globaliserer wahhabismen – og du betaler for det når du kjøper bensin.

WAHHABISME I VESTEN

Globaliseringa av wahhabismen tyder at han også har kome til Vesten.

– Wahhabismen påverkar europeiske muslimar gjennom dei astronomiske summane som vert brukt på å finansiera europeiske moskear. Dette sikrar som regel at imamane i desse moskeane anten er wahhabiar, eller at dei har sympati for wahhabis-

men. I tillegg kjem den wahhabistiske litteraturen, seier Mohammed Ali Musawi i Quilliam Foundation.

Ein rapport frå amerikanske Center for Religious Freedom frå 2005 fortel korleis fleire store moskear i USA er finansiert av saudiske pengar, og går gjennom innhaldet i noko av den saudiske litteraturen som vert spreidd gjennom desse moskeane.

Nokre utdrag:

Hald deg vekke frå dei vantru, hat dei på grunn av religionen deira

Hels aldri på den kristne eller jøden fyrst

Gratuler aldri den vantru på hans heilagdag

Vert aldri ven med ein vantru om det ikkje er for å omvende han

Arbeid aldri for den vantru

Jødehat er ikkje vanskeleg å finna. Jødane får skulda for å ha «korruptert den europeiske livsstilen», for å ha undergrave religion, familie og moral, for å spreia ateisme. Det vert også understreka at ein ikkje skal plassera pengane sine i bankar der ein får renter, som islam generelt er imot, men at det unntaksvis kan akseptere, dersom renteinntektene vert nytta til å hjelpe fattige eller til å «støtta dei som er involverte i *jihad* (heilag strid) mot dei vantru».

Men det er ikkje berre jødar og kristne som får gjennomgå. Det får også andre muslimar. Dei som aksepterer andre idear enn dei wahhabistiske er «lojale ovanfor dei vantru» og «i nokon tilfelle forlet personen som gjer dette islam og mister trua si heilt». Straffa for dette er – ifølgje det saudiske synet – døden.

– Denne ideologien er ei barriere for integrering, for å seia det mildt, seier Mohammed Ali Musawi i Quilliam Foundation.

Wahhabismen påverkar europeiske muslimar gjennom dei astronomiske summane som vert brukt på å finansiera europeiske moskear, som Øst London-moskeen i London. Foto: Scanpix

Amina Wadud skapte kontrovers da ho leidde ei fellesbøn for kvinner og menn i 2005. Her frå ei fellesbøn i Oxford i 2008. Foto: Scanpix

Amina leidde fredagsbøna

**Kjønnsblanda fredagsbøn – leidd av ei kvinne?
Møt ein muslimsk feminist.**

Tekst: Kristian Bjørkelo

– **D**et tok folk på senga. Dei kunne ikkje førestelle seg at kvinner kunne leie fredagsbøna for både menn og kvinner. Sjølv dei som støtta tiltaket kunne ikkje førestelle seg at det var mogleg å følgje ritualet og samstundes utfordre kjønnshegemoniet som er koda inn i det, fortel Amina Wadud om då ho første

tarar til saka, og lot heller bølgiene leggje seg.

– Sjølv om eg kanskje har skapt noko kontrovers, likar eg verkeleg ikkje konflikt. Eg nyttar ikkje mykje tid på å krangle med andre, og eg vil ikkje nedverdige meg sjølv til å argumentere med nokon som tyr til u-kvemsord og personleg sjikane, forklarar Wadud. Ho måtte venje seg til drapstrugslar i 2005, og framleis vert

menneskerettane. Ho trur ikkje dei to nødvendigvis ekskluderar kvarandre.

– Eg trur at å gå utifrå at dei står i opposisjon til kvarandre, hindrar oss i å inkludere både Sharia og menneskerettane i det større allmenne prosjektet; å tryggje menneska si velvære, forklarar ho.

– Eg er usikker på korleis ein skal oppnå denne velvære og universelle menneskerettar i denne kompliserte verda, men sharia er ein del av denne verda og må takast med i vurderinga.

Sjølv hevdar ho ikkje å vere noko ekspert på sharia, men at ho har sett det som si oppgåve å utfordre den urettvisa som vert oppretthaldt i namnet åt islam og sharia.

Medan ho er mest kjend for å ha leia ein kjønnsblanda fredagsbøn i 2005, er dette berre det mest synlege resultatet av det som har vore hennar kamp mot urettvise og ulikskap i muslimsk kultur.

– Ein av dei eksplisitte årsakene til mine studiar av Koranen var at eg såg ein ulikskap mellom min tanke om at både menn og kvinner stod like framfor Gud, og det eg opplevde som kulturell praksis blant muslimar, forklarar Wadud. Ho tok fatt på eit PhD-studie med fokus på kvinna slik ho vart framstilt i Koranen. Resultatet vart seinare boka *Qur'an and Woman. Rereading the Sacred Text from a Woman's Perspective*, som har blitt ein standardtekst for fleire muslimske feministar. Sjølv fortel ho at ho ikkje ante kva ho kom til å finne då ho byrja på arbeidet, men var open for å forlate islam.

– Til då hadde eg lest Koranen som ein truande, utan å utfordre ideane.

Eg trengte å sjå for meg sjølv om det eg såg i muslimske samfunn var ein refleksjon av Gud si vilje. Om det var det, så kunne eg ikkje lenger vere muslim!

Dei urettvise forholda mellom kjønna i muslimske samfunn var noko ho ikkje kunne forstå som ein del av hennar Gud, så om dette var eit uttrykk for Guds budskap i Koranen, var dette ikkje guden eller religionen for henne. Hennar oppleving av den islamske Gud vart bekrefta av Koranen, og ikkje i den kulturelle praksisen.

Wadud innrømmar at det finnes ein del spenning mellom delar av Koranen, men at spørsmålet då for henne vert korleis nytte Koranen for å oppnå likskap mellom folk. For henne var det viktig å forstå at Koranen var eit produkt av ei spesifikke tid og stad, og islamsk religion avspeglar dette. At avhugging av hendar, skal dømes, var rekna som ein vanleg straff på den tida, treng ikkje å tyde at dette skal vere ein evigvarande straffemetode. Og få vil hevde det, meiner ho.

Nytolking av Koranen, itjihad, er ikkje eit enkelt spørsmål i islam. Særleg fundamentalistane vil understreke at dette ikkje er tillette. At Koranen skal verte forstått som ein evig og uforanderleg tekst. Og den skal verte tolka bokstaveleg.

– Problemet er at dei som hevdar at dei sjølv tolkar Koranen bokstaveleg, vel òg ut kva dei vil forstå bokstaveleg i den. Ingen tar til dømes antropomorfismen i Koranen bokstaveleg, der Gud sine auge og hender vert skildra, sjølv ikkje fundamentalistane.

– **Dei som hevdar at dei sjølv tolkar Koranen bokstaveleg, vel òg ut kva dei vil forstå bokstaveleg i den.**

gong leia ei slik kjønnsblanda fredagsbøn i New York i 2005.

Den amerikanske muslimske feministen og professoren i islamstudiar konverterte til islam i 1972, og har vært ei tydeleg stemme for feministiske lesingar av Koranen gjennom fleire bøker.

Då ho sto i spissen for bøna i 2005, var reaksjonane mot henne massive og tidvis ganske aggressive og hatefulle. Wadud trakk seg attende frå søkjelyset, og på lang tid gav ho korkje intervju eller kommen-

ho omtala i ganske krasse ordelag av sine argaste motstandarar. I deira auga er ho ein kjettar.

– Eg angrar på nokre av visa det har endra livet mitt, men eg angrar ikkje på at eg gjorde det.

SHARIA MÅ MED I VURDERINGA

Wadud vitja Noreg og Universitetet i Bergen i samband med ein workshop kor temaet var enkelt formulert som «Sharia and Human Rights». Wadud er opptatt av kva som er dekkja av Sharia, islamsk lov, og av

METODIST. BUDDHIST. MUSLIM.

Wadud vaks opp som dotter av ein metodistisk prest i USA og val islam i vaksen alder. I sin religiøse søken kom ho først til buddhismen, dernest til islam. Ho karakteriserar alle sine religiøse erfaringar som positive og meiner det har gjort at ho i dag ser det som naudsynt å ha ein dialog mellom alle religionar, i motsetnad til å lukke døra for kvarandre.

Wadud er tilhengjar av å skilje religion og stat. Den sekulære stat tryggjar det religiøse rom, og skapar òg rom for debatt om det religiøse. Ho meiner det er viktig at den sekulære stat er *ikkje-religiøs*, ikkje *anti-religiøs*. Ho nyttar dømet med det franske forbodet mot hijab, og hijabens assosiasjon med kvinneundertrykking.

– Eg dekkjer meg av eige val, og eg avdekkjer meg når eg sjølv vil. Eg har vore stadar der ein hevder at sjal- et er undertrykkjande, men eg er dotter av slavar, og mine formødrer fekk ikkje dekkje kroppen slik dei ønskte. Så å avdekkje kroppen var for dei undertrykkjande. Så eg ser ikkje den universelle regelen, forklarar Wadud.

– Eg vil ikkje gje nokon makt til å tolke min religiøse praksis. Eg har ikkje noko i mot å gå inn i ein debatt for å auke ei felles forståing, men det tyder ikkje at eg ikkje vil stå på mitt. Og mitt syn fortel like mykje respekt som alle andre sitt.

Ho meiner det er naudsynt med debatt innad i religionar, særskilt i islam.

– Vi har ikkje ein fri og open debatt i fleire muslimske land. Sjølv i land der religionen ikkje definerar lovverket utelukkar kulturen visse diskursar. Det største problemet i mitt arbeid med kjønn og religion, er mangel på ein fri og open debatt.

Eit viktig spørsmål for henne i dag er å få heva lågaldaren for ekteskap til 18 år i alle land. Fleire land har eit problem med at jenter vert gifta vekk allereie i 10-11 års alderen, og ofte vert dette grunngeve med at Profeten sjølv hadde ei så ung kone.

– Når ein giftar seg med så unge jenter, så er det bae fysisk og emosjonelt skadande for henne. Dette er ikkje lenger ein del av vår tid eller kultur.

FRAMTIDSVON

Ho er likevel optimistisk for framtida og meiner at sjølv dei mest reaksjonære kreftene i islam må ta inn over seg realitetane, og sjølv der har dei måtte verte vant til endringar.

– Det eg har sett i mi levetid er at folk har akseptert at det er naudsynt å inkludere kvinna sitt perspektiv, det var ikkje tilfelle i den offentlege islamske diskurs for 25 år sidan. No har sjølv islamistane kvinner blant sine rekke. Dette er ei stor endring, hevdar ho.

– Slik eg ser det, er det kvinner og menn i kvar klasse, kvart land og i kvart lokalsamfunn som kjempar for reform der dei er. Dei sitt ikkje rundt og ventar på hjelp utifrå. Kvinner som ser urettvise mot andre kvinner gjer noko med det, og vi treng berre å utstyre dei til å gjere meir.

Kritisk til Wadud si nytolking

– Eg meiner at kvinner ikkje skal leie bøn i ei blanda forsamling, seier norsk-somaliske Warsan Ali Ismail (20).

Tekst: Kristian A. Bjørkelo

Warsan Ali Ismail kallar seg konservativ muslim og moderne norsk jente. Foto: privat

– Amina Wadud har bein i nasa, det skal ho ha, konstaterar Warsan Ali Ismail, medisinstudent og blogger.

– Eg forstår det slik at ho søker ei feministisk nytolking av Koranen. Då undrar eg meg over både feminismen og nytolkinga. Kva feminisme? Vil Wadud hevde at den noverande tolkinga av Koranen ikkje er feministisk? Kven skal ha rett til å gjere nye tolkingar? Om Wadud meiner at dei tolkingane vi har er gale, undergrev ho ikkje då menneske som har hatt stor tyding for vår forståing av Islam i dag, på områder langt forbi kvinne-spørsmålet òg?

Ismail er fødd i Somalia, men kom med familien til Noreg i ung alder, og gjev i bloggen uttrykk for å både vere norsk og somalisk. Særleg kom norskheita tydleg fram for henne i fjor, då ho studerte arabisk i Damaskus. Bloggen hennar starta ved ein slump for tre år sidan, der ho såg for

seg at ho kunne «plage andre enn sine næraste» med sine utlegningar om islam og identitet. Ho ser på seg sjølv som ei heilt vanleg muslimsk jente, og reknar seg ikkje som ein lærd av noko slag, men gjennom bloggen har ho klart å skape ein dialog med sine lesarar, både muslimar og ikkje-muslimar om den norske og den somaliske identitet og det å vere muslim. Ho synes der som ung og frisk, på trass av at ho forfektar det ho meiner er ein tradisjonell og konservativ islam.

– Eg vil seie eg støttar meg mest til dei klassiske tolkingane av islam, og det gjer meg vel til ein «tradisjonell» muslim, men slike merkelappar er sjeldan eintydige. Om eg er tradisjonell, vil det si at eg er ein eremitt som spytta på det umoralske Noreg?, spør ho retorisk. Frå hennar ståstad er det ikkje ein motsetnad mellom konservativ islam og å vere ei moderne norsk jente – i hijab.

– Mine synspunkt er antakeleg ikkje sær opprørske. Eg går ikkje imot straumen, fordi eg ikkje har noko særleg imot straumen – dvs. klassisk forståing av islam. Eg er likevel ingen kulturel relativist – det er delar av min somaliske kultur eg er imot, og eg står gladeleg imot straumen på dei punkta.

KRITISK TIL WADUD SI NYTOLKING

Til Wadud si forståing av islam stiller Ismail seg bae undrande og skeptisk og er langt ifrå villig til å godta ei slik nytolking av Koranen.

– Eg meiner at kvinner ikkje skal leie bøn i ei blanda forsamling. Dette er ei klassisk tolking. Om Amina Wadud insisterar på at kvinner òg kan leie slike bøner, diskrediterar ho ei rekkje lærde som levde i Profetens eiga tid, eller under regjeringstida til dei fire kalifane, som alle har forstått det motsette. Meiner Wadud at dei alle tok

feil og berre var mannsjåvinistar? Då kan vi vel òg så tvil om andre tolkingar dei har gjort, enten det no er bøn eller andre teologiske spørsmål?

Ismail oppfattar at Wadud vil avvise hadith, tradisjonane basert på profetens liv og lære, som regulerar islamsk livsførsel utover det skriftlege innhaldet i Koranen. I det minste vil ho ha vekk fokuset på dei, når ho vel å lese berre Koranen og ikkje tradisjonane og forteljingane som skapar ein vidare kontekst.

– Wadud sår tvil om menneske som systematisk har kartlagd og nedteikna profetens liv og lære, og dei har ikkje hatt behov for å feilsitere profeten, insisterar Ismail.

– Hadithvitskapen er ganske kulesikker og mykje er luka ut allereie, og for meg verker det som om Wadud har ein «pick and choose»-innstilling til islam.

– Islam er ein religion som dyrkar dualisme. Og ein av dei største motsetnadane i verda er mannen og kvinna, og denne ulikskapen er noko vi skal feire og ikkje viske ut. Samstundes er eg jo einig i at denne ulikskapen ikkje skal nyttast til å undertrykke ein av partane, fortel den unge jenta.

Ismail fell ein hard dom over Amina Wadud.

– Ein tradisjonell muslim vil seie at Allah har lagd grenser for mannen, og grenser for kvinna, og at desse må vi akseptere. At ei kvinne på død og liv skal leie menn i bøn opplevde eg som ein provokasjon og ei latterleggjer av den lange rekkja av menneske som har via sitt liv til å tolke og formidle islam til verda, og eit dårleg vis å tolke kvinneundertrykkinga på.

(Les og diskuter med Warsan Ali Ismail på bloggen hennar *Bak rosa burkaer og gule mullahskjegg* smagalsomalier.wordpress.com/)

Indonesia opprettholder blasfemilov

Indonesia tillater bare seks religioner: Islam, protestantisme, katolisisme, buddhisme, hinduisme og konfusianisme. Tilhører du en av Indonesias mange stammereligioner, eller «forbudte» versjoner av de store verdensreligionene kan du ende i fengsel. Det har for eksempel skjedd med Lia Eden, grunnleggeren av trossamfunnet Salamullah. Han har blitt dømt til fengselsstraffer flere ganger for «blasfemi mot islam».

I 2008 fikk landets Ahmadiyya-muslimer beskjed om å avvikle all offentlig religiøs aktivitet fordi Ahmadiyya-retningen ikke er en anerkjent versjon av islam. I 2007 ble en gruppe kristne dømt til opp til fire år i fengsel for å ha fornærmet islam.

Denne diskrimineringen og undertrykkelsen av religionsfriheten har en gruppe menneskerettighetsaktivister søkt å få slutt på. De har saksøkt staten, og overfor Indonesias grunnlovsdomstol har de argumentert for at loven er i strid med Indonesias grunnlov og internasjonale menneskerettighetsforpliktelser.

Den 19. april kom svaret: dagens lovverk består. Blasfemiloven (loven som hjemler diskrimineringen) er ikke i strid med grunnloven. Åtte dommere stemte for, bare én imot. Det mest brukte argumentet for å beholde loven, er at den er nødvendig for å opprettholde sosial orden.

– Hvis loven hadde blitt opphevet, ville religiøse minoriteter ha blitt angrepet av voldelige gjenger, uttalte både Indonesias minister for religiøse spørsmål, Suryadharma Ali, og lov- og menneskerettighetsminister Patralis Akbar etter.

Velger sannhet fremfor lykke

– Alt kan ikke settes inn i et strengt, vitenskapelig system, medgir biologiprofessor Kristian Gundersen. Men må han velge mellom lykke og sannhet, velger han som vitenskapsmann sannheten.

Tekst og foto: Frida Sebina Skatvik

Fri tanke treffer professor Kristian Gundersen i hjemlige omgivelser, på institutt for biologi på Blindern. Han viser gjerne rundt, og snart ser vi forstørrelsesapparater som ser ut til å fortjene plass bak låsbare montre, tykkfalne forsøksrotter i bur og to av hans hvitkleddede studenter, krumbøyd over mikrokosmos. Selv er Gundersen ulastelig antrukket i lusekofte. At han en gang fant seg avbildet på en nettside designet for kvinner med fetisj for menn i den upretensiøse folkedrakten, har foreløpig ikke lagt en demper på bruken. Som oftest er det alt annet enn antrekket som står i sentrum for oppmerksomhet når Gundersen er i media. Av artikler, kronikker og intervjuer, som kan oppsummeres med ordet *skeptisk*, kan det nevnes at han

har rettet skarpe skyts mot NIFAB (Nasjonalt Informasjonssenter For Alternativ Behandling). Han mener det statlig finansierte informasjonssenteret rett og slett ikke holder vitenskapelige mål. Vi vet også at han kan styre sin begeistring for Snåsamannen. Sist var det kollisjonen mellom harde og myke vitenskaper og kjønnsforskningen som fikk gjennomgå.

– Kjønnsforskning er bare tull, mener Gundersen.

I forbindelse med oppstyret rundt den politiserte kjønnsforskning generelt og kjønnsforskeren Jørgen Lorentzen spesielt etter tv-serien Hjernevask, satte Gundersen seg ned med forskerkollega Jo C. Bruusgaard og en forskerlektre fra den andre kanten av universitetet. Nærmere bestemt gikk de gjennom Lorentzens artikkel «Masculinities and the Phenomenology of Men's Orgasms». Vurdert med naturvitenskapelige briller holdt kjønnsforskningen rett og slett ikke mål, og skussmålet ble publisert i Dagbladet.

Men hva med biologien? Er det en ideologifri vitenskap?

FREMDELES MANGE HVITE FLEKKER PÅ KARTET

– Ingen vitenskaper er ideologifrie, men vi prøver så godt vi kan, sier Gundersen.

– Vi kan ikke slutte å vaske oss selv om vi ikke kan oppnå absolutt renhet, heller. Samtidig er det data vi

driver med, og ikke tankens frie flukt. Biologi er en kumulativ vitenskap: det vi har i dag er åpenbart bedre enn det vi hadde før, og fremtidens biologi kommer åpenbart til å være sannere enn den vi har i dag.

– Så det finnes fremdeles mysterier innenfor biologien?

– Absolutt.

Gundersens fag er nevrobiologi, et felt som stadig er under opprustning.

– Når det gjelder den menneskelige bevissthet, finnes det mange store, hvite flekker igjen på kartet. Mye er kanskje ikke er mulig å forstå i prinsippet, engang.

– Hender det at du selv tror på fenomener som ikke kan bevises vitenskapelig?

– Vel, alt kan ikke settes inn i et strengt, vitenskapelig system. Men også i dagliglivet benytter jeg meg av vitenskapelige kontrollforsøk, for eksempel om jeg skal vurdere om to gjenstander er like tunge. Da bytter jeg hånd for å kontrollere at det ikke er styrkeforskjeller i armene som avgjør resultatet. Vitenskap er ikke noe annet enn observasjoner satt i system.

– Med andre ord nei?

– Ja. Svaret er nei.

Gundersen mener at det verken er riktig eller interessant å framstille vitenskap som en annen form for tro.

– Alt kan sies å være basert på tro, i den forstand at verden kan vise seg å være en illusjon. Men jeg sitter ikke og venter på at det skal åpne seg en luke i taket og at en mann skal fortelle meg at eksperimentet er over. Det spørsmålet er rett og slett ikke interessant for meg. For meg blir det meningsløst ikke å skille mellom tro og viten.

– Apropos mysterier. I kristenplatonisk tenkning har det i årtusener vært vanlig å skille mellom sjel og legeme. I dag kan såkalt sjelelige problemer lokaliseres i hjernen – for eksempel er depresjon en mangel på visse typer nevrotrans-

mitter. Overflødiggjør nevrobiologien begrepet om en menneskelig sjel?

– Ikke nødvendigvis, men i et nevrobiologisk verdensbilde blir det vanskelig å operere med en dualisme mellom kropp og sjel. Jeg vil nok heller bruke ordet «bevissthet» om det som oppstår i denne komplekse, biologiske maskinen.

Gundersen tenker selvfølgelig på hjernen.

– Vi må ikke glemme at i hele universet er det ikke noe som er mer komplekst enn hjernen. Og der oppstår blant annet fenomener som bevissthet.

MENNESKET ER UTSTYRT MED TROSBEHOV

Som ateist og vitenskapsmann opererer Gundersen med et klart skille mellom tro og vitenskap. Men hvordan forholder han seg egentlig til ting han ikke vet, eller ting det ikke går an å finne ut av?

– For meg ligger trosspørsmål utenfor det vitenskapelige prosjekt. De som tror på noe, gjør klokt i å tro på noe som ikke er vitenskapelig testbart. Jesus sier jo at «mitt rike er ikke av denne verden». Og det får være greit. Det er når religion blandes inn i denne verden, at det blir problematisk.

Mens de religiøse snakker om gudsriket, kan Gundersen gjerne ta seg av hva som skjer i denne verden. Det perfekte riket – slik kirkefader Augustin beskriver *Civitas Dei* – kan ikke angripes med vitenskapelige verktøy, nettopp fordi den perfekte gudsstaten ligger utenfor våre metoder i vårt nedrige univers.

Gundersen er enig i at det er mye som ikke er vitenskapelig testbart, men at han som vitenskapsmann ikke har noe å tilføre der.

– Så du vil ikke avvise religion på vitenskapelige premisser, slik nyateisten og biologen Richard Dawkins gjør?

– Jeg har faktisk blitt titulert som

FAKTA:

Kristian Gundersen (51)

- Professor i biologi (fysiologi) ved Universitetet i Oslo
- Har sittet i Det akademiske kollegium og universitetsstyret i Oslo, og var også kandidat ved rektorvalget i 2005.
- Har gjort seg bemerket som kritiker av alternativmedisin generelt og var aktiv som skeptisk røst i debatten om Snåsamannen.

Norges svar på Dawkins, men nei, jeg følger ham ikke der. Tro er en så viktig del av nesten alle menneskers kultur og spiller en så viktig rolle i mange liv, at det blir for enkelt å avfeie religion på den måten. Trosbehovet er også en del av bevisstheten, som er forankret i hjernen.

– *Vi er rett og slett genetisk predisponert for religion?*

– Så enkelt er det ikke, det finnes i alle fall ikke ett gen. Religion gir ikke nødvendigvis evolusjonære fortrinn. Det kan selvsagt hende at religion er en egenskap som er blitt til av parings- eller overlevelseshet fortrinn, men det kan også hende at trosbehovet er et biprodukt av bevisstheten, et såkalt *epifenomen*.

Selv har Gundersen mer sans for abstrakte trossystemer, som buddhismen. For et par år siden deltok han på en verdenskonferanse for nevrobiologer, der Dalai Lama holdt foredrag.

– Dalai Lama fortalte at da han var barn, fikk han en stjernebilde. Da så han at det var skygger på månen. Han gikk til sin lærer og sa at dette ikke stemte med de buddhistiske skriftene, der månen beskrives som en kinesisk lykt, opplyst innenfra. «Selv jeg som liten gutt kunne se det», fortalte han, og konkluderte med at dogma alltid må vike for observasjon.

Her mener Gundersen at andre religioner har noe å lære. Riktignok kan det være vanskelig å forestille seg at pave Benedikt ville oppfordret til det samme.

AT GUD FINNES ER IKKE POSITIVT GITT

Kristendommen har aldri appellert til Gundersen. Selv om det var en selvfølge at folk rundt ham trodde på Gud da han vokste opp, virket kirken – dens kultur og dens språk – fremmedgjørende. At Gud en gang har hatt hovedrollen i en indre konflikt, kan godt tenkes, men det ligger ikke akkurat friskt i minne. Uten det helt store oppgjøret, råtnet Gud på rot for Gundersen.

Hvorfor han ikke tror på Gud i dag? Selv mener han spørsmålet er galt formulert.

– Hvorfor er nullhypotesen at det finnes en Gud? For å si at noe eksisterer, må det finnes bevis for at det eksisterer. Og det er det åpenbart ikke for en Gud, slik jeg ser det.

Bak molekyler og ringpermer innrømmes det likevel at vitenskapen ikke kan tjene som en rettesnor for hva som er riktig og hva som er galt.

– *Hvor er din etiske bevissthet forankret?*

For første gang må Gundersen tenke seg om. Lenge.

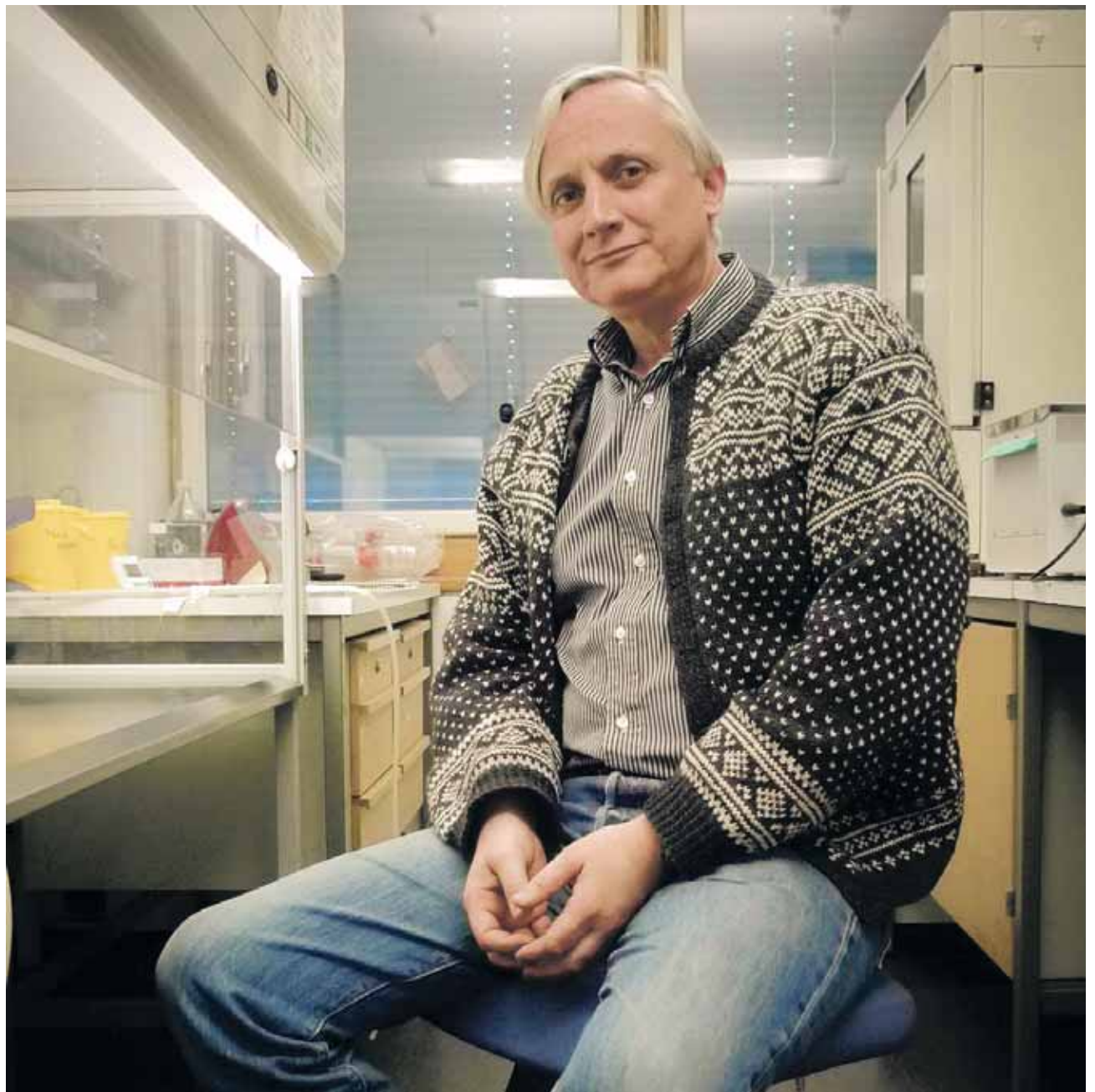
– Det må man bare vite med seg selv, kommer han til slutt fram til.

Vi har beveget oss utenfor vitenskapens gebet.

– *Hvordan skal man da begrunne det å være et godt menneske?*

– Det blir aksiomatisk. Det er noe man må ta for gitt, slik matematikken tar sine aksiomer for gitt. Det er vanskelig å begrunne. Etisk bevissthet kan kanskje *forklares* ved hjelp av evolusjonsteorien, men det kan ikke begrunnes.

Kanskje anti-kapitalisten Gundersen skulle vise seg å tro på noe som ikke er vitenskapelig begrunnet, likevel?

KRITISK TIL NEW AGE

Da vitenskapsoptimismen nådde et toppunkt i begynnelsen av forrige århundre, var det mange som trodde at vitenskapens opplysningsprosjekt etter hvert ville erstatte religion. Siden har vi erfart at sekularisering ikke nødvendigvis er synonymt med fravær av religiøsitet.

– *Er det problematisk at religion tar former som astrologi, healing og alternativ medisin?*

– Det er mange trosforgreninger jeg syns er problematiske. Her er det stor forskjell på religionen som fenomen – som jeg forsvaret – og religionens manifestasjoner i samfunnet. Det siste er ikke så vanskelig for en skeptiker å angripe. Det er når religion blandes inn i denne verden, at det blir problematisk.

Nettopp derfor kan Gundersen styre sin begeistring over kristendommens stedfortreder i dag: den såkalte New Age-bevegelsen – alternativbevegelsen – og ikke minst, alternativmedisinen.

Det alternative behandlingsformer mangler, er kanskje ikke støttespillere, men empirisk belegg.

– Går vi mange av disse systemene etter i sømmene, så er de historiske røttene tvilsomme, logikken er tvilsom, den empiriske evidensen er ikke-eksisterende eller negativ. Selv om Snåsamannen hevder at han kan lese kort med baksiden opp, har han

enda ikke gått med på å gjøre dette under kontrollerte betingelser. Hvert år loves det ut masse penger til folk som kan bevise overnaturlige evner, men foreløpig er ingen ting bevist.

– Jeg tviler ikke på at Snåsamannen har helbredende evner i den forstand at han trøster, altså en placeboeffekt. Opplevelsen og symptomene kan påvirkes sterkt av behandling som ikke har noen biologisk virkning.

narkomane som frelses, enn de som ikke frelses. Dette er en av grunnene til at jeg ikke er like militant som Dawkins.

– *... så om valget sto mellom sannhet eller lykke?*

– Som vitenskapsmann må jeg velge sannheten. Men jeg mener at sannhet vil maksimale lykke på sikt, sier Gundersen.

– Vitenskapen – slik Gudmund

– Jeg sitter ikke og venter på at det skal åpne seg en luke i taket og at en mann skal fortelle meg at eksperimentet er over.

OBJEKTIV SANNHET OVER PERSONLIG LYKKE

Ibsens Dr. Relling sier at «tar man livslønnen fra et gjennomsnittsmenneske, tar man lykken fra ham med det samme». Hva hvis de som tror på noe som ikke er sant, tross alt er lykkeligere enn de som aksepterer et univers som stort sett fremstår som ubegripelig?

– Som sagt: mennesket har et trosbehov, og når dette behovet dekkes, så kan det være positivt. Det er en velkjent sak at prognosene er bedre for

Hernes har sagt det – er jo ikke annet enn et sett av metoder som er til for ikke å lure seg selv eller andre.

Dermed er vi tilbake der vi startet: til kjønnsforskningen. Er det riktig av kjønnsforskere å lyve om virkeligheten – at det ikke finnes biologiske forskjeller mellom kjønnene – selv om motivet er politisk aktverdig? Kan det være riktig å benytte seg av hvite løgner i en overgangsfase? For Gundersen er svaret enkelt: Løgner hører ikke hjemme i vitenskapen.

Kristin A. Sandberg & Trond K.O. Kristoffersen:
Det de ikke forteller oss. Steinerskolens okkulte grunnlag
Cappelen Damm
2010

Steiners fantasy-univers

Steinerskolekritikerne Kristin Sandberg og Trond Kristoffersen er uredelige, unyanserte, hevnjerrige og uvitenskaplige. *Det* er i hvert fall det kjente antroposofen og steinerentusiaster har slått fast i kronikker og avisutspill. Sånn sett hadde jeg forventet at *Det de ikke forteller oss* skulle være en mer sint og bombastisk bok. Da jeg fikk en sort bok med rød skrift i hendene, forventet jeg en bok med Hege Storhaug-aktig stil der påstandene haglet og forargelsen stod i fokus.

Men skinnet bedrar. Sandberg og Kristoffersen har skrevet en lavmælt, kildedrevet bok om Steinerskolen og Rudolf Steiners forfatterskap. Den er mer sår enn rasende, og mer fokusert på Steiners egne tekster enn på personlige anekdoter. Bortsett fra den delen av boken der elleve tidligere steinerlærere og steinerforeldre forteller sin historie, tar boken for seg bl.a. publiserte artikler av Cato Schøitz og uttalelser fra antroposofiske leger.

Boken er delt inn i tekster som kan leses frittstående eller i et strekk. Jeg slukte hele boken i en jafs. Boken er nemlig ikke først og fremst en kritikk av Steinerskolen som sådan: Den er en grundig innføring i Rudolf Steiners univers, og kanskje den mest tilgjengelige oppsummeringen av den vanvittige tekstmengden mystikeren etterlot seg. I tillegg ser Sandberg og Kristoffersen nærmere på prinsippene bak Steinerpedagogikken, det biodynamiske jordbruket, Camphill-gårdene og den antroposofiske medisinen. De forklarer hvordan Steiners syn på reinkarnasjon preger rytmen i undervisningen av Steinerbarna: barn må vente med å lære å lese, ellers vil det hemme barnets fysiske og åndelige vekst. Ikke så rart at steinerskolene sliter med Kunnskapsløftet, som legger opp til at barn må knekke lesekode så tidlig som mulig.

For alle ikke-antroposofen som forsøker å forstå Steiner, er essayet som sammenligner Steiners bøker og foredrag med fantasyromaner, et must. Sandberg og Kristoffersen viser at Steiners okkultisme er mest tilgjengelig hvis du leser det som skjønnlitteratur. De bruker de ulike husene Grifving, Håslås, Ravnklo og Smygard på Galtvortskolen i Harry Potter-bokserien, for å forklare Steiners fire temperamenter. Likhetene er slående. Begge kategoriene er basert på allmenne, menneskelige egenskaper («Grifving-elever er modige», «kole-rikere er oppfarende»), begge brukes som verktøy for å forstå elevenes

egenart innenfor to tekstunivers, hvert forfattet av én person. Forskjellen er at vi aksepterer at folk som lar seg inspirere av Steiners forfatterskap baserer en skole på det, mens vi ikke ville akseptert en skole basert på J. K. Rowlings forfatterskap.

Boken har et eget kapittel dedikert til negative erfaringer fra Steinerbevegelsen. Her fikk jeg som tidligere elev en del å tygge på. Gjennom skoletiden har jeg opplevd mye sprøtt, men lagt skylden på enkeltpersoner, og tenkt at min skole var et ekstremt tilfelle. Å lese at det er flere Steiner-skoler enn min som brukte midler til spesialpedagogiske tiltak på helse- og rytmister, var en selsom opplevelse. Selv om det ikke er mer enn anekdoter, gir tekstene en pekepinn om at det ikke bare er en og annen Steiner-skole som sliter. Problemet er strukturelt.

Hovedpoenget med de personlige bidragene er at folk som har vært i samme situasjon skal føle seg mindre alene. Det er et grep jeg har forståelse for. Samtidig skulle jeg ønske at forfatterne hadde fulgt opp den strukturelle kritikken og sett mer på problemstillingene rundt ansettelsesforhold, midler til spesialpedagogiske tiltak som forsvinner etc. De trekker ingen videre konklusjoner om drift eller faglig kompetanse, noe jeg synes er bokens største svakhet.

Jeg er også usikker på om alle kapitlene er like interessante for alle lesere. For usikre foreldre er gjennomgangen av Steinerskolens manglende lærerplan, dens motvilje mot IKT og tanken om at barna ikke må lære å lese før sjelen deres er klar, mer relevant enn dybdeanalysen av kjente antroposofers artikler.

Det mest interessante med boken som helhet, er likevel analysen av hva antroposofi er. Enten en steinerskole-

lærer leser mystikeren bokstavtro eller aktivt tar stilling til hva vedkommende vil la seg inspirere av, viser boken at både den fundamentalistiske og den pragmatiske antroposofen er på tynn is: For hva er det egentlig Steiner kan lære oss i dag? Verdenssynet hans avviker så sterkt fra resten av det allment aksepterte, at det oppsummeres best med et sitat fra rektor på Universitetet i Stockholm. Etter en kritisk gjennomgang av pensumet ved steinerlærerutdanningen på universitetet, la de utdanningen ned med følgende begrunnelse: «Delar av innhålet är inte bara vetenskapligt ohållbart, det är helt enkelt osant.»

Når de færreste hever øyenbryn over lokale steinerbarnehager og heliosbutikker, er det fordi de rett og slett ikke har satt seg inn i verdenssynet bak.

Det de ikke forteller oss er ikke skuffede foreldres angrep på en skole som behandlet barna deres dårlig. Det er en mer akademisk variant av South Park-episoden som forklarer Scientologikirkens dogmer i lettfattelig form, bare at her er det Steiners fantasyaktige forfatterskap som står i fokus. Enten du har et forhold til Steinerbevegelsen fra før eller ei, gjør dette boken til underholdende lesning.

Ida Jackson

Ida Jackson er blogger, forfatter og student

Les også på Fritanke.no:

Ida Jacksons kommentar

(http://fritanke.no/KOMMENTAR/2010/Om_vaksinasjon_og_verdensbilder/)

Den store Steinerskoleartikkelen

(http://fritanke.no/REPORTASJE/2010/Den_store_steinerskoleartikkelen/)

Tariq Ramadan

Mangfoldets filosofi
Oversatt av Kjell
Olaf Jensen
Cappelen Damm

Keiserens nye filosofi

Den sveitsiskfødte filosofen og Oxford-professoren Tariq Ramadan er verdenskjent for sitt arbeid for å integrere islam i Europa, og blir tidvis omtalt som islams Martin Luther. Mange kjenner ham også som «han som snakker med to tunger»: Ikke så rent sjeldent anklages Ramadan for å si én ting til sitt vestlige publikum, og noe helt annet til islamistiske tilhørere. Men denne gangen er det ikke islam det handler om. I *Mangfoldets filosofi* har Ramadan latt seg inspirere av religioner og tenkere fra hele verden, og inviterer leseren med på en filosofisk reise. En vandring på

«hjertets, åndens og fantasiens stier», som han kaller det. For å delta på denne reisen kreves ifølge forfatteren ingen filosofiske eller religiøse forkunnskaper. Alle skal nemlig kunne finne igjen den bagasjen og provian-ten han eller hun ga seg i vei med.

Utgangspunktet for, og målet med det hele, er å erkjenne at vi alle kun observerer verden gjennom vårt eget vindu. Dette vinduet må vi frigjøre oss fra. Og vi må legge fra oss troen på at vår egen «sannhet» er eksklusiv. Bare slik kan vi komme *den andre* i møte, og forstå dennes perspektiv.

Også fornuften og religionen må forsones. Dette innebærer at troen må anerkjenne fornuftens selvstendighet og dens evne til å frembringe en rasjonell, verdslig moral. Samtidig må fornuften ta hensyn til «hjertets, bevissthetens og troens legitime rett til å tro på en orden og mål som går forut for fornuftens observasjoner, oppdagelser og hypoteser». Det universelle, «sannheten», blir da en «delt universalitet» – et felles rom som både religionen og fornuften fører fram til.

Ramadan er en storforbruker av referanser til andre filosofer, religiøse verk, tenkere og forfattere. Her møter du alt og alle fra Paulo Coelho *Alkymisten* til de vediske Upanishadene. Men fordi Ramadans mangfoldsfilosofi verken kjenner tid, rom eller kontekst, introduseres de fleste referansene kun ved navn. Vet du ikke hvem Foucault er? Piaget? Ricoeur? Synd for deg. Også religiøse skrifter som Bhagavadgita omtales som om de skulle være noe alle kjenner til. Er det dette Ramadan mener med at boken kan forstås på flere nivåer, alt etter hvilken «bagasje» leseren har med seg?

Boken er delt inn i 14 kapitler, med ulike tema som tro og fornuft, søken etter mening, toleranse og tilhørighet. Et av kapitlene har fått navnet «Det feminine og det maskuline». Hvordan kan det ha seg at så langt vår hukommelse strekker seg, har alle menneskelige samfunn og kulturer opprettet et styrkeforhold som nesten systematisk har vært til ugunst for kvinnene?, spør Ramadan. Han understreker også at det i de religiøse tradisjonene gjelder å foreta en «streng vurdering av mennenes projiseringer og tilegnelser av kilde-skriftenes meningsinnhold og mål». En skulle tro at det kunne være relevant å nevne kvinners stilling i islam og muslimske land i et slikt kapittel. Men det synes ikke Ramadan. I stedet skriver han at i det i alle samfunn, uten unntak, eksisterer sosial og kulturell adferd som opprettholder dårlig behandling og marginalisering av kvinner. Vi er likevel innom blant annet kvinneslaver i USA på 1800-tallet, og lite fordelaktige utspill om kvinner fra herrene Sokrates, Platon og Kant.

Slik er det også i bokens øvrige kapitler. De stikkene Ramadan kommer med går stort sett i retning kristendommen, Europa og USA. Og etter hvert som reisen utfolder seg, blir det klart at det muligens ikke er «vi», menneskene i verden, som

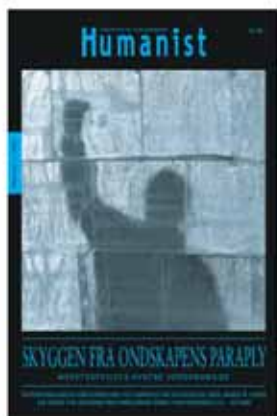
trenger en ny filosofi for å leve sammen. Det er Vesten som trenger en ny filosofi, som blant annet er snillere mot muslimer. Det er ikke utenkelig at dette har noe for seg. Tankegangen skurrer likevel noe, all den tid islam og muslimske land får fripass gjennom hele boken. Inni-mellom finnes det riktignok noen avsnitt om at ikke alt er helt idyllisk heller innen islam. Men disse er både vage og korte.

Hele boken faller på dette. Er det altså bare *den ene* som skal bestrebe seg på å respektere og forstå *den andre*? Skal *den andre* bare bli som han er? Ellers er mangfoldsfilosofien fin den. Klart vi burde bli flinkere til å møte det ukjente med et åpent sinn! Det poetiske språket som preger boken flyter også veldig bra. Lange, flotte setninger, med blomstrende formuleringer. Men Ramadans språk er også upresist, og perfekt egnet til ulne og tvedydige argumenter.

Helene Lindqvist

Helene Lindqvist er religionsviter og journalist

Tidsskriftet Humanist fornyer seg

Fri tankes intellektuelle mor, tidsskriftet Humanist, har fornyet seg. Etter mange år med et bredt, men riktignok lite, magasinformat, kom nå siste nummer ut i et hendig pocket-bokformat. Formatet er det samme som introduksjonsboka *Humanisme* av Richard Norman (Humanist forlag 2007), og det er kanskje ikke tilfeldig. Resultatet er at Humanist nå er en hendig liten

Siste nummer byr blant annet på religionsvitenskapelige dykk ned i konspirasjonsnettstedet Nyhetsspeilets dystre verdensbilde, en religionsvitenskapelig samtale om Scientologikirken, og anmeldelsen av Torgrim Eggens siste roman, *Jern*, om en norsk nyreligiøs dommedagssekt som holder til på idylliske Folkvang.

I tillegg kommer Humanist med egne nettsider i disse dager. Her kommer etter hvert gamle – og også nye – artikler fra Humanists rikholdige arkiv til å bli lagt ut. Sjekk ut nettsiden www.humanist.no.

KB

Levi Fragell med selvbiografi til høsten

I september kommer selvbiografien til mangeårig leder i HEF, Levi Fragell. Der skriver han om ting han aldri før har snakket offentlig om.

Tekst: Even Gran

(Først publisert på *Fritanke.no* 14.4.2010)

Endelig har Levi Fragell bestemt seg for å utgi sine memoarer. Foto: Aksel Sandberg

Vi skal ikke se bort fra at en noen av detaljene kan bli sårende for folk som jeg slett ikke vil noe vondt. Men jeg føler meg moralsk forpliktet til å ta et oppgjør i full offentlighet med det jeg selv har gjort. Og da må jeg ta med de detaljene som trengs for at folk skal forstå hva jeg snakker om, sier Levi Fragell til *Fritanke.no*.

I september kommer selvbiografien han som vel må kalles norsk humanistbevegelses fremste «Grand Old Man» i dag. Humanist forlag lover at det blir et krast oppgjør med virksomheten som pinsepredikant i ungdommen. Boka vil få tittelen *Vi som elsket Jesus*.

DETALJERT OM BRUDDET

Levi Fragell (71) er mest kjent for sitt virke i Human-Etisk Forbund, både som generalsekretær, rådgiver og samfunnsdebattant. Til tross for at han i dag er pensjonist, er han fortsatt aktiv som debattant og foredragsholder, både på vegne av Human-Etisk Forbund og på vegne av Foreningen Retten til en verdig død.

Fragell vokste opp med pinsekristendom. Faren hans var den kjente predikanten Øyvind Fragell. Som 19-åring fikk Levi Fragell seg jobb som pinsekristen pastor, en jobb han frivillig forlot da han var 22.

– Dette innledet en prosess fram til jeg i slutten av 20-åra måtte innse at jeg ikke lenger hadde noen kristen tro, forteller han.

Selvbiografien handler først og fremst om barne- og ungdomsårene, og tiden fram til han forlot pinsebevegelsen og kristentroen.

– Tiden i Human-Etisk Forbund legger jeg ikke like stor vekt på. Boka handler mest om mine private erfaringer og prøvelser fram til bruddet. Det var et ganske dramatisk oppgjør som jeg bruker mye plass på, og beskriver i detalj, forteller han.

FOR FØRSTE GANG I OFFENTLIGHETEN

Fragell bekrefter at mye av det han skriver i boka er ting han aldri før har snakket om i offentligheten, og som han tror vil vekke oppsikt. Flere detaljer vil han imidlertid ikke røpe nå.

Ifølge forlagets forhåndsomtale kan leserne vente seg et krast oppgjør.

– Levi Fragells memoarer er en fortelling om et liv som til nå har rommet store kontraster. Boka er ikke bare et tidsbilde fra et miljø og en barndom som er ukjent for de fleste, men også en reise i et menneskes åndelige utvikling som få har vært igjennom. Her finner du blant annet vakre barndomsskildringer, krasse oppgjør med både egen og andres virksomhet som predikanter og det store engasjementet for humanismen, både nasjonalt og internasjonalt.

FAKTA:

Levi Fragell (71)

Mangeårig aktiv i Human-Etisk Forbund, blant annet styreleder i fra 1976-1981, generalsekretær fra 1981-91 og redaktør for tidsskriftet *Humanist* fra 1991-96. Seinere år, til han gikk av med pensjon i 2006, var han spesialrådgiver i forbundet, med fokus på internasjonalt arbeid, bl.a. HAMU og det internasjonale humanistforbundet IHEU. Bl.a. har han vært formann (1987-1990) og seinere president (1998-2003) i IHEU.

Etter å ha brutt med pinsebevegelsen og den kristne tro, startet han som lærerstudent i Trondheim i 1970 den da kontroversielle Aksjon Mot Statskirke (helt uavhengig av Human-Etisk Forbund), og seinere Aksjon Ut av Statskirken i Oslo i 1976.

Forut for dette jobbet han som journalist i avisa *Vårt Land*, han har vært PR- og reklamemann, redaktør for fagbladet Forbrukerombudet og informasjonssekretær i Justisdepartementet, under bl.a. statsråd Inger Louise Valle (Ap), frem til 1981.

I 2006 var Fragell en av stifterne av Humanistiske sosialdemokrater, og fra 2006 fram til årsmøtet 21. april i år, var han også leder av Foreningen Retten til en verdig død.

Forbundet bør ikke ta stilling til aktiv dødshjelp

Mange humanistorganisasjoner ellers i verden har gått inn for legalisering av aktiv dødshjelp. Debatten har også gått i HEF. Men medlem, lege og motstander av aktiv dødshjelp, Morten Horn, protesterer mot at hans syn skal være mindre humanetisk enn tilhengernes syn.

Selv om jeg ville bli glad dersom Human-Etisk Forbund (HEF) sa et tydelig «nei» til legalisering av aktiv dødshjelp i Norge (hvilket er urealistisk), ville et slikt vedtak være svært vanskelig for de som er sterkt for. Tilsvarende ville jeg ha store problemer med å leve med at forbundet offisielt sa «ja» til aktiv dødshjelp.

Dette er et svært kontroversielt tema der det er nesten umulig å være nøytral. Selv de som sier de «sitter på gjerdet» har gjerne en formening om hva som er riktig. Hvis HEF skulle gå inn for legalisering, ville det ikke

være bare ett av mange vedtak i løpet av et landsmøte. Det så vi etter Frps prinsippvedtak i fjor: Både motstandere og tilhengere grep fatt i dette, og det ble ett av de mest omtalte landsmøtevedtakene. Foreningen Retten til en verdig død, Norges fremste interesseorganisasjon for legalisering av aktiv dødshjelp, bruker aktivt uttalelser fra enkeltpersoner som professor Johs Andenæs og justisminister Knut Storberget, og legene Peter Hjort og Jarle Ofstad i sin agitasjon. Formodentlig vil FRVD gjøre et stort nummer av det hvis HEF skulle vedta et «ja». Det vil også vekke oppsikt fordi Den norske kirke er så klart mot.

Ved å gå inn for aktiv dødshjelp vil altså HEF gå rett inn i en opphetet samfunnsdebatt, med den tyngden 75.000 medlemmer gir. Men er det riktig av forbundet?

KAN MAN VEDTA DET «RIKTIGE» STANDPUNKT?

Det er velkjent at omtrent 70 % av forbundets medlemmer sier «ja» til legalisering av aktiv dødshjelp, målt i spørreundersøkelser. Riktignok er mange kritiske til hvordan slike spørreundersøkelser tolkes, bl.a. jeg selv (se innlegg i Fri tanke og Morgenbladet), men også internasjonalt. Men inntrykket er antagelig korrekt: Humanetikere flest er positive til at aktiv dødshjelp bør være tillatt i visse unntakstilfeller. I så måte ligner vi resten av befolkningen, og argumentene for legalisering blir vel verken sterkere eller svakere av at HEF stadfester at humanetikere er som folk flest. For

øvrig er det også blant statskirkens medlemmer et klart flertall for legalisering.

Men hva vil det si, dersom HEF vedtar at det «riktige» humanetiske standpunkt er «ja» til aktiv dødshjelp? Jeg ble nærmest født inn i humanetikken, jeg har ingen gud og kjenner ikke noe annet livssyn. Min humanetikk er et areligiøst, ikke-dogmatisk livssyn basert på skepsis til vedtatte sannheter. Kan man virkelig utlede hva som er det «riktige» humanetiske syn på aktiv dødshjelp?

Levi Fragell har lagt vekt på at de ærverdige medlemmer av den internasjonale humanist-etiske union (IHEU) i 1974 vedtok at aktiv dødshjelp bør være tillatt. Men må vi som er humanetikere i dag følge det «de kloke hoder» har funnet ut at vi skal mene? Nei, det er jo nettopp slik humanetikken ikke er. Vi tenker selv.

Vårt livssyn har ingen *dogmer* som kan brukes for å utlede «den rette lære». Det nærmeste vi kommer humanetiske grunnsetninger er Menneskerettighetene. Det er interessant at menneskerettsdomstolen i Strasbourg i forbindelse med Diane Pretty-saken fastslo at det ikke er en menneskerett å velge sin egen død. Snarere vektlegger Den europeiske menneskerettighetskonvensjonens (EMK) artikkel 2 *retten til liv*, og statens plikt til aktivt å beskytte sårbare menneskers rett til liv. Videre har FN's Menneskerettighetskommisjon uttrykt sterk bekymring for Nederlands eutanasi praksis. Man kan inn-

vende at dette bare gjenspeiler holdningen til noen dommere i Strasbourg, og medlemmene av et utskjelt FN-organ. Men vi i HEF skal være varsomme med å bruke menneskerettighetene når det passer oss (som i KRL-saken), og så tolke dem løselig når det er opportunt. Det blir i så fall slik de kristne leser sitt dogmatiske læreverk, Bibelen, i homofilspørsmålet og andre kontroversielle saker. I brosjyren «Humanisme – et livssyn» står det: «I det humanistiske livssyn inngår en forpliktelse overfor menneskerettighetene som uttrykk for sentrale verdier og idealer.» Da er det underlig at EMKs avvisning av assistert selvmord som en menneskerett og FN's kritikk av Nederlands eutanasi praksis, ikke har satt klarere spor i HEF's dødshjelpsdebatt.

OGSÅ SVÆRT SYKE HAR EN IBOENDE VERDIGHET Uansett – etter dommen i Pretty-saken skal man være varsom med å hevde at «ja» til aktiv dødshjelp er «rett lære» for en humanetiker. Mange humanistiske verdier taler for det motsatte – synet på det «hele» mennesket med både intellektuelle og irrasjonelle sider, mennesket ikke bare som individ, men del av et fellesskap, behovet for å verge de svakeste mot utilbørlig påvirkning etc.

I artikkelen «Vårt livssyn» på www.human.no står det at «Humanismen er et livssyn som setter mennesket i sentrum og fremhever den enkeltes menneskeverd, selvstendighet, ukrenkelighet og iboende ver-

Morten Horn er medlem i Human-Etisk Forbund og overlege ved Nevrologisk avdeling Oslo Universitetssykehus Ullevål.

dighet». Vi som er mot legalisering av aktiv dødshjelp er nettopp opptatt av at også svært syke, pleietrengende mennesker har en iboende verdighet, og at deres ukrenkelighet skal beskyttes mot det utilbørlige presset som FN-kommisjonen er bekymret for i Nederland.

Jeg protesterer derfor mot at *mitt* syn på spørsmålet om aktiv dødshjelp skal være mindre humanetisk enn tilhengernes syn. Jeg kan leve med at de fleste humanetikere er uenig med meg i dette spørsmålet. Men HEF

arbeide for å forby giftemål mellom søskenbarn? Bør vi støtte eller motarbeide at grensen for selvbestemt abort utvides til 16. svangerskapsuke? Det kan fort bli tynt i rekkene hvis flertallet skal presse sin vilje gjennom i slike kontroversielle og følelsesladde spørsmål.

Kanskje man bare må godta at man noen ganger tilhører mindretallet, når man er medlem av en organisasjon som HEF. Hvis man ønsker å fremme sitt syn må man vel delta i prosessen og kjempe for sitt syn, så får

er det både naturlig og bra om HEF kan være en arena for å diskutere vanskelige og interessante samfunns-spørsmål slik som aktiv dødshjelp. Men har vi en organisasjonsmodell som tillater oss å *ta stilling* i slike spørsmål?

HEF har 75.000 medlemmer, men bare en brøkdel av disse deltar i den interne beslutningsprosessen som fører fram til et landsmøtevedtak. På tross av livslangt medlemskap har jeg aldri opplevd å bli forespurt om hva jeg mente om viktige saker. Jeg er skeptisk til at jeg skal være nødt til å engasjere meg personlig i HEFs organisasjonsarbeid for å unngå at mitt medlemskap blir brukt for å øke HEFs «kjøttvekt» i kontroversielle samfunnsspørsmål. Det var ikke derfor jeg meldte meg inn i forbundet.

Hvis folk derimot ønsker å arbeide for legalisering av aktiv dødshjelp finnes det synlige og aktive organisasjoner slik som Foreningen Retten til en verdig død med dette som erklært formål.

Jeg mener HEF bør jobbe for konsensus i vanskelige saker, og det hviler i så måte et tungt ansvar på de som til en hver tid utgjør flertallet. Ingen kan være i tvil om hvor tyngden av HEFs medlemmer står i dødshjelpsspørsmålet, ei heller hva befolkningen mener. Hvis dét hadde vært det eneste kriterium for lovgiverne, ville Stortinget vedtatt legalisering av aktiv dødshjelp da spørsmålet var oppe i fjor. Men politikerne synes tydeligvis at spørsmålet er mer kom-

plisert enn som så – og de vil neppe endre syn bare fordi HEF vedtar sin støtte. Derimot kan HEF komme til å lide, både gjennom avskalling av medlemmer og fordi det gjør noe med hvordan forbundet håndterer uenighet.

Kanskje blir HEF litt mindre «relevant», dersom vi ikke tar stilling til store og kompliserte samfunns-spørsmål slik som aktiv dødshjelp. På den annen side – forbundet har jo vokst seg stort og mektig gjennom mange år, *uten* å engasjere seg særlig i slike saker. Og fortsatt gjenstår det store utfordringer for forbundet, når det gjelder å beskytte oss, fritenkerne, mot inngripen og overgrep fra den religiøse majoriteten. I medlemsundersøkelsen fra 2008 mente medlemmene at det var viktigst at HEF jobber med livssynspolitiske saker som å endre kristne formålsparagrafer i skole og barnehage, endring av KRL-faget og å avskaffe statskirkeordningen. Eller for å si med Levi Fragell: «Kjernesaken til HEF er kampen for et likestilt og humant – i betydningen menneskelig – samfunn der alle har krav på samme respekt uavhengig av det de tror på.»

Kan man virkelig utlede hva som er det «riktige» humanetiske syn på aktiv dødshjelp?

kan ikke formalisere denne flertallets holdning gjennom et «uskyldig» landsmøtevedtak uten at det blir oppfattet som at forbundet «kaster seg inn i» dødshjelpsdebatten, og da som en mektig aktør på «ja»-siden. Det ville gjøre det umulig for meg å fortsette som medlem.

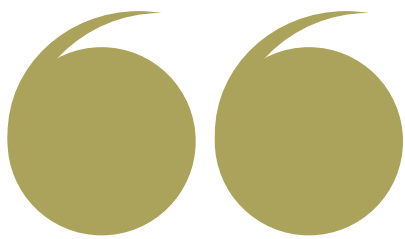
Det er neppe noen krise for HEF om jeg og noen flere melder oss ut. Men hva vil en slik prosess gjøre med forbundet? Hva vil skje neste gang en kontroversiell sak kommer opp, som for eksempel: Er vi for eller mot hijabforbud i norske skoler? Skal HEF

man enten godta flertallets beslutninger eller melde seg ut? Slik fungerer politiske partier – **men HEF er ikke et politisk parti!**

HEF BØR JOBBE FOR KONSSENSUS

HEF er et livssynssfellesskap som etter mitt syn har to hovedoppgaver: 1) å være en plattform for å arbeide med ikke-religiøse og gjerne humanistiske seremonier som et alternativ til de religiøse. 2) å arbeide for rettighetene til oss humanister for å hindre at det religiøse flertallet påtvinger oss sine doktriner og seremonier. Ellers

Gi uttrykk for din mening, men gjør det kort og konsist (fortrinnsvis maks 3000 tegn inkludert mellomrom). Lengre innlegg vil i all hovedsak bli publisert på Fritanke.no/debatt.

Vi tar kun imot innlegg per epost. Epost: fri.tanke@human.no

Frist for å komme med i neste nummer: 20. juni 2010.

Er religion farlig?

Svar til Weisethaunet og Gjengset

Fredrik Weisethaunet og Gunnar Gjengset er uenige i min kritikk av Richard Dawkins i Fri Tanke nr 4.09 uten at noen av dem går noe særlig inn på mine argumenter. Gjengset finner «hans (mitt) ærend innom meg (ham)» svært gåtefullt. Det er det ikke. Gjengset leverte et forsvar for Richard Dawkins i nr 3.09. Jeg brukte hans innlegg som utgangspunkt for min kritikk av Dawkins. Mitt innlegg var også et svar på Gjengsets bekymring for at det finnes forskere som har en religiøs tro, en bekymring jeg ikke deler. De aller fleste klarer nok å holde forskning og tro fra hverandre. Men både religiøse og sekulære forskere kan hemmes av egne fordommer uten at de behøver å være seg det bevisst.

Når det gjelder forskning med slagside, er jeg særlig bekymret og provosert over den høyst useriøse lekeforskning som forekommer innenfor samfunnsvitenskapene, styrt av politisk synsing og finansiert av Forskningsrådets begrensede midler. Harald Eia har prisverdig rettet søkelyset mot dette. Selv har jeg mellomfag i sosiologi fra 1972 og er ikke så overrasket. Faget var svært politisert den gangen og det kan se ut som om det fortsatt gjelder.

Weisethaunet er bekymret for religionens påvirkning av barna. Jeg tror det blir litt pompøst å hevde at «barna aldri får et reelt valg» i forhold til livssyn. Når har vi reelle valg? Hva er det som påvirker oss? Jeg tror verken foreldre eller skole er de viktigste påvirkningsfaktorene. Vennegjengene og samfunnet rundt er nok mye viktigere. Noe påvirkningsfritt miljø finnes ikke. Og takk for det!

Kirkens makt i Norge er betydelig redusert i min levetid. Så mye at jeg ikke klarer å bekymre meg for den. I takt med at den har mistet innflytelse og påvirkningskraft, har den utviklet seg fra å være arrogant til å være ydmyk og lyttende overfor andre livssyn, nærmest utenkelig for 40 år siden. Blant mulige årsaker vil jeg peke på to: utfordringen fra Human-Etisk forbund og den plutselige tilstedeværelsen av

fremmede religioner. Jeg reagerer negativt når de sekulære pådrar seg den samme arrogansen som jeg tidligere opplevde fra Kirken. I dag er det mange troende som føler seg latterliggjort hvis de avslører sin religiøse tro. Noen av dem er på vei inn i det samme skapet som de homofile etter hvert kommer ut av. Er det slike rammer vi skal ha for livssynsfriheten?

Kirken er redusert til tannløshet. Statskirkeordningen representerte en privilegering av ett kirkesamfunn. I dag ser det for meg ut som om ordningen først og fremst skal befeste myndighetenes (primært Arbeiderpartiets) makt over Kirken. I tråd med HEFs program ønsker jeg et skille mellom kirke og stat. Da får vi kanskje en tydeligere og mer potent livssynskonkurrent. Det har vi ikke vondt av.

Weisethaunet korrigerer min påstand om at Einstein var troende. Kanskje jeg tok feil om Einstein. Ville det spilt noen rolle? Hadde vi gått glipp av relativitetsteorien om han hadde vært troende? Weisethaunet slutter seg også til Dawkins' tese om at «...de moderate religiøse gir disse menneskene (fundamentalistene) legitimitet og handlingsrom». Et klarere uttrykk for Dawkins' framsett er det nesten umulig å finne. Med litt andre ord lyder det «den som ikke er med oss, er mot oss». En tydelig leveregel for både sekulære og religiøse tyranner gjennom tidene! Han berømmer Dawkins' mot. Dawkins trenger ikke mot. Han trenger dømmekraft. I vårt samfunn krever det mer mot å stå frem som troende enn som ikke-troende.

Jeg har ingenting i mot religionskritikk. Ingenting skal være fritt for kritikk i et fritt samfunn. Men la oss ikke miste sansen for proporsjoner. Vi bør ikke lukke øynene for at de som har et annet livssyn kan være like oppgående som oss.

Yngve Gauslå

HEFs kriseberedskapsgrupper er berettiget

I Fri tanke nr. 1-2010 framkommer det kritiske røster mot etableringen av kriseberedskapsgruppene. Det tar jeg som et tegn på velkomment engasjement rundt etableringen og berettigelsen av disse gruppene.

I Human-Etisk Forbunds arbeidsprogram for 2009 – 2013 står i punkt 2.3, at forbundet bl.a. vil arbeide for følgende:

- *Arbeide for at offentlig kriseberedskap er livssynsnøytral i førstelinjetjenesten*
- *Videreføre arbeidet med å bli inkludert i kriseberedskapsplaner og kriseberedskapsteam i offentlig regi*
- *Heve kompetansen til kriseberedskapsgruppa og støtte opp om den frivillige innsatsen som gjøres her*
- *Støtte fylkeslag som ønsker å opprette kriseberedskapsgruppe i eget fylke med regionalt/nasjonalt samarbeid*
- *Arbeide for at stat og kommuner likestiller livssyn ved offentlige sorg- og minnemarkeringer*
- *Utarbeide forslag til humanistisk innhold i seremonier for ulike sorg- og minnemarkeringer*
- *Skolere medlemmer som kan påta seg å arrangere/lede humanistiske- og bistå ved pluralistiske minnehøytidligheter*
- *Arbeide for å påvirke stat og kommuner til å legge planer for livssynsnøytrale, og egnede lokaler og forsamlingssteder for felles minnemarkeringer.*

Kriseberedskapsgruppene (KBG) er et redskap for å oppfylle målet i arbeidsprogrammet.

Det er legitimt å være uenig i behovet for å opprette KBG og det er lov å være kritisk i forhold til innhold i kurs og kompetansebygging. Uten kritikk ingen utvikling og framgang.

I KBG har vi også stilt oss spørsmålet om arbeidsplattform og berettigelse. Vi har drøftet tilknytning til andre omsorgsaktiviteter og samarbeid med andre hjelpeorganisasjoner.

Mange av oss som deltar i KBG har også andre engasjement som vi skal ivareta. Vi har derfor blitt enige med oss selv om at KBG skal først og fremst være det, men det er ingen ulempe om en også er engasjert i annet omsorgsarbeid. Men vi kan underskrive på at det er ressurskrevende.

Vi som har engasjert oss i KBG har gjort det fordi vi mener det er et viktig for HEF å være til stede ved kriser og katastrofer. Vi skal delta som medmennesker for de som er rammet, og være et humanistisk samtalealternativ for de som ikke ønsker å snakke med en prest eller representant for andre religioner.

Det betyr ikke at vi skal stå med plaster og bandasjer, selv om noen av oss også er faglig kvalifisert til det. Men samtidig må vi stå så nært at vi er tilgjengelige der og da. Vi er et supplement til de øvrige deltakerne i kriseteamene.

Ved kontakt med statlige virksomheter, kommunale kriseteam, hjelpeorganisasjoner, media og egne medlemmer, har vi fått en klar forståelse av at vårt initiativ er velkomment og etterspurt. Vi er derfor ikke i tvil om berettigelsen, og at HEFs land-

møte har foretatt et riktig valg ved å prioritere dette i arbeidsprogrammet.

Det å være til stede i et offentlig kriseberedskapsteam, er langt på vei en forutsetning for å bli invitert til å delta ved offentlige minnehøytidligheter. Er vi ikke med i hele prosessen, er det ikke lett å bli invitert med på avslutningen. Vår erfaring er at vi må delta på nivå med øvrige organisasjoner for å bli behandlet som likeverdige. Er vi kun med i kulissene, vil vi forbli der.

Vi har også en forpliktelse til å ha kriseberedskap overfor egne medlemmer. Hvert år har vi kurs for store kull konfirmanter. Hva gjør vi dersom det skulle skje ei ulykke/dødsfall i forbindelse med en Refugee-samling (*Rollespill om flyktninger for konfirmanter, i regi av Røde Kors. Red. anm.*)? I et slikt tilfelle vil vi i KBG skal være en ressurs å trekke på.

Ja, vi er absolutt for at førstelinja skal være uten presten. Det er et godt og viktig mål som vi stiller oss bak, fullt og helt. Men det må være mulig å bemanne to fronter samtidig. Det ene bør ikke utelukke det andre. Vi har det samme dilemmaet når det gjelder vigsel. I prinsippet mener vi at det offentlige skal forestå alle vielser, men inntil målet er nådd benytter vi oss av, som et steg på veien, vår egen vigselserrett.

Hva er det viktig å kunne i KBG? Vi har også stilt oss dette spørsmålet. Foreløpig har vi et grunnkurs, men vi er fortsatt søkende i forhold til påbygging. Vi er også åpne for å korrigere grunnkurset, men en felles forståelse for hvordan hjelpeapparatet og mennesker i krise fungerer, mener vi er en naturlig del av grunnutdannelsen.

Søkingen har gitt grundige diskusjoner om eget kompetansebehov, og med bakgrunn i dette har vi invitert aktuelle foredragsholdere. Videre har vi brukt rollespill som en del av læringen. Men vi vil med glede selvsagt ta i mot innspill til innhold i opplæringen, for å sikre at vi får den kompetansen og dyktigheten som situasjonen krever.

At det ikke er noen formelle krav for deltakelse i KBG, betyr ikke at seriositeten og alvoret i det å delta, blir underslått. Vi vurderer egnethet, og kapasitet i forhold til å delta på samlinger. Deltakerne må forplikte seg til å prioritere samlingene. Dette for å skape teamfølelsen vi er avhengige av for å fungere den dagen alvoret er der.

Som i alle aktiviteter vi har i HEF, lærer vi underveis og vi er på vei til å bli riktig gode. Ingen kan med hånden på hjertet påstå at alle seremoniene hadde funnet sin form første, andre eller 3. året. På samme måte ser vi i KBG at vi fortsatt kan bli bedre. Samtidig ser vi fram til at KBG blir en integrert og naturlig del av en konsistent omsorgsstrategi i HEF.

Og for ordens skyld: Alle medlemmene i KBG er voksne, oppgående og reflekterte mennesker som **virkelig** ønsker å bidra i en krisesituasjon. KBG gir disse engasjerte HEF medlemmene en mulighet til å kunne bidra ut i fra et humanistisk og livssynsnøytralt ståsted.

Inge Sandem,
fungerende leder for styringsgruppa til
Kriseberedskapsgruppene

Askespredning og anakronistisk gravferdslov

Fri Tanke forteller oss i årets første nummer at humanistisk gravferd er forbundets viktigste tilbud. I den forbindelse bør forbundet arbeide for å få endret gravferdsloven, slik at den nåværende retten til askespredning blir utvidet i betydelig grad.

Det er en anakronisme at Staten bestemmer over hvor vår jordiske aske skal havne etter vår død. Selvfølgelig bør det være en elementær demokratisk rett at den døde selv har eiendomsretten over sin aske.

Gravferdsloven fra 1996 gir tillatelse til at det kan søkes om at asken kan spres «for vinden». Fylkesmannen gir tillatelsen. Det står ikke noe i loven om vindstyrken, men hovedregelen er at asken skal spres på åpent hav eller i høyfjellet. Et senere rundskriv fra 1999 åpner for at asken kan spres i lavereliggende strøk, men det skal være ved utløpet av fjorder eller i øde skogsområder, langt fra både bebyggelse og der folk ferdes.

Kulturdepartementet må ha et spesielt forhold til vår aske. Rundskriverne er livredde for at askespredningen skal virke «støtende» på folk, og det kommer ikke på tale at asken skal spres på hyttetomta. Det kan fort bli oppfattet som et privat gravsted, og det er forbeholdt mennesker som allerede står på sokkel. Folk flest får ta til takke med Hardangervidda eller Skagerak. Steder med «ualminnelig store vannmengder som f. eks. Mjøsa», slipper gjennom nåløyet.

For mennesker som ikke er religiøst anlagt, virker det noe selsomt at det er Kristelig Folkeparti som har mye av ansvaret for den nåværende loven. Jon Lilletun var saksordfører for loven i 1996, og han var statsråd i 1999, da Framskrittspartiets stortingsrepresentant, Ulf Erik Knudsen, forgieves forsøkte å få endret en stupid bestemmelse om at det ikke var lov å søke om tillatelse til askespredning mens man var i live. Det skulle pårørende gjøre etterpå. Denne bestemmelsen ble endret i 2001, nå er det anledning for også levende å søke om askespredning. Ulf Erik Knudsen sa ved den anledning i Stortinget følgende: «Når det gjelder lovregler om gravferd, er det Fremskrittspartiets syn at disse generelt sett må bygge på behørig respekt for avdødes ønsker, på sunn fornuft og på folkevett – særlig med hensyn til saksbehandlingsregler.»

Mennesker som vil ha sin aske spredd, vil gjerne få gjort det på geografiske steder man har en spesiell følelsesmessig binding til. Dagens lov tar ikke noe hensyn til dette, og den fullstendig ignorerer våre individuelle ønsker.

Når det gjelder andre land, så har den svenske «Begravningsförordningen» omtrent samme bestemmelser som gravferdsloven i Norge, men i Sverige kan det gis tillatelse til å dele asken. Det er ikke tillatt i Norge. I land som Frankrike og Storbritannia kan man ta med seg asken hjem etter kremeringen, og man kan gjøre hva man vil med den.

I Storbritannia har nå hinduene fått lov til selv å brenne deres døde på samme måte som i India.

Norge bør ta etter lovgivningen i Storbritannia. Der kan man fritt spre asken i haven, eller sette ned urnen i gressplen. Det er også lov til å plassere en gravstein der, om den ikke er for høy eller for nær en motorvei. Det er selvfølgelig også lov til å plassere urnen hvor som helst i eget hus eller leilighet. Flere velger å sette ned urnen på fotball-, rugby- eller cricketbanen.

I Storbritannia er det også lov med kistegrav på sin egen eiendom, eller med tillatelse også på andres eiendom. Antallet begrenser seg til en eller to graver på hvert sted. Det er også noen begrensninger i forhold til avstand til brønner og grøfter, men det er langt lettere å få tillatelse til å gravlegge den døde i haven, enn det er å få satt opp en garasje. Alt dette kan boka *Green Burial* av JB Bradfield fortelle oss. Det står i boka et det tar bare tre fire timer å grave en grav. Den trenger ikke å være dypere enn at det skal være 30 tommer med jord over kistelokket.

Asken som blir igjen etter oss utgjør noen få liter, litt avhengig av om vi er små eller XXL-utgaver. Asken er resultatet av at vi er blitt kremert i en temperatur mellom 750 til 1100 grader. Den ideelle temperaturen skal være 900 grader. Hva er det som er så farlig med denne asken? Hva er vi redde for? Det virker som om vi skal behandle denne asken som radioaktivt avfall.

De fleste av oss besøker ikke kirkegården eller gravlunden til våre kjære ofte. Det blir kanskje et par ganger i året. Mange vil sette lys på graven julaften, men har problemer med å komme dit. Dersom man kan ha asken plassert i sin egen leilighet eller hage, kan det tennes lys der. Vi vil få et mer normalt og nærmere forhold til døden, om vi selv får ta vare på våre døde på denne måten, og ikke overlater dette til kirkevergen.

Statistikken viser en økning i søknader om askespredning. I Oslo mottok fylkesmannen 92 søknader i 2009 mot 71 søknader i 2008. Tallet er ganske lavt sammenliknet med at det var 44 som søkte om askespredning i Telemark for året 2009. Det skyldes selvfølgelig at oslofolk er berøvet muligheten for å få sin aske spredd i sitt nærområde.

Når fylkesmennene avslår søknader om askespredning, så henvises det til forarbeidene til gravferdsloven, spesielt til odelstingsproposisjon nr 64 (1994-95) side 66. Der står det følgende:

«Fylkesmannen vil således så langt det er mulig kunne forsikre seg om at askespredningen vil foregå i sømmelige former og på et egnet sted. Det legges til grunn at det ikke blir gitt tillatelse til spredning av aske i nærheten av bebyggelse, eller der bebyggelse kan forventes. Som hovedregel bør askespredning kun tillates på åpent hav og i høyfjellet. Fylkesmannen kan sette vilkår for tillatelsen.»

De rigide bestemmelsene om askespredning røper en paternalistisk og autoritær formynderholdning til både

innbyggerne og døden. Kroppen vår tilhører ikke Staten, og vi skal selvfølgelig ha eiendomsretten til den både i liv og død. Derfor må Gravferdsloven endres slik at asken kan spres eller settes ned på egen eiendom, deles i flere urner og kunne oppbevares av etterlatte i deres eget hjem, på hytta eller andre steder. Mange av oss er på den siste oppløpsiden i livet, og vi har dårlig tid.

Lars Olle Engaas

Barnas trosfrihet er viktig!

Det var et veldig viktig og klartenkt innlegg rådgiver Kaja Melsom hadde i Fri tanke nr 1-2010. Jeg er fullstendig enig med henne i at HEF nå forsvaret statlig finansiering av religiøse privatskoler kan kollidere med barnas egen trosfrihet. Jeg synes det er uetisk, og jeg synes barnas trosfrihet skal være viktigst fordi det er dem som er minst i stand til å forsvare sine rettigheter. Derfor har jeg i alle år sloss for nettopp dette. I mine to bøker og i foredrag rundt i landet.

Da jeg var leder i Human-Etisk Forbunds barnehageutvalg fikk vi stadig inn meldinger om humanetikere som ville starte HEF-barnehager. Dette avviste vi med følgende begrunnelse: Det er uetisk å bruke barnehager – eller skoler – til å oppdra eller rettlede barn i retning av ett spesielt livssyn eller en religion. Barna har rett til å utvikle sitt eget livssyn i fred

I mellomtiden har enkelte personer innen Human-Etisk Forbund fått forbundet til å vedta dette, etter min mening, absurde synspunkt at vi skal støtte statlig finansiering av å bruke skoler til forkynnelse.

Dette synes jeg burde vært tatt opp på neste års landmøte, og det skulle ikke forundre meg om det ble et flertall mot. Jeg tror i hvert fall at Kristian Horn ville vært mot.

I likhet med Kaja Melsom synes jeg også at religiøse organisasjoner ikke burde få unntak fra diskrimineringslovgivningen.

Tone Bergli Joner

forfatter

tbergjo@online.no

To tanker i hodet

– kommentar til Kaja Melsom

Rådgiver i Human-Etisk Forbund, Kaja Melsom, lærer meg noen nye og nyttige begreper i Fri Tanke nr. 1-2010. Og stiller samtidig et godt spørsmål. Er vi på individets eller trossamfunnets side?

Virkeligheten forteller oss svaret: Vi kjemper for individets frihet samtidig som vi kjemper for organisasjonsfriheten. Begge friheter er grunnleggende i vår utmerkede nasjon. Derfor sier vi: ja, takk begge deler. Riktignok kan frihetene butte mot hverandre. Men vi må leve med dette dilemma. På vegne av individene ønsker vi en

liberalisering av religionene. På den annen side bør verken Human-Etisk Forbund eller myndighetene å delta i beslutningsprosessene innen kirken. Vi ønsker heller ikke at kirken eller statsministeren eller imamen skal delta i Human-Etisk Forbunds interne beslutninger.

Så lenge individer er ufrie innenfor religionene, kunne det tenkes at det offentlige bør slutte med å gi penger til tros- og livssynssamfunnene. Greit og ideell nok tanke dette. Men det ville føre til at de rareste og mørkeste trossamfunnene fikk flere private midler fra like mørke midler. Mens Human-Etisk Forbund måtte legge ned virksomheter og sparke ansatte. Våre politikere er ikke der foreløpig.

Så kan vi også tenke oss at kirken frasa seg sitt seremonitilbud ved vigslar og sine oppgaver i fengslene, på sykehusene og i det militæret. Dette kunne forsterke gode allmenne tilbud. Fin tanke også dette. Men så lenge kirken står på, er det urimelig at våre folk ikke skulle ha parallelle livssynstilbud.

Rolf Solheim

Humanisme, filosofi og naturvitenskap – og en utbytterik filosofikafé

Den 13. mars deltok jeg i livssynseminar og filosofikafé i Holmsbu. Det ble ledet på en fremragende måte av Kaja Melsom, og jeg hadde stort utbytte av presentasjoner og diskusjoner og ikke minst samværet med interessante og hyggelige mennesker.

Som en av flere mulige begrunnelser for menneskerettighetene ble det i seminaret tatt utgangspunkt i Rousseau (1712-1778), bla med bakgrunn i hans skille mellom mennesker og dyr, «perfektibiliteten».

Om perfektibiliteten sier Rousseau: *Men om vanskene omkring alle disse spørsmål kunne gi et visst rom for diskusjon angående forskjellen mellom menneske og dyr; finnes det en annen meget spesiell egenskap som adskiller dem, og den kan man ikke dra i tvil: det er perfektibiliteten (evnen til fullkommengjørelse), en evne som med omstendighetenes hjelp gradvis danner alle de andre egenskaper; og som er iboende i oss like meget i slekten som i individet; mens et dyr efter noen måneder er det som det fortsetter å være resten av livet, og hele arten etter tusen år slik den var det første av disse tusen år.*

I seminaret ble en maurtue brukt som eksempel på uforanderlighet og mangel på perfektibilitet.

Det er i dag beskrevet ca 12 500 maurarter. Dette er bare et ufullstendig øyeblikksbilde. Maurenes «genpool» er i dag forskjellig fra når vi snakket om det i Holmsbu. Alle levende organismer befinner seg på spissen av sin gren på livets tre. Dette treet vokser og forandres kontinuerlig, men det går så langsomt at det kan ta lang tid for å oppdage det. Det er ingen sprang, og ingen «missing

link», som kreasjonistene elsker å etterlyse.

Et utmerket bilde av livets tre vises i «Hillis plot» (<http://www.zo.utexas.edu/faculty/antisense/downloadfilesToL.html>) basert på rRNA analyse.

Det som er spesielt med oss som mennesker er ikke at vi skiller oss kvalitativt fra de nærmeste dyrene, men at vi har klart å kolonisere nesten hele jorden, og delvis ødelegge den og andre levende organismer, på grunn av litt høyere intelligens kombinert med arroganse og egoisme, og det er ikke særlig flatterende. Sjimpansene, som vi har felles forfedre med for ca 6 mill år siden, og deler mer enn 98 % av DNA og de fleste genene med, har de aller fleste menneskelige mentale egenskapene, men noen av dem i litt lavere grad. (Se f.eks <http://en.wikipedia.org/wiki/Chimpanzee>.)

Rousseau gjorde et banebrytende arbeid for menneskerettigheter, og det er høyst relevant å henvise til ham, men det er ikke nødvendigvis relevant på alle måter i dag. I hans samtid hadde man ikke noen aning om Darwins (1809-1882) utviklingsteori, Mendels (1822-1884) arvelover eller Watsons (1928-) og Cricks (1916-2004) DNA-oppdagelse.

Uten grunnleggende kunnskaper om universet og livet på jorden er det etter min mening vaskelig å ha noen begrunnet oppfatning om hva det er å være menneske.

Det virker på meg som om noen mennesker tror at mennesket står på toppen av livets utvikling, og at det gir oss privilegier og rettigheter i forhold til andre dyr. Dette er spesielt typisk for religioner.

En del begrunnelser for menneskerettighetene ligner meget på religion, hvor mennesket har en spesiell verdi eller er «hellige». For meg er menneskerettighetene praktiske retningslinjer for hvordan man innretter seg i et humanistisk og sekulært samfunn, for at vi skal ha det godt uten noen form for overtro. Vi trenger ikke å motivere dette med et kunstig skille mellom mennesker og andre dyr.

Jeg må innrømme at jeg er inkonsekvent. Jeg spiser kjøtt og bruker fluesmekker. Jeg spiser dog ikke andre primater som sjimpanser eller gorillaer. Graden av empati ser ut til å avta med kvadratet på den genetiske og geografiske avstanden.

Når jeg leser Rousseau slår det meg at han diskuterte arv og miljø. Han skriver bla: *Hvilket erfaringsmateriale ville det være nødvendig å ha for å kunne oppnå kunnskap om det naturlige menneske? Og hvilke muligheter har man i samfunnstilstanden til å nå slike erfaringer?*

Han skriver videre: *Det er så å si din arts historie jeg vil skildre for deg ut fra de egenskaper du har arvet, egenskaper som din oppdragelse og dine vaner har kunnet forvanske, men ikke utslette.*

Det er glimrende sagt, og akkurat hva forskerne strever med i dag.

Det var en etter min mening meget god artikkel i Aftenposten den 13. mars med tittelen «Den farlige biologien», som behandler hvorfor samfunnsvitere er redde for at biologiske forklaringer skulle forstyrre

samfunnsvitenskapelige myter og «sannheter», som for øvrig ofte er politisk «korrekte», som Harald Eia demonstrerer på en glimrende måte på TV for tiden. Det gjelder ikke å falle i «arv-grøften» eller «miljø-grøften», men å holde seg på veien.

Livssynsseminaret og filosofikafeen i Holmsbu gjorde at humanisme og menneskerettigheter relatert til filosofi og naturvitenskap kom høyt opp i min bevissthet, og det beviser at dagen var nyttig for meg. Og det fikk meg faktisk til å lese Rousseau!

Nils Nordenstrøm

(1) Jean Jacques Rousseau, Om ulikheten mellom menneskene – dens opprinnelse og grunnlag, Aschehoug, 1984.

Innlegget er forkortet, men hele innlegget kan leses på Fritanke.no/debatt.

Hva har selvutvikling med feminisme, politikk og HEF å gjøre?

Min politisk «karriere» begynte i demonstrasjoner mot Vietnamkrigen. Min første arrestasjon var i Mardølaaksjonen og senere i forbindelse med diverse aksjoner for uteliggere, sigøynere, Alta, abort m.m. Så oppdaget jeg Nyfeministene og fikk min første gruppetilhørighet. Human-Etisk Forbund (HEF) skal ha æren for at jeg meldte meg ut av statskirken som 16-åring og for at jeg ble den eneste fra min klasse som gikk til Borgelig konfirmasjon i Oslo. Religionskritikken fra Hedningsamfunnet og HEF var viktige for meg i min reise mot egne meningers mot.

Den feministiske kvinnebevegelsen på 70-tallet hadde bevisstgjøringsgrupper som en viktig del av det politiske arbeidet. Vi så til Ghandi og andre som hadde oppdaget kruttet i det å samle mennesker i lignende livssituasjoner til felles snakk om eget liv. I dag kalles slike grupper for selvhjelpsgrupper. Det kan skje mer enn selvhjelp i slike grupper hvis gruppeprosessen tillater medlemmene å se likheten i de personlige historiene og løfte dette opp på et strukturelt og samfunnsmessig plan. Dette skjedde i Nyfeministene. Gjennom det personlige våknet det

politiske og politisk bevisste kvinner fikk et innblikk i hvordan de ble rammet på det personlige plan.

Å ønske å være med på å forandre verden til det bedre kan ta mange veier. Mange av mine venner tok feminismen med seg inn i juss, samfunnsfag, skole og generelt inn i arbeidslivet. Jeg var kunstner og vekslet mellom gratis husmorarbeid, som en del av oss utførte på kvinnehuset i Oslo, og grafikk på Atelier Nord. Fra kvinnehuset sprang krisesenterbevegelsen og mange politiske aksjoner. 1000 kvinner var innom huset pr. uke. Dessverre er ikke denne historien skrevet ennå.

De årlige sommerleirene samlet internasjonale feministene. Økofeministene var opptatt av jorda som helhet og maten vi spiste, og serverte økologisk mat. Det politiske fikk konsekvenser for vårt personlige liv. Og når vi kritiserte multinasjonale selskaper for å utarme jorda, ville vi heller ikke støtte de samme selskapene med å kjøpe deres mat. Mange av oss oppdaget makten i helsevesenet og søkte etter andre måter å holde oss friske på i stedet for å fokusere på sykdom. På eget initiativ satt jeg på Universitetsbiblioteket og gravde fram kvinnehistorie og snublet over hekseprosessene. Med feministiske briller var det lett å se at dette i realiteten var et gynecide, et kvinnemord. Boka *Malleus Mallifkarum* gir instruksene til prosessene som ble gjennomført og vi får forklaringen til at kvinner er hekser. Året etter møtte jeg feministene fra andre land som hadde gjort de samme oppdagelsene uten å vite om hverandre. Vi så at folkemedisinen, som primært hadde vært i «de klokes koners» hender, ble gjemt i klostrene og frarøvet befolkningen. Inkvisitørene innrømmet metodenes effekt, men «de var av djevelen». Når universitetene kom lukkes kvinner ute. Kanskje ikke så rart at mange kvinner ble interessert i urtemedisin og metoder som «skolemedisinen» holdt nede og foraktet.

Det er ingen grunn til å forherlige tidligere sammenblandinger av overtro og medisin. Men her ble virkelig barnet kastet ut med badevannet og kvinner ble sittende igjen uten kontroll med bl.a. fødsel og de nyttige kjerringrådene som hadde hatt god effekt.

Hva var det da som gjorde at noen av oss søkte enda dypere etter

metoder til helse, indre frigjøring og autonomi? Mange grunner. Jeg så etter hvert at de samfunnsmessige undertrykkelsesmekanismene satt enda dypere enn det en samtale kunne forandre. De sitter i pusten, i muskler og dypt i sinnet, steder det er vanskelig å nå. Jeg slet med ryggsmarter og en nakkesleng som kiropraktoren lettet på, men kunne ikke kurere. På en sommerleir prøvde jeg en meditasjon som inneholdt en pusteøvelse og en visualisering. «Du kan ikke forandre verden ved å lukke øynene» sa jeg til alle dem jeg synes gikk «for langt» i den indre søken. Meditasjonen ga meg en opplevelse jeg ikke kunne benekte. En del av ryggen ble smertefri fram til denne dag. Psykologen Jytte Lindstad holdt kurs i meditasjon og selvutvikling i Danmark og ble min lærer i ca. 10 år. Hos henne fikk jeg mange overraskelser som satte mine egne trossystemer på prøve. Jeg så dramatiske forandringer både av psykiske og fysiologiske art. Og det ga mersmak! Metodene innen meditasjon og energiarbeid er hentet fra østlige visdomstradisjoner rett og slett fordi de har fokusert på dette i flere tusen år. Dette er ikke religion. Jeg registrer fremdeles en vestlig arroganse mot erfaringskunnskap fra ikke-vestlige kulturer. Nyere interesser for mye av dette trekker likevel med seg trossystemer som jeg også velger å se på med et kritisk blikk. Steile fronter hjelper ingen. I dag er det flere som arbeider med selvutvikling ut fra et frigjøringsperspektiv. Ordet SELV benyttes også av psykologer om en sunn kjerne som kan erfares i en tilstand av «væren». Dette kaller mange «å være seg selv». Innen disse erfaringer og metoder hvor kropp, sinn og det ukjente anerkjennes, finnes det en indre logikk som kan forklares, formidles og læres. Jeg kaller dette indre politikk.

Inge Ås
daglig leder av ILIANA-akademiet

Følg med på Fritanke.no - vi publiserer daglig nyheter fra livssynsfeltet. Og delta i debatten på våre debattsider.

Velkommen til Sommerleir 2010!

Numedal folkehøgskole 31. juli - 5. august.

100 unge humanister kommer.
Kommer du?

Mer informasjon og påmelding på
humanistiskungdom.no/sommerleir10

HumanistiskUngdom

Human-Etisk Forbunds landskonferanse 2010
«Dialog eller konfrontasjon?»

Lillehammer 26. - 28. november
Følg med på human.no for mer informasjon.

Besøk Human-Etisk Forbunds nettbutikk på
www.human.no/nettbutikk

Her kan du kjøpe en rekke profileringsproduktet fra forbundet, både klær, refleks, ryggsekk, smykker, paraply og jakkemerker m.m., samt eldre utgaver av tidsskriftet Humanist og et utvalg bøker – blant annet Religionskritisk forlags «lille brune»-serie.

Praktisk liten førstehjelpspute med 24 deler. Kan festes på beltet. **Kr 130,-** + frakt kr 21,-

JEG BESTILLER:

..... stk førstehjelpspute à kr 130,-

Medlemsnummer: _____

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

E-post: _____

Underskrift: _____

**Human-Etisk
Forbund**

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
porto.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Fri tanke 2/2010

Den 4.5.2010 hadde HEF
76598 medlemmer.

HOVEDKONTOR:

St. Olavs gate 27
Postboks 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Tlf. 23 15 60 00 Faks 23 15 60 01
Faks medlemsregister: 23 15 60 21
E-post: human@human.no
www.human.no

Hovedmedlem: kr. 350,-
Ungdom 15-26 år: Kontingentfritak
Husstandsmedlemmer, trygdede,
personer med lav inntekt: kr. 50,-
Medlemmer uten offentlig støtte: kr. 950,-
Konto: 5005.10.06000

Generalsekretær: Kristin Mile
Styreleder: Åse Kleveland (tlf. 22 02 59 00)
Nestleder: Leonid Rødsten (tlf. p: 75 05 52 64)

FYLKESKONTORER:

Østfold fylkeslag
ostfold@human.no
Tlf. 69 31 71 65
Faks 69 31 18 94
(ma-to 9-15)

Akershus fylkeslag
akershus@human.no
Tlf. 23 15 60 80
Faks 23 15 60 75
(ma-fre, sommer) 10-15
(ma-fre, vinter) 10-16

Oslo fylkeslag
oslo@human.no
Tlf. 23 15 60 60
Faks 23 15 60 75
(ma-fre) 9-15

Hedmark fylkeslag
hedmark@human.no
Tlf. 62 53 05 22
Faks 62 53 30 68
(ma-to 12-16)

Oppland fylkeslag
oppland@human.no
Tlf/faks 61 17 67 10
(ti og to 11-16)

Buskerud fylkeslag
buskerud@human.no
Tlf. 32 89 36 70
Faks 32 89 38 45
(ma-to 9-14)

Vestfold fylkeslag
vestfold@human.no
Tlf. 33 31 32 05
Faks 33 35 32 05
(ma-to 9-14)

Telemark fylkeslag
telemark@human.no
Tlf. 35 53 13 38
Faks 35 53 13 21
(ti-to 9-14)

Aust-Agder fylkeslag
aust-agder@human.no
Tlf. 37 02 41 00
(ma-fre 9-15)

Vest-Agder fylkeslag
vest-agder@human.no
Mobil 95 75 95 41

Rogaland fylkeslag
rogaland@human.no
Tlf. 51 90 64 50/52
(ma-fre 9-15)

Hordaland fylkeslag
hordaland@human.no
Tlf. 55 21 41 90
Faks 55 21 41 94
(ma, on, to 10-14)

Sogn og Fjordane fylkeslag
sognogfjordane@human.no
Tlf. 57 67 53 90
(ma-to 9-15)

Møre og Romsdal fylkeslag
moreogromsdal@human.no
Tlf/faks 71 21 56 05
(ma-to 9.30-15.30)

Sør-Trøndelag fylkeslag
sor-trondelag@human.no
Tlf. 73 80 64 80
Faks 73 80 64 91
(ma-fre 9-15.30)

Nord-Trøndelag fylkeslag
nord-trondelag@human.no
Tlf. 48 60 62 28
(ma-fre 9-14)

Nordland fylkeslag
nordland@human.no
Tlf. 75 52 97 00
Faks 75 52 97 01
(ma, ti, to 9-15, on 9-17)

Troms fylkeslag
troms@human.no
Tlf. 77 65 81 98
(ma 10-16, ti 9-15.30)

Finnmark fylkeslag
finnmark@human.no
Mobil 95 07 69 23
(ma-ti 9-15)

Konfirmant 2011?

– Nå starter påmeldingen

Humanistisk konfirmasjon er et tilbud til alle ungdommer som ønsker å markere at de befinner seg i overgangsfasen fra barn til voksen. Humanistisk konfirmasjon består av et kurs i livssyn og etikk, med en høytidelig og verdig seremoni som avslutning.

Human-Etisk Forbunds mål med Humanistisk konfirmasjon lyder:

«Formålet med Humanistisk konfirmasjon er å styrke humanistiske verdier i samfunnet. Humanistisk konfirmasjon er et tilbud til ungdom som ønsker et kurs i livssyn og etikk og en høytidelig seremoni på dette grunnlaget. Målsettingen for kurset er å styrke de unges evne til selvstendig tenkning og etisk handling, gjennom å fremme

- innsikt i egne opplevelser, holdninger og atferd
- evne til refleksjon og til å stille kritiske spørsmål
- bevissthet om livssyn
- evne til omtanke, respekt, toleranse og til å ta ansvar.»

Alle født i 1996 skal nylig ha mottatt informasjonsbrosjyren om Humanistisk konfirmasjon fra Human-Etisk Forbund. Du kan også lese mer på human.no/konfirmasjon.

PÅMELDINGEN TIL NESTE ÅRS KONFIRMASJON STARTET 4. MAI.

Påmeldingsfristen varierer fra fylke til fylke, se human.no og ditt fylkeslag for dato (tidligste frist er 1. september).

Livssynsdebatt i postkassen

Abonnér på Humanist, et tidsskrift for alle med et engasjement for livssynsspørsmål.

Humanist gis ut av Human-Etisk Forbund. Det er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på problemstillinger som angår livssynshumanismen. Temaene varierer fra allmenne filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige problemstillinger til de mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster kr. 200,- for fire nummer.

Bestill abonnement på e-post, humanist@human.no, eller bruk kupongen under.

BESTILLINGSKUPONG:

☐ Jeg ønsker å abonnere på Humanist

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

E-post:

Underskrift:

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
portoen.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

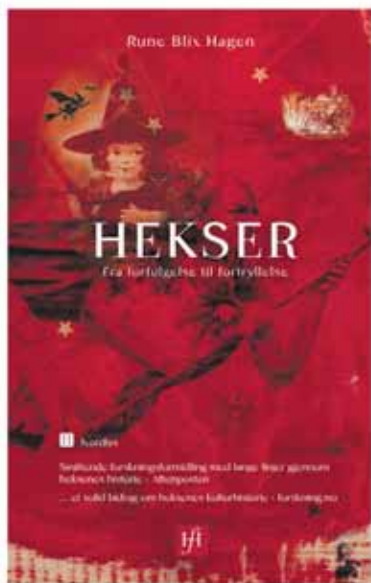
Fri tanke nr. 2 - 2010

Bøker fra HUMANIST FORLAG

www.humanistforlag.no

Kjøp eller bestill direkte på www.humanistforlag.no

Hekser
- Fra forfølgelse til fortryllelse
Av Rune Blix Hagen

Nå er salgssuksessen *Hekser* endelig kommet i pocket!

Terningkast 6
(Nordlys)

Smittende forskningsformidling med lange linjer gjennom hekseenes historie.
(Aftenposten)

... et solid bidrag om hekseenes kulturhistorie.
(forskning.no)

HEF-pris: 99,-

Norsk familieleksikon
Av Hilde Sophie Plau

Lille Hilde vokser opp i en norsk familie i etterkrigstidens Norge. Dette er hennes fortelling.

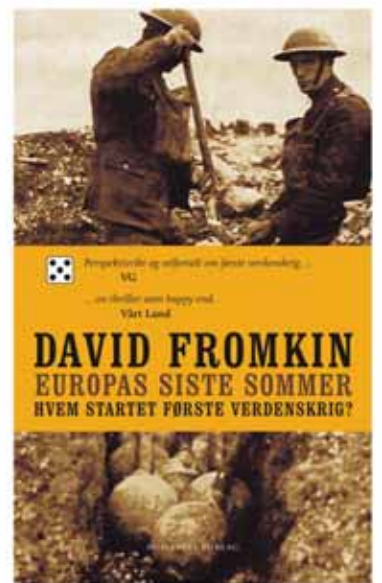
Hun skildrer hyttebygging og badeturer så man blir solbrent i ansiktet. Morens slag og farens kjærlighet treffer oss så det svir.

Hennes tallrike slektninger representerer et knippe skjebner og et brokete univers de færreste av oss kan skilte med, men som allikevel viser oss et lite stykke Norge på 1900-tallet. Hennes familie består av de vakreste, sterkeste og snilleste. De er uhyrer og fortapte stakkarer. De har gode klemmer, harde klyper, dumme hoder, rart hår, vonde bein, frynsete nerver og hver sin tilmålte tid å leve. Og midt i det hele: den ene, hun som så.

Som forfatteren sier det selv: «Noen vil kanskje si at jeg husker feil, at jeg har misoppfattet, det skjedde ikke sånn. Men dette er mitt utsnitt av virkeligheten. Dette er min historie».

Norsk familieleksikon er en tidløs bok, men også et tidsdokument om barndom, familiefæder, galskap og morskap, om atomfrykt og Jehovas vitner, solidaritet og svik og om juling med belter, remmer og bjerkeris. Og midt oppi det hele sitter Hilde, et uskyldig og veloppdragent barn som viser rompa til metodistnaboene og som tenker sitt om det hele.

HEF-pris: kr 247,- (ord.: kr 329,-)

Europas siste sommer
Hvem startet første verdenskrig?
Av David Fromkin

Supertilbud på denne fantastiske historiske thrilleren fra virkeligheten.

Terningkast 5
(VG)

HEF-pris: 99,-

Som medlem av Human-Etisk Forbund får du 25% på alle bøker fra Humanist forlag. Se www.humanistforlag.no

Bestill på www.humanistforlag.no, bruk kupongen nedenfor eller faks: 23 15 60 21. Porto kommer i tillegg.

- ☐ Jeg ønsker å bestille stk *Hekser* á kr 99,-
☐ Jeg ønsker å bestille stk *Norsk familieleksikon* á kr 247,-
☐ Jeg ønsker å bestille stk *Europas siste sommer* á kr 99,-

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

E-post:

☐ Jeg vil ha nyhetsbrev fra Humanist forlag

Kan sendes
ufrankert i Norge.
Adressaten betaler
porto

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo